

**HUMAN RIGHTS ADVISORY
CHR-A2014-001**

**HUMAN RIGHTS
STANDARDS ON
HOUSING, LAND
& PROPERTY RIGHTS
OF POPULATIONS
AFFECTED BY
TYPHOON YOLANDA**

**IN ENGLISH, FILIPINO
AND CEBUANO**

**HUMAN RIGHTS ADVISORY
CHR-A2014-001**

**HUMAN RIGHTS
STANDARDS ON
HOUSING, LAND
& PROPERTY RIGHTS
OF POPULATIONS
AFFECTED BY
TYPHOON YOLANDA**

**IN ENGLISH, FILIPINO
AND CEBUANO**

**COMMISSION ON
HUMAN RIGHTS
OF THE PHILIPPINES**

**OFFICE OF THE
UNITED NATIONS
HIGH COMMISSIONER FOR
HUMAN RIGHTS (OHCHR)**

PUBLISHED BY

COMMISSION ON HUMAN RIGHTS OF THE PHILIPPINES

U.P. Complex, Commonwealth Avenue

Diliman, Quezon City 1101 Philippines

OFFICE OF THE UNITED NATIONS

HIGH COMMISSIONER FOR HUMAN RIGHTS (OHCHR)

Palais Wilson

52 rue des Pâquis

CH-1201 Geneva, Switzerland

CONTENTS

Preface in English	5
CHR Advisory in English	7
Preface in Tagalog	31
CHR Advisory in Tagalog	33
Preface in Cebuano	59
CHR Advisory in Cebuano	61

Republika ng Pilipinas
Komisyon ng Karapatang Pantao ng Pilipinas
(Commission on Human Rights of the Philippines)

P R E F A C E

In the wake of natural disasters, inequalities are often made visible as the most marginalized are at greater risk of displacement and loss of livelihood. Experience has underscored the importance of getting recovery efforts right from a human rights perspective so that pre-existing patterns of vulnerability and disadvantage are neither perpetuated nor reinforced. The context in which the international community comes together to help the Philippines rise from the destruction brought about by typhoon Yolanda is no exception.

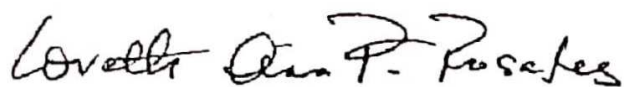
We believe that the Philippines should seize this opportunity to address these concerns as promptly and effectively as possible, and to prevent their recurrence by applying relevant international human rights norms and standards. Making comprehensive efforts to realize the right to adequate housing in reconstruction efforts is an opportunity. While disaster response will not — and should not — replace development efforts, it provides an occasion to redress the inequalities that either exacerbated the natural disaster's impacts or were made visible by it, and to contribute to efforts to progressively realize the right to adequate housing for all, notably by improving tenure security. In this spirit, this advisory on housing, land and property rights has been jointly developed to guide relevant national government agencies, local government units, affected communities and other stakeholders on the human rights-based approach to housing, land and property concerns arising in the context of the humanitarian response to natural disasters.

The large scale of destruction of housing, and the high level of displacement caused by the typhoon has called attention to the question of housing, land and property rights. Disaster relief and recovery efforts have so far, with notable exceptions,

taken a compartmentalized view of standards protecting these rights. Without the benefit of information about the Government's recovery plan, adequate coordination among national and local authorities, and sufficient participatory mechanisms in decision-making processes, affected communities are at risk of being deprived of their rights through forced relocations.

It has been difficult to challenge these situations to enable affected families and individuals to receive fair and just compensation for losses as access to justice mechanisms has been debilitated in the typhoon stricken areas.

We hope that this advisory will prove useful in promoting and protecting the right to adequate housing of people affected by Typhoon Yolanda and other natural disaster situations in the Philippines.

Loretta Ann P. Rosales

Chairperson
Commission on Human Rights
of the Philippines

Raquel Rolnik

United Nations
Special Rapporteur on Adequate Housing
as a component of the Right to an
Adequate Standard of Living

HUMAN RIGHTS ADVISORY CHR-A2014-001

HUMAN RIGHTS STANDARDS ON HOUSING, LAND AND PROPERTY RIGHTS OF POPULATIONS AFFECTED BY TYPHOON YOLANDA

Recognizing the protection issues that populations affected by Typhoon Yolanda (Haiyan) face relating to housing, land and property rights, and the need to strengthen the capacity and effectiveness of the Government and other relevant stakeholders to adopt a rights-based approach to temporary and permanent relocation of internally displaced persons;

Reaffirming the power and function of the Commission on Human Rights of the Philippines (CHRP) under Article XIII, Section 18(7) of the 1987 Philippine Constitution to monitor the Government's compliance with international treaty obligations on human rights and, in the process, ensure the harmonization of domestic laws, policies and regulations with international human rights norms, standards and principles;

Emphasizing that the 1987 Philippine Constitution provides the following: the State values the dignity of every person and guarantees full respect for human rights;¹ *protection of property and promotion of the general welfare* are among the essentials for the enjoyment by all the people of the blessings of democracy;² no person shall be deprived of life, liberty or property without due process of law;³ the State should regulate the acquisition, ownership, use and disposition of property to the end that Congress gives highest priority to the enactment of measures that protect and enhance the right of all to human dignity, reduce inequalities and remove cultural inequities;⁴ urban or rural poor dwellers shall not be evicted and/or resettled except in accordance with law and with adequate consultation;⁵ and the State should protect the rights of indigenous cultural communities to their ancestral lands to ensure their economic, social and cultural well-being;⁶

Emphasizing further that, in compliance with international commitments and mandates of the 1987 Philippine Constitution, the Government passed laws, including the Climate Change Act of 2009 and the Philippine Disaster Risk Reduction Act of 2010 which protect the housing, land and property rights of disaster survivors and internally displaced persons, the Special Protection for Children of Abuse, Exploitation and Discrimination Act 1992 which cover circumstances which gravely threaten or endanger the survival and normal development of children who are victims of man-made, natural disaster or calamity and the Magna Carta of Women of 2008 which protects the rights of women affected by disasters and calamities;

¹ Article II, Section 11, 1987 Constitution of the Republic of the Philippines.

² Article II, Section 5, 1987 Constitution of the Republic of the Philippines.

³ Article III, Section 1, 1987 Constitution of the Republic of the Philippines.

⁴ Article XIII, Section 1, 1987 Constitution of the Republic of the Philippines.

⁵ Article XIII, Section 10, 1987 Constitution of the Republic of the Philippines.

⁶ Article XII, Section 5, 1987 Constitution of the Republic of the Philippines.

Recalling the Universal Declaration of Human Rights which provides the right of everyone to a standard of living adequate for the health and well-being of himself and of his family, including *housing*;⁷ no one shall be arbitrarily deprived of property and possessions;⁸

Mindful of international commitments of the Philippines relating to disaster risk reduction and management, such as the Hyogo Framework for Action 2005-2015 and the ASEAN Agreement on Disaster Management and Emergency Response, which provide for the rights of disaster survivors relating to housing, land, and property;

Highlighting the right to adequate and decent housing as a basic human right enshrined in international instruments to which the Philippines is a State Party, including the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights,⁹ the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women,¹⁰ the Convention on the Rights of the Child,¹¹ the Convention on the Rights of Persons with Disabilities,¹² and ILO Convention No. 169;¹³

Taking into consideration the United Nations Guiding Principles on Internal Displacement, which incorporate key international precepts on the rights of internally displaced persons, such as non-discrimination,¹⁴ the right to an adequate standard of living,¹⁵ and access to basic shelter and housing;¹⁶

Affirming the rights of internally displaced persons relating to housing, land and property as elaborated in the United Nations Principles on Housing and Property Restitution for Refugees and Displaced Persons (Pinheiro Principles);

Noting the Memorandum on a Response Mechanism to the IDP Victims of Typhoon Yolanda,¹⁷ in which the human rights protection activities of the CHRP in the response to Typhoon Yolanda are outlined;

Acknowledging the support of the United Nations Office of the High Commissioner for Refugees for the Commission's work on Internally Displaced Persons through the CHRP – IDP project and the Office of the High Commissioner for Human Rights for the support for the work of CHRP in the context of Yolanda;

Building on the Advisory and Supplemental Advisory on Human Rights Standards

7 Article 25(1), Universal Declaration of Human Rights.

8 Article 17(2), Universal Declaration of Human Rights.

9 Article 11, International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights.

10 Article 14, Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women.

11 Article 27, Convention on the Rights of the Child.

12 Articles 9 and 28, Convention on the Rights of Persons with Disabilities.

13 Article 7 and 13-19, ILO Convention No. 169.

14 Principle 1, UN Guiding Principles on Internal Displacement.

15 Principle 18, UN Guiding Principles on Internal Displacement.

16 *Id.*

17 CHR Memorandum on a Response Mechanism to the IDP Victims of Typhoon Yolanda, CLAPR-M-06A14-2351, 6 January 2014.

on Housing, Land and Property Rights of Populations Affected by Tropical Storms and Other Natural Disasters;¹⁸

Determined as the national human rights institution mandated under the 1987 Philippine Constitution to promote and protect human rights in the Philippines, CHRP issues the following advisory:

I. CONTEXT

1. As of 29 January 2014, an estimated 4,095,280 people have been identified as being displaced by Typhoon Yolanda,¹⁹ with many being unable to return to their original places of residence. 1,140,332 homes have been identified as destroyed or severely damaged by the typhoon.
2. The Commission takes note of the action taken by the national Government, local government units in the affected areas, and other relevant agencies in responding to survivors through emergency shelter programmes. The Commission also recognizes the invaluable assistance of the United Nations, particularly, the High Commissioner for Refugees (UNHCR) and the Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR) in past and continuing efforts in responding to the situation of displaced families and individuals by typhoon Yolanda.
3. The partnership with the UNHCR through the CHR – IDP project and with the OHCHR in monitoring the human rights situation of affected populations has been enabling for the Commission as we advance work in the context of the country's period of recovery and reconstruction. We acknowledge the notable contribution of the OHCHR and the UN Special Rapporteur on Adequate Housing to the development of this advisory.
4. Everyone has the right to adequate and decent housing, even in times of natural disasters. The State has the obligation to respect, protect and fulfil the housing, land and property rights of populations affected by Typhoon Yolanda in accordance with its international commitments on human rights, the 1987 Philippine Constitution and domestic laws.²⁰
5. National authorities have the primary responsibility to protect housing, land and

¹⁸ CHR Advisory on Human Rights Standards on Housing, Land and Property Rights of Populations Affected by Tropical Storms and Other Natural Disasters, CHR (IV) – A2012-002, 21 May 2012 and CHR Supplemental Advisory on Human Rights Standards on Housing, Land and Property Rights of Populations Affected by Tropical Storms and Other Natural Disasters, CHR – 2013-010, 14 December 2014.

¹⁹ Situation Report No. 104 on the Effects of Typhoon Yolanda, 29 January 2014, National Disaster Risk Reduction and Management Council. Available online at <http://www.ndrrmc.gov.ph/attachments/article/1125/Update%20Sitrep%20No.%20104%20Effects%20of%20TY%20YOLANDA.pdf>

²⁰ CHR Advisory on Adequate Housing and the Humane Treatment of Informal Settlers, 2011. See Principle 3, paragraph 1, UN Guiding Principles on Internal Displacement.

property rights in the context of disaster response.²¹ Local government units (LGUs) through local disaster risk reduction and management offices or committees share the obligation to ensure that there is an efficient mechanism for shelter before, during and after natural disasters.²² Other relevant national agencies²³ and the private sector²⁴ are also involved in response activities under different mechanisms provided by law and the Constitution.

II. MATTERS OF HUMAN RIGHTS CONCERN

6. The key human rights issues identified by the Commission in the context of the Typhoon Yolanda response are as follows:
 - (a) **Non-discrimination and equitable assistance** in all housing, land and property rights interventions, especially during the beneficiary selection process for emergency shelter and resettlement, to ensure the protection of vulnerable populations;
 - (b) Ensuring that **genuine consultation** takes place with persons affected by displacement and resettlement, and that they are provided with comprehensive information on resettlement options available to them; and
 - (c) Conducting any **evictions, demolitions and imposition of “no-build or no-dwelling zones”** only as a measure of last resort and in compliance with the process mandated by law.

III. ADVISORY

A. Non-discrimination and Equitable Assistance

7. The Commission has been made aware that in the implementation of some assistance measures in response to Typhoon Yolanda certain individuals and groups may have received preferential treatment from some government officials, particularly in the beneficiary selection process for temporary housing and resettlement.
8. The Commission has also learned of reports of some officials and private contractors misappropriating funds designated for the construction of temporary bunkhouses and other similar facilities. While the Commission is not able to verify these claims, it reminds all persons and entities concerned of their obligations under Philippine law during disaster response activities.

21 Sec. 5, Republic Act No. 10121, *Philippine Disaster Risk Reduction and Management Act of 2010*. See also Sec. 5, Republic Act No. 9729, *Climate Change Act of 2009*.

22 See, for example, Sec. 15 & 12(c)(16), Republic Act No. 10121, *Philippine Disaster Risk Reduction and Management Act of 2010*.

23 See, generally, *Id.*

24 Article XIII, Section 9, 1987 Constitution of the Republic of the Philippines.

International Human Rights Standards

9. Non-discrimination is a fundamental principle of human rights. Any distinction, exclusion, restriction or preference of any kind which has the purpose or effect of nullifying or impairing the recognition, enjoyment or exercise, on an equal footing, of housing, land and property rights should be avoided.²⁵
10. According to international human rights standards, internally displaced persons, including those displaced by natural disasters,²⁶ are entitled to the enjoyment of the right to an adequate standard of living, which includes access to essential food, potable water, basic shelter and housing, appropriate clothing, essential medical services and sanitation.²⁷ These standards must be enjoyed by all affected without discrimination.²⁸
11. When considering its response to Typhoon Yolanda, government authorities must give special attention to vulnerable and marginalised groups, such as women, unaccompanied minors, expectant mothers, mothers with young children, families whose head of household was injured or killed, persons with disabilities, and the elderly to provide them with the protection and assistance that is required by their condition of vulnerability.²⁹ The needs of the vulnerable including minorities and indigenous peoples must be given special attention during any community consultations on the topic of resettlement and alternative housing assistance.³⁰
12. The Commission considers that these standards require the Government to ensure that any assistance provided in response to Typhoon Yolanda is rendered on the basis of need. The Commission urges all local government units and national government agencies to prioritise those individuals and families who are most in need of aid when delivering assistance measures, including temporary shelter and resettlement.

Philippine Law on Non-Discrimination in Disaster Response

13. The *Omnibus Guidelines on Shelter Assistance* require that those families most in need are given priority in the delivery of post-disaster support. Families shall be eligible for shelter assistance if their monthly income falls below the monthly food threshold amount determined by the Philippine National Statistical Coordination Board.³¹

The *Omnibus Guidelines on Shelter Assistance* also state that for both core shelter

²⁵ Principle 4, UN Guiding Principles on Internal Displacement. See also, for example: Article 1.1, International Covenant on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination.

²⁶ Introduction, Section 2, UN Guiding Principles on Internal Displacement.

²⁷ Principle 18, UN Guiding Principles on Internal Displacement.

²⁸ *Id.* Principles 18 and 22.

²⁹ *Id.* Principle 4.

³⁰ Principle 14, United Nations Principles on Housing and Property Restitution for Refugees and Displaced Persons (Pinheiro Principles).

³¹ Sec. VII(A)(1)(1.2), Department of Social Welfare and Development, Administrative Order No. 17 series of 2010, *Omnibus Guidelines on Shelter Assistance*.

and modified shelter assistance, the following categories of beneficiary should be prioritised:

- (a) Families with small children;
 - (b) Families with pregnant and lactating mothers;
 - (c) Surrogate parents of orphaned children;
 - (d) Families with damaged houses and whose head of household has died or been incapacitated;
 - (e) Groups of five or more families originating from the same barangay; and
 - (f) Families with seriously ill members, persons with disabilities or other special needs.³²
14. The *Philippine Disaster Risk Reduction and Management Act* prohibits acts which lead to the misuse of funds designated for disaster relief activities and diverting relief commodities to anyone other than the intended recipients.³³ The Commission advises that the diversion or other similar misuse of funds designated for the construction of relief accommodation facilities is therefore prohibited under Philippine law, which carries severe penalties for such conduct, including lengthy periods of incarceration for offending individuals.³⁴
 15. The *Special Protection of Children Against Abuse, Exploitation and Discrimination Act* provides that the best interests of children shall be the paramount consideration in all actions concerning them, whether undertaken by public or private social welfare institutions, courts of law, administrative authorities, and legislative bodies. It also mandates to carry out a program for prevention and deterrence of and crisis intervention in situations of child abuse, exploitation and discrimination which include man-made or natural disasters or calamity.
 16. The *Magna Carta of Women* requires that during disaster response activities, the Government address the particular needs of women to ensure their protection from sexual exploitation and the provision of the full complement of services required to satisfy their specific needs.³⁵
 17. The Commission reminds all national government agencies and local government units of their legal obligations pursuant to the above provisions.

B. Consultation and Provision of Information

18. The Commission is aware that many of those affected by Typhoon Yolanda, particularly those who have been displaced and their residences destroyed or damaged, have not received adequate information about, or have not been consulted

³² Sec. VII(A.)(1)(1.5)(a)-(f), Department of Social Welfare and Development, Administrative Order No. 17 series of 2010, *Omnibus Guidelines on Shelter Assistance*.

³³ Sec. 19(a) and (g), Republic Act No. 10121, *Philippine Disaster Risk Reduction and Management Act of 2010*

³⁴ *Id.*, sec. 20.

³⁵ Sec. 10, Republic Act No. 9710, *Magna Carta of Women of 2008*.

on, the details of resettlement options available to them.

Local government units and national government agencies involved in disaster relief and resettlement activities are made aware of the following international human rights standards and reminded of their legal obligations under Philippine law to consult with affected communities.

International Human Rights Standards

19. Genuine consultation between the Government and affected communities is a central feature of many human rights standards. For communities subject to involuntary relocation, the Government has an obligation to consult with communities on all aspects of their resettlement.³⁶
20. For persons subject to internal displacement, any housing, land or restitution programmes must also be carried out on a voluntary basis and in full consultation with the individuals, groups and communities affected.³⁷ Consultation should be genuine and account for the interests of marginalised and vulnerable groups.

Philippine Law on Consultation Processes

21. The 1987 Constitution of the Philippines guarantees that no resettlement shall be undertaken without adequate consultation with those affected and the communities where they are to be relocated.³⁸
22. Affected populations thus have a constitutional right to be meaningfully consulted on all matters concerning their resettlement, including proposed sites for temporary or permanent shelter, parameters in the selection of site beneficiaries, manner and time of relocations and all other relevant considerations relating to return, relocation and other shelter options. In view of this right, the Government and all other stakeholders are urged to disseminate the necessary information and engage with affected communities accordingly.
23. The *Urban Development and Housing Act* also identifies consultation with affected communities as a prerequisite to any forced evictions and resettlement.³⁹ The implementing rules and regulations to the *Urban Development and Housing Act* prescribe the detail of this consultative process, which must be fulfilled prior to any evictions or demolitions.⁴⁰ The Government must convene a series of consultative meetings between local officials, representatives of national agencies and of the communities affected.

³⁶ Para. 15, Committee on Economic, Social and Cultural Rights, General Comment 7 on the Right to Adequate Housing (Forced Evictions).

³⁷ Principle 14, United Nations Principles on Housing and Property Restitution for Refugees and Displaced Persons (Pinheiro Principles).

³⁸ Article XIII, Section 10, 1987 Constitution of the Republic of the Philippines.

³⁹ Sec. 28(2), Republic Act No. 7279, *Urban Development and Housing Act of 1992*.

⁴⁰ Sec. 1(e), Implementing Rules and Regulations of Sec. 28 of Republic Act No. 7279, *Urban Development and Housing Act of 1992*.

24. The *Urban Development and Housing Act* also requires that private sector actors in resettlement development and housing construction are invited to participate in any consultative process.⁴¹
25. The Implementing Rules and Regulations of the *Magna Carta of Women* require that all levels of government ensure that women participate in every phase of relief, recovery, rehabilitation and reconstruction after natural disasters to ensure a gender sensitive response.⁴²
26. The Commission advises that all persons displaced by Typhoon Yolanda must be consulted according to these standards before they are resettled or prevented from reconstructing their original dwellings. It is recommended that comprehensive information dissemination and widespread community-based consultations are conducted as part of the resettlement activities of the Government to ensure compliance with these standards.

C. “No-Build Zones” or “No-Dwelling Zones” vis a vis Evictions, Demolition and Resettlement

27. The Commission is aware of the extensive demarcation of “no-build zones” and other variants, including “no-dwelling zones” by the Department of Environment and Natural Resources (DENR), Department of Public Works and Highways (DPWH) and other agencies and LGUs to prohibit the reconstruction of many residential dwellings destroyed by Typhoon Yolanda.⁴³ In view of this widespread practice the Commission issues the following advice, which should be observed during the implementation and enforcement of any “no-build or no-dwelling zones”.

International Human Rights Standards

28. Forced evictions are *prima facie* incompatible with State obligations under international law to protect the right to adequate and decent housing.⁴⁴
29. The Government has a duty to establish conditions and provide means that allow displaced people to return voluntarily - in safety and with dignity - to their homes or places of habitual residence or to resettle voluntarily in another part of the Philippines.⁴⁵ “No-build zones”, which prevent people from voluntarily returning to their original places of residences and require them to involuntarily resettle in other

41 Sec. 24, Republic Act No. 7279, *Urban Development and Housing Act of 1992*.

42 Sec. 13(B.), Implementing Rules and Regulations, Republic Act No. 9710, *Magna Carta of Women of 2008*.

43 Based on numerous reports available online at: <http://www.philstar.com/headlines/2013/11/24/1260147/dpwh-denr-identify-no-build-zones-leyte-dpw>, <http://ph.news.yahoo.com/no-build-zone-yolanda-areas-strictly-implemented-180611516.html>, <http://www.sunstar.com.ph/breaking-news/2013/12/13/tacloban-passes-40-meter-no-build-zone-ordinance-318688>, <http://www.usnews.com/provincial/tacloban-city-sp-yet-to-transmit-40-meter-no-dwelling-zone-ordinance-to-office-of-the-mayor/>, <http://cityofbacolod.com/2014/02/02/no-build-zone-in-yolanda-areas-strictly-implemented/>, <http://news.pia.gov.ph/index.php?article=1141390188677>

44 Para. 18, Committee on Economic, Social and Cultural Rights, General Comment No. 4 on the Right to Adequate Housing.

45 Principle 28.1, UN Guiding Principles on Internal Displacement.

areas, may constitute a breach of this duty.

30. The imposition of a “no-build or no-dwelling zone” may constitute a “constructive forced eviction” where the restriction or accompanying relocations render individuals with no choice but to leave their lands or (former) homes. As such, international human rights norms and standards relating to forced evictions and arbitrary displacement should apply.⁴⁶ The Commission therefore considers that the imposition of “no-build or no-dwelling zones” requires the resettlement of persons affected in accordance with international standards and Philippine law. Humanitarian assistance and disaster relief projects, especially those which include “no-build zones”, should not be a pretext to facilitate forced evictions.
31. As a matter of policy, the Governments must prioritise property restitution as the preferred remedy for persons displaced by natural disasters.⁴⁷ The Commission accordingly urges local governments and national agencies to adopt a policy of restitution and to permit displaced families to return to their original places of residence, where possible, before considering “no-build or no-dwelling zones”.
32. Like forced evictions, “no-build or no-dwelling zones” can be acceptable where they are imposed to protect affected persons from environmental hazards. However, the implementation of “no-build or no-dwelling zones” must be proportionate to the danger presented by the environmental hazard. Voluntary and consultative relocations should be pursued before implementation. Where “no-build or no-dwelling zones” are considered absolutely necessary they must be imposed in strict compliance with the human rights standards applicable during forced evictions.
33. “No-build or no-dwelling zones” should only be implemented if the following conditions are met, to guarantee the rights of those affected:
 - (a) **“No-build or no-dwelling zones” must not render people homeless.** For those unable to provide for themselves, the Government must ensure that adequate housing or resettlement is made available in a reasonable time;
 - (b) **Persons affected by “no-build or no-dwelling zones” must be genuinely consulted** on alternative relocation plans in accordance with the requirements set out above;
 - (c) **Compensation must be provided to affected persons** for losses to property and shall be made available in addition or as a voluntary alternative to resettlement; and
 - (d) **Administrative appeals and judicial review** must be available to those affected.”

⁴⁶ Paras. 44-46, Report of the Special Rapporteur on adequate housing as a component of the right to an adequate standard of living, sixty-sixth session of the United Nations General Assembly, A/66/270, 5 August 2011.

⁴⁷ Principle 2.2, United Nations Principles on Housing and Property Restitution for Refugees and Displaced Persons (Pinheiro Principles)

34. The Government must provide resettlement or access to alternative housing for persons displaced as a result of forced evictions or preventative policies, such as “no-build or no-dwelling zones”.⁴⁸ Resettlement must ensure safe and secure access to:
- (a) Essential food, potable water and sanitation;
 - (b) Basic shelter and housing;
 - (c) Appropriate clothing;
 - (d) Essential medical services;
 - (e) Livelihood sources;
 - (f) Fodder for livestock and access to common property resources previously depended upon; and
 - (g) Education for children and childcare facilities.⁴⁹
35. Since displacement should last no longer than required by the circumstances,⁵⁰ access to permanent core housing shelters must be provided to persons subject to relocation as soon as possible.

Safeguards Against and During Evictions under Philippine Law

36. Philippine law discourages evictions and demolitions.⁵¹ The 1987 Constitution of the Philippines states that evictions or demolitions are only permitted according to law and in a just and humane manner.⁵²
37. The *Urban Development and Housing Act* establishes an exhaustive list of circumstances in which evictions and demolitions are permitted by law, which is as follows:
- (a) When persons occupy “danger areas”;⁵³
 - (b) When government infrastructure projects are about to be implemented;⁵⁴ and
 - (c) When there is a court order for eviction and demolition.⁵⁵
38. As defined by the implementing rules and regulations of the *Urban Development and Housing Act of 1992*, “eviction” refers to the removal of persons and their belongings from a structure or area⁵⁶ while “demolition” refers to the actual dismantling of

48 Para. 16, Committee on Economic, Social and Cultural Rights, General Comment No. 7 on the Right to Adequate Housing (Forced Evictions).

49 Para. 52, UN-HABITAT and OHCHR Basic Principles and Guidelines on Development-Based Evictions and Displacement.

50 Principle 6.3, UN Guiding Principles on Internal Displacement.

51 Sec. 28, Republic Act No. 7279, *Urban Development and Housing Act of 1992*.

52 Article XIII, Section 10, 1987 Constitution of the Philippines.

53 Sec. 28(a), Republic Act No. 7279, *Urban Development and Housing Act of 1992*.

54 Sec. 28(b), Republic Act No. 7279, *Urban Development and Housing Act of 1992*.

55 Sec. 28(c), Republic Act No. 7279, *Urban Development and Housing Act of 1992*.

56 Sec. 1(j), Implementing Rules and Regulations of Sec. 28 of Republic Act No. 7279, *Urban Development and Housing Act of 1992*.

structures.⁵⁷ In the event of an eviction or demolition from urban settlements, the following mandatory safeguards under the *Urban Development and Housing Act* are to be enforced:

- (a) At least 30 days prior notice must be provided to affected persons prior to eviction or demolition;
- (b) Authorities responsible for evictions and demolitions must undertake genuine consultations with designated representatives of families to be resettled and affected communities in the areas to which resettlement will occur;
- (c) Local government officials must be present during all evictions and demolitions;
- (d) All demolition crews must be identified as such with uniforms or other markings;
- (e) Evictions and demolitions may only take place during regular office hours and during good weather, unless affected families consent otherwise;
- (f) Heavy equipment must not be used, except for permanent structures or concrete materials; and
- (g) Uniformed members of the Philippine National Police must be present at all evictions and demolitions as the first line of law enforcement and observe disturbance control procedures.⁵⁸

39. The Commission considers that the Government's enforcement of "no-build or no-dwelling zones" effectively gives rise to an eviction under Philippine law. The above mandatory safeguards will therefore be applicable", regardless of whether affected households still maintain residence in their original dwellings.

40. All concerned agencies and local government units are reminded of their procedural obligations under the *Urban Development and Housing Act* and urged to comply with its terms during the implementation of any activities which facilitate removal from or prevent return to areas classed as "no-build or no-dwelling zones".

Conditions of Resettlement under Philippine Law

41. The 1987 Constitution of the Philippines requires that resettlement of rural and urban dwellers cannot be implemented until adequate consultation takes place with those to be resettled and with the community to which they will be resettled.⁵⁹

42. The *Urban Development and Housing Act* requires that adequate relocation,

⁵⁷ Sec. 1(g), Implementing Rules and Regulations of Sec. 28 of Republic Act No. 7279, *Urban Development and Housing Act* of 1992.

⁵⁸ Sec. 28(1)-(7), Republic Act No. 7279, *Urban Development and Housing Act* of 1992.

⁵⁹ Article XIII, Section 10, 1987 Consitution of the Philippines.

whether temporary or permanent, is provided to persons subject to eviction.⁶⁰ The Commission considers that persons whose dwellings have been destroyed or damaged by Typhoon Yolanda and are prevented from rebuilding due to “no-build or no-dwelling zones” are entitled to resettlement under these conditions.

43. The *Urban Development and Housing Act* requires further that government resettlement sites are equipped with the following essential services:
 - (a) Potable water;
 - (b) Power and electricity and an adequate power distribution system;
 - (c) Sewerage facilities and an efficient solid waste disposal system; and
 - (d) Access to primary roads and transportation facilities.⁶¹
44. The Government is also required to prioritise the implementation of health, education, communications, security, recreation, relief and welfare facilities.⁶² When planning the relocation of communities, the Government is also required by law to ensure resettlement sites are located within proximity of employment opportunities.⁶³
45. In the implementation of resettlement activities for those affected by Typhoon Yolanda, the Government should consider housing subsidy schemes established under the *Comprehensive and Integrated Shelter Financing Act of 1994*, and other programs of the Government and the private sector, as appropriate.⁶⁴ Otherwise at a minimum, as mandated by law, liberalised terms on credit facilities and housing loans should be given to people who are to be relocated.⁶⁵ The Commission recommends further that the Government grant no-interest loans, as authorised by the *Disaster Risk Reduction and Management Act*,⁶⁶ to households whose dwellings were destroyed or damaged by Typhoon Yolanda to assist them to rebuild.

IV. CONCLUSION

The COMMISSION urges all stakeholders, especially local government units, relevant housing agencies, the police and other government agencies to adopt the standards and guidelines contained in this Advisory.

⁶⁰ Sec. 28(8), Republic Act No. 7279, *Urban Development and Housing Act of 1992*.

⁶¹ Sec. 21, Republic Act No. 7279, *Urban Development and Housing Act of 1992*.

⁶² *Id.*

⁶³ Sec. 22, Republic Act No. 7279, *Urban Development and Housing Act of 1992*.

⁶⁴ Republic Act No. 7835, *Comprehensive and Integrated Shelter Financing Act of 1994*.

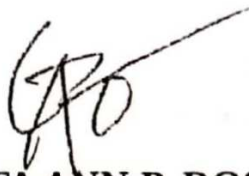
⁶⁵ Sec. 25, Republic Act No. 7279, *Urban Development and Housing Act of 1992*.

⁶⁶ Sec. 17(d), Republic Act No. 10121, *Philippine Disaster Risk Reduction and Management Act of 2010*.

The COMMISSION may convene a hearing to monitor compliance with the laws and standards described in this Advisory. Furthermore, the COMMISSION, through our regional offices, particularly Regions IV, VI, VII and VIII⁶⁷ shall be closely monitoring compliance to this advisory.

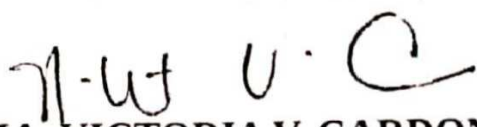
LET THIS ADVISORY be adopted and disseminated to all duty bearers as widely as possible.

Done this 27th day of February 2014 at Quezon City, Philippines.

LORETTA ANN P. ROSALES
Chairperson

CECILIA RACHEL V. QUISUMBING
Commissioner

MA. VICTORIA V. CARDONA
Commissioner

NORBERTO DELA CRUZ
Commissioner

JOSE MANUEL S. MAMAUAG
Commissioner

⁶⁷ According to NDRRMC's Situation Report No. 14 issued last 29 January 2014, Regions affected include IV, V, VI, VII, VIII, X, XI and CARAGA. Available online at: <http://www.ndrrmc.gov.ph/attachments/article/1125/Update%20Sitrep%20No.%20104%20Effects%20of%20TY%20YOLANDA.pdf>

ANNEX: Extracts of Relevant Domestic Legislation

1. 1987 Constitution of the Philippines

Article XIII

Section 9: The State shall, by law, and for the common good, undertake, in cooperation with the private sector, a continuing program of urban land reform and housing which will make available at affordable cost, decent housing and basic services to under-privileged and homeless citizens in urban centers and resettlement areas. It shall also promote adequate employment opportunities to such citizens. In the implementation of such program the State shall respect the rights of small property owners.

Section 10: Urban or rural poor dwellers shall not be evicted nor their dwelling demolished, except in accordance with law and in a just and humane manner.

No resettlement of urban or rural dwellers shall be undertaken without adequate consultation with them and the communities where they are to be relocated.

2. Presidential Decree No. 1067 December 31, 1976, *Water Code of the Philippines*

(Prohibiting construction of dwellings in certain areas)

Article 51: The banks of rivers and streams and the shores of the seas and lakes throughout their entire length and within a zone of three (3) meters in urban areas, twenty (20) meters in agricultural areas and forty (40) meters in forest areas, along their margins are subject to the easement of public use in the interest of recreation, navigation, floatage, fishing and salvage. No person shall be allowed to stay in this zone longer than what is necessary for recreation, navigation, floatage, fishing or salvage or to build structures of any kind.

3. Republic Act No. 10121, *Philippine Disaster Risk Reduction and Management Act of 2010*

(Regulating disaster response activities)

Section 12: *Local Disaster Risk Reduction and Management Office (LDRRMO).* – [...]

(c) The provincial, city and municipal DRRMOs or BDRRMCs shall perform the following functions with impartiality given the emerging challenges brought by disasters of our times:

[...]

(16) Respond to and manage the adverse effects of emergencies and carry

out recovery activities in the affected area, ensuring that there is an efficient mechanism for immediate delivery of food, shelter and medical supplies for women and children, endeavor to create a special place where internally-displaced mothers can find help with breastfeeding, feed and care for their babies and give support to each other;

Section 17: *Remedial Measures.* - The declaration of a state of calamity shall make mandatory the Immediate undertaking of the following remedial measures by the member-agencies concerned as defined in this Act: [...]

- (d) Granting of no-interest loans by government financing or lending institutions to the most affected section of the population through their cooperatives or people's organizations.

Section 19: *Prohibited Acts.* - **Any person, group or corporation who commits any of the following prohibited acts shall be held liable and be subjected to the penalties as prescribed in Section 20 of this Act:**

- (a) Dereliction of duties which leads to destruction, loss of lives, critical damage of facilities and misuse of funds;
- (b) Preventing the entry and distribution of relief goods in disaster-stricken areas, including appropriate technology, tools, equipment, accessories, disaster teams/experts;
- (c) Buying, for consumption or resale, from disaster relief agencies any relief goods, equipment or other aid commodities which are intended for distribution to disaster affected communities;
- (d) Buying, for consumption or resale, from the recipient disaster affected persons any relief goods, equipment or other aid commodities received by them;
- (e) Selling of relief goods, equipment or other aid commodities which are intended for distribution to disaster victims;
- (f) Forcibly seizing relief goods, equipment or other aid commodities intended for or consigned to a specific group of victims or relief agency;
- (g) Diverting or misdelivery of relief goods, equipment or other aid commodities to persons other than the rightful recipient or consignee;
- (h) Accepting, possessing, using or disposing relief goods, equipment or other aid commodities not intended for nor consigned to him/her;
- (i) Misrepresenting the source of relief goods, equipment or other aid commodities by:
 - (1) Either covering, replacing or defacing the labels of the containers to make it appear that the goods, equipment or other

- aid commodities came from another agency or persons;
- (2) Repacking the goods, equipment or other aid commodities into containers with different markings to make it appear that the goods came from another agency or persons or was released upon the instance of a particular agency or persons;
- (3) Making false verbal claim that the goods, equipment or other commodity in its untampered original containers actually came from another agency or persons or was released upon the instance of a particular agency or persons;
- (j) Substituting or replacing relief goods, equipment or other aid commodities with the same items or inferior/cheaper quality;
- (k) Illegal solicitations by persons or organizations representing others as defined in the standards and guidelines set by the NDRRMC;
- (l) Deliberate use of false or inflated data in support of the request for funding, relief goods, equipment or other aid commodities for emergency assistance or livelihood projects; and
- (m) Tampering with or stealing hazard monitoring and disaster preparedness equipment and paraphernalia.

4. Republic Act No. 7279, *Urban Development and Housing Act of 1992*

(Regulation of urban eviction, demolition and resettlement)

Section 3(d): "*Consultation*" refers to the constitutionally mandated process whereby the public, on their own or through people's organizations, is provided an opportunity to be heard and to participate in the decision-making process on matters involving the protection and promotion of its legitimate collective interest, which shall include appropriate documentation and feedback mechanisms.

Section 21: *Basic Services.* - Socialized housing or resettlement areas shall be provided by the local government unit or the National Housing Authority in cooperation with the private developers and concerned agencies with the following basic services and facilities:

- (a) Potable water;
- (b) Power and electricity and an adequate power distribution system;
- (c) Sewerage facilities and an efficient and adequate solid waste disposal system; and
- (d) Access to primary roads and transportation facilities.

The provisions of other basic services and facilities such as health, education, communications, security, recreation, relief and welfare shall be planned and shall be given priority for implementation by the local government

unit and concerned agencies in cooperation with the private sector and the beneficiaries themselves.

The local government unit, in coordination with the concerned national agencies, shall ensure that these, basic services are provided at the most cost-efficient rates, and shall set as mechanism to coordinate operationally the thrusts, objectives and activities of other government agencies concerned with providing basic services to housing projects.

Section 22: *Livelihood Component.* - To extent feasible, socialized housing and resettlement projects shall be located near areas where employment opportunities are accessible. The government agencies dealing with the development of livelihood programs and grant of livelihood loans shall give priority to the beneficiaries of the Program.

Section 23: *Participation of Beneficiaries.* - The local government units, in, coordination with the Presidential Commission for the Urban Poor and concerned government agencies, shall afford Program beneficiaries or their duly designated representatives an opportunity to be heard and to participate in the decision-making process over matters involving the protection and promotion of their legitimate collective interest which shall include appropriate documentation and feedback mechanisms. They shall also be encouraged to organize themselves and undertake self-help cooperative housing and other livelihood activities. They shall assist the Government in preventing the incursions of professional squatters and members of squatting syndicates into their communities.

In instances when the affected beneficiaries have failed to organized themselves or form an alliance within a reasonable period prior to the implementation of the program of projects affecting them, consultation between the implementing agency and the affected beneficiaries shall be conducted with the assistance of the Presidential Commission for the Urban Poor and the concerned nongovernment organization.

Section 24: *Consultation with Private Sector.* - Opportunities for adequate consultation shall be accorded to the private sector involved in socialized housing project pursuant to this Act.

Section 28: **SECTION 28. Eviction and Demolition.** - Eviction or demolition as a practice shall be discouraged. Eviction or demolition, however, may be allowed under the following situations:

- (a) When persons or entities occupy danger areas such as esteros, railroad tracks, garbage dumps, riverbanks, shorelines, waterways, and other public places such as sidewalks, roads, parks, and playgrounds;
- (b) When government infrastructure projects with available funding are

about to be implemented; or

(c) When there is a court order for eviction and demolition.

In the execution of eviction or demolition orders involving underprivileged and homeless citizens, the following shall be mandatory:

(1) Notice upon the effected persons or entities at least thirty (30) days prior to the date of eviction or demolition;

(2) Adequate consultations on the matter of settlement with the duly designated representatives of the families to be resettled and the affected communities in the areas where they are to be relocated;

(3) Presence of local government officials or their representatives during eviction or demolition;

(4) Proper identification of all persons taking part in the demolition;

(5) Execution of eviction or demolition only during regular office hours from Mondays to Fridays and during good weather, unless the affected families consent otherwise;

(6) No use of heavy equipment for demolition except for structures that are permanent and have concrete materials;

(7) Proper uniforms for members of the Philippine National Police who shall occupy the first line of law enforcement and observe proper disturbance control procedures; and

(8) Adequate relocation, whether temporary or permanent: Provided, however, That in cases of eviction and demolition pursuant to a court order involving underprivileged and homeless citizens, relocation shall be undertaken by the local government unit concerned and the National Housing Authority with the assistance of other government agencies within forty-five (45) days from service of notice of final judgement by the court, after which period the said order shall be executed: Provided, further, That should relocation not be possible within the said period, financial assistance in the amount equivalent to the prevailing minimum daily wage multiplied by sixty (60) days shall be extended to the affected families by the local government unit concerned.

Section 29: *Resettlement.* - With two (2) years from the effectivity of this Act, the local government units, in coordination with the National Housing Authority, shall implement the relocation and resettlement of persons living in danger areas such as esteros, railroad tracks, garbage dumps, riverbanks, shorelines, waterways, and in other public places as sidewalks, roads,

parks, and playgrounds. The local government unit, in coordination with the National Housing Authority, shall provide relocation or resettlement sites with basic services and facilities and access to employment and livelihood opportunities sufficient to meet the basic needs of the affected families.

**5. Republic Act No. 7279, *Urban Development and Housing Act of 1992*
(Implementing Rules and Regulations to Section 28)**

Section 3.1: *Consultation Proper:*

1.0 The LGU or government agency authorized to demolish shall preside over the consultation meetings to be attended by the barangay chairman, the affected families and the landowners or their duly designated representatives. Officials or representatives of concerned agencies and NGOs shall also be invited. The following shall be discussed:

1.1 the necessity of the demolition; 1.2 available options other than resettlement;

1.3 possible relocation sites - to include modes of payment, tenure, facilities and services thereat;

1.4 advantages of voluntary dismantling;

1.5 dismantling and resettlement procedures;

1.6 submission of requirements (family pictures, marriage contract, etc.)

1.7 school accommodation of children;

1.8 roles of agencies involved, such as but not limited to the Department of Social Welfare and Development (DSWD), the Philippine National Police (PNP), the Department of Education, Culture and Sports (DECS), the Department of Public Works and Highways (DPWH), the National Housing Authority (NHA), the Presidential Commission for the Urban Poor (PGUP), the Commission for Human Rights (CHR), and other concerned agencies; and

1.9 other problems and issues to ensure a peaceful and orderly relocation operation.

2.0 In every consultation meeting, attendance is recorded. If majority of the affected families are present, the meeting shall proceed; otherwise, another meeting shall have to be called and rescheduled within five (5) days therefrom. If still the majority of the residents are again not present, the consultation requirement for this particular case is considered satisfied.

3.0 The LGU or concerned government agency summarizes the points of agreement and disagreement arrive at through the formal consultations,

and provides copies to participating agencies/entities for their signature. Should any party refuse to sign the agreement, the same shall be posted conspicuously in the area.

4.0 Schedules of the next meetings shall be set; including two (2) feedback meetings within twenty (20) days from the issuance of the notice of demolition and one (1) final meeting before the actual demolition.

6. Republic Act No. 7610, Special Protection of Children against Abuse, Exploitation and Discrimination

Section 3: *Definition of Terms:* (a) "Children" refers to person below eighteen (18) years of age or those over but are unable to fully take care of themselves or protect themselves from abuse, neglect, cruelty, exploitation or discrimination because of a physical or mental disability or condition;

[...]

(c) "Circumstances which gravely threaten or endanger the survival and normal development of children" include, but are not limited to, the following;

[...]

(2) Working under conditions hazardous to life, safety and normal which unduly interfere with their normal development

(3) Living in or fending for themselves in the streets of urban or rural areas without the care of parents or a guardian or basic services needed for a good quality of life;

(4) Being a member of a indigenous cultural community and/or living under conditions of extreme poverty or in an area which is underdeveloped and/or lacks or has inadequate access to basic services needed for a good quality of life;

(5) Being a victim of a man-made or natural disaster or calamity; or

(6) Circumstances analogous to those abovestated which endanger the life, safety or normal development of children.

Section 4: *Formulation of the program.* - There shall be a comprehensive program to be formulated, by the Department of Justice and the Department of Social Welfare and Development in coordination with other government agencies and private sector concerned, within one (1) year from the effectivity of this Act, to protect children against child prostitution and other sexual abuse; child trafficking, obscene publications and indecent shows; other acts of abuse; and circumstances which endanger child survival and normal

development.

7. Republic Act No. 9710, *Magna Carta of Women of 2008*

Section 10: *Women Affected by Disasters, Calamities, and Other Crisis Situations.*
– Women have the right to protection and security in times of disasters, calamities, and other crisis situations especially in all phases of relief, recovery, rehabilitation, and construction efforts. The State shall provide for immediate humanitarian assistance, allocation of resources, and early resettlement, if necessary. It shall also address the particular needs of women from a gender perspective to ensure their full protection from sexual exploitation and other sexual and gender-based violence committed against them. Responses to disaster situations shall include the provision of services, such as psychosocial support, livelihood support, education, psychological health, and comprehensive health services, including protection during pregnancy.

7. Republic Act No. 9710, *Magna Carta of Women of 2008* (Implementing Rules and Regulations)

Section 13: A. The national, regional and local disaster coordinating councils shall ensure the participation of women in the development of a gender-responsive disaster management, including preparedness, mitigation, risk reduction and adaptation.

B. In disasters, calamities and other crises, LGUs and agencies concerned in all phases of relief, recovery, rehabilitation and reconstruction efforts shall develop and implement a gender-responsive and rights-based work and financial plan that include:

1. Active participation of established inter-agency and multi-sectoral humanitarian cluster mechanisms that will help ensure a more coordinated and gender-sensitive response in all stages of the emergency;
2. Improved collection and use of age and sex-disaggregated data and reproductive health indicators in rapid and comprehensive assessments for strategic gender analysis and programming of humanitarian response;
3. Timely, adequate and culturally-appropriate provision of relief goods and services such as food, water, sanitary packs, psychosocial support, livelihood, education and comprehensive health services including implementation of the MISP for sexual and reproductive health at the early stage of the crisis;

4. Proactive adoption of measures by camp managers to prevent sexual violence in evacuation centers and relocation sites which include: (a) security and safety of women and children as key criteria for the selection of evacuation sites, (b) separate functional and well-lit latrines for men and women with locks, (c) bathing facilities with privacy, (d) regular security patrols preferably by female police officers; and (e) prohibition of alcohol, drugs and gambling, among others; and
 5. Active involvement of women in the various camp committees organized for food and water distribution, nutrition, sanitation and hygiene, shelter, health, education, protection and security and safety especially in the decision-making processes.
8. Administrative Order No. 17 series of 2010 of the Department of Social Welfare and Development, *Omnibus Guidelines on Shelter Assistance*

Section VII: *Eligibility Requirements of Beneficiaries and Project Areas*

A. Core Shelter / Modified Shelter Assistance

1 Beneficiaries

- 1.1 Family is not a recipient of any other housing assistance from any other individual groups or agency government or non-government for the disaster in question.
- 1.2 Monthly income of a family of 6 should be below the food threshold that is P10,936.00 in urban areas and P9,767.00 in rural areas based on NSCB poverty statistic report dated March 2, 2007. The family monthly income rate shall be adjusted from time to time depending on the food threshold rate report of the NCSB.
- 1.3 House should have been totally destroyed by a man made or natural disaster; and limited resources prevents the family from repairing or reconstructing their permanent shelter units such that they continue to live with relatives or friends in evacuation centers, or in other makeshift shelters.
- 1.4 Possession of a guarantee of ownership or permanent or long term occupancy of at least 10 years on the lot on which to build the permanent shelter unit.
- 1.5 If resources warrant, vulnerable families residing in high risk areas maybe provided or may avail of shelter assistance as

part of mitigation measures.

The following shall be considered priority for assistance indicated:

- a. Families with small children;
- b. Families with pregnant and lactating mothers;
- c. Surrogate parents of orphaned children living in evacuation centers who are equally situated e.g. with totally damaged shelter units;
- d. Families with damaged houses whose head of household died or were incapacitated as a result of the disaster;
- e. Priority will be given to beneficiaries who meet the geographical clustering requirement in a specific barangay with at least 5 beneficiaries living in proximity with each other to promote collective actions in realizing goals of the project and easy delivery of housing materials;
- f. Families with seriously ill members or persons with disabilities or with special needs. (Persons are considered with special needs if they have physical, developmental, mental, sensory, behavioral, cognitive or emotional impairment or limiting conditions that require medical management, health care interventions, and/or use of specialized services or programs.

Republika ng Pilipinas
Komisyon ng Karapatang Pantao ng Pilipinas
(Commission on Human Rights of the Philippines)

PAUNANG SALITA

Sa pagdaan ng isang natural na kalamidad, ang hindi pagkakapantay-pantay ay mas nangibabaw kung kayat ang mga nasa batayang sektor ng lipunan ay mas malaki ang panganib na mawalan ng tirahan at pangkabuhayan. Ang experiensya ang nagbigay ng importansya upang magkaroon ng isang kaiga-igayang pagsisikap mula sa isang pananaw ng maka-karapatang pantao upang mapagpasiyahan at maging huwaran ang laban sa mga umiiral na anyo ng kahinaan at kakulangan na noon pa ay nararapat na sanang ipinatupad. Ang konteksto kung saan ang ugnayan ng mga internasyunal na bansa upang tumulong sa Pilipinas ay isa lamang sa mga kadahilanan na dulot ng Bagyong Yolanda ay hindi dapat maging bukod tangi.

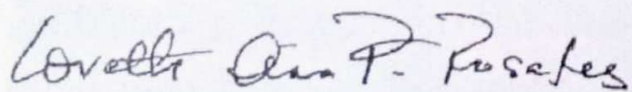
Naniniwala kami na dapat gawing oportunidad ng Pilipinas ang ganitong pagkakataon upang mabigyang pansin at epektibong solusyon, at sa lalong madaling panahon upang mapigilan muli ang paglaganap ng ganitong sitwasyon at makatulong ang paglalapat ng mga internasyonal na pamantayan at kaugalian. Ang komprehensibong pagbibigay ng karapatan sa pabahay upang makabangon muli ay isa lamang na oportunidad. Subalit ang pagtulong sa mga nasalanta ng kalamidad ay hindi maaari – at hindi nararapat – na gawing daan upang palitan ang mga dapat na tustusin sa pagpapa-unlad, magbigay ng bagong anyo sa hindi pagkakapantay-pantay dulot ng natural na kalamidad o ang mga gawa na ipinakita nito, at ang ambag nito upang maisa-isip ang pagbibigay ng pabahay, bagkos ito ay dapat na kasama sa patuloy na pagpapaunlad at isang karapatan ng bawat mamamayan na magkaroon ng isang maayos na pamumuhay at seguridad. Sa diwa ng pabahay, lupain at mga ari-arian ito ay nabuo upang gabayan ang iba pang sangay ng guberno, lokal na pamahalaan, mga apektadong komunidad, at ibat ibang mga sangay ng lipunan upang magkaroon ng isang pamamaraang nakabase

sa karapatang pantao sa pagtugon sa mga nasalanta ng kalamidad.

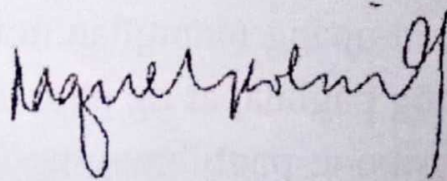
Ang malaking sukat ng pagkasira ng mga kabahayan, at ang mataas na antas mga napilitang lumikas sanhi ng malakas na bagyo ang nakatawag ng pansin upang bigyang daan ang mga tanong tungkol sa mga karapatan sa pabahay, lupain at ari-arian. Habang wala pang malinaw na impormasyon tungkol sa mga plano ng ating Pamahalaan tungkol sa planong pagbangon, kailangan pa rin ang sapat na koordinasyon buhat sa mga nasyonal at lokal na awtoridad, at sapat na mga mekanismo para sa proseso ng pagdedesisyon, dapat isipin ang apektadong komunidad ay nasa panganib na mawalan ng karapatan dahil sa sapilitang relokalasyon.

Ang lugar na lubhang dinaanan ng unos ay mahirap hamunin sa ganitong sitwasyon upang magkaroon ng isang pantay at sapat na pagbibigay ganansya, pag-hanap ng daan tungo sa mekanismo ng katarungan lalo na ang mga naapektuhang pamilya at indibidwal.

Kami ay umaasa na ang ganitong pag-abiso ay magbibigay ng daan upang magtaguyod at protekhan ang karapatang pahabahay na sinalanta ng Bagyong Yolanda at sa iba pang katulad na sitwasyon sa buong Pilipinas.

Loretta Ann P. Rosales
Chairperson
Commission on Human Rights
of the Philippines

Raquel Rolnik
United Nations
Special Rapporteur on Adequate Housing
as a component of the Right to an
Adequate Standard of Living

HUMAN RIGHTS ADVISORY
CHR-A2014-001

MAKA-KARAPATANG PANTAONG
PAMANTAYAN SA PABAHAY, LUPAIN, AT ARI-ARIAN
SA POPULASYON NA APEKTADO NG BAGYONG YOLANDA

Kinikilala ang isyu ng proteksyon para mga populasyong apektado ng Bagyong Yolanda (Haiyan) na humaharap ngayon sa karapatan sa pabahay, lupain at ari-arian, ay kailangang palakasin ang kapasidad at magkaroon ng isang epektibong pamamaraan ang ating Pamahalaan at iba pa nitong sangay na maglaan ang isang maka-karapatang pananaw para sa pansamantala at permanenteng relokasyon ng mga taong napilitang lumikas;

Pagtibayin ang kapangyarihan at tungkulin ng Komisyon sa Karapatang Pantao ng Pilipinas (CHRP) sa ilalim ng Artikulo XIII, Seksyon 18 (7) ng 1987 Saligang-Batas ng Pilipinas upang masubaybayan ang pagsunod ng Pamahalaan sa internasyonal na mga obligasyon sa ilalim ng kasunduan sa mga karapatang pantao at, sa proseso nito, upang tiyakin ang pakaka-isa ng lokal na mga batas, patakaran at regulasyon ayon sa mga internasyunal na kaugalian sa karapatang pantao, mga pamantayan at mga simulain;

Pagbibigay-diin na ang 1987 Saligang-Batas ng Pilipinas ay nagbibigay ng mga sumusunod: ang Estado ay pinahahalagahan ang karangalan ng bawat tao at tinitiyak ang buong paggalang sa mga karapatang pantao¹; proteksyon ng mga ari-arian at pagtataguyod ng pangkalahatang kabutihan, kabilang rito ang mga bagay para sa pangkasiyahan ng lahat ng mga tao ayon sa demokrasya²; walang sinong tao ang dapat pagkaitan ng buhay, kalayaan o ari-arian nang walang angkop na proseso ng batas³; ang Estado ay dapat mangasiwa para sa pag-tanggap, pagmamay-ari, paggamit at pag-sasayos ng mga ari-arian na nagbibigay sa Kongreso ng may pinakamataas na prioridad sa paggawa ng batas at mga panukala na protektahan at pagbutihin ang karapatan ng lahat sa karangalan ng bawat tao, bawasan ang hindi pagkakapantay-pantay at alisin ang pagkakaiba-iba ng kultura⁴; sa lungsod man o sa malayong lugar na may mahihirap na naninirahan na hindi dapat paalisin at ilipat maliban kung ito ay alinsunod sa batas at may sapat na konsultasyon⁵; at ang Estado ay dapat na maprotektahan ang mga karapatan ng mga komunidad ng mga katutubo at mga minana nilang lupain upang matiyak ang kanilang pang-ekonomiya, panlipunan at pangkalinangan na pamumuhay⁶

Pagbibigay-diin muli, para sa pagsunod sa mga internasyonal na kasunduan at mandato ng 1987 Saligang-Batas ng Pilipinas, ang Gubyrerno ang nagpasa ng mga batas, kabilang ang Climate Change Act of 2009 at ang Philippine Disaster Risk Reduction Act of 2010 na may layuning protektahan ang mga karapatan sa pabahay, lupain at ari-arian

¹ Article II, Section 11, 1987 Constitution of the Republic of the Philippines.

² Article II, Section 5, 1987 Constitution of the Republic of the Philippines

³ Article III, Section 1, 1987 Constitution of the Republic of the Philippines.

⁴ Article XIII, Section 1, 1987 Constitution of the Republic of the Philippines.

⁵ Article XIII, Section 10, 1987 Constitution of the Republic of the Philippines.

⁶ Article XII, Section 5, 1987 Constitution of the Republic of the Philippines.

ng mga nakaligtas sa unos at ang mga taong napilitang lumikas, ang Special Protection for Children of Abuse, Exploitation and Discrimination Act 1992 na sumasakop sa mga pangyayari kung saan may pagbabanta o may panganib ang kaligtasan ang buhay at maging ang normal na pag-unlad ng mga bata na biktima rin ng gawa ng tao, natural na kalamidad o matinding sakuna at ang Magna Carta of Women 2008 naman ay pinoprotektahan ang mga karapatan ng mga kababaihan na apektado ng sakuna at kalamidad;

Balik-tanawin na ang Universal Declaration of Human Rights ay nagbibigay ng karapatan sa lahat ng tao na magkaroon ng isang pantay na pamumuhay para sa sapat na kalusugan at pansariling kapakanan at ng kanyang pamilya, kabilang ang pabahay,⁷ walang sinuman ang pwedeng magkait ng ari-arian at kapakinabangan;⁸

Isaisip na ng mga internasyonal na mga kasunduan ng Pilipinas kaugnay sa risk reduction and management, katulad ng Hyogo Framework for Action 2005-2015 and the ASEAN Agreement on Disaster Management and Emergency Response, ay nagbibigay ng karapatan sa mga nakaligtas sa sakuna na may kinalaman sa pabahay, lupain, at ari-arian;

Bigyang diin na ang karapatan sa sapat at disenteng pabahay bilang isang pangunahing karapatang pantao ay nakapaloob sa internasyonal na mga instrumento na kung saan ang Pilipinas ay kalahok bilang Estado, kabilang rin sa International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights,⁹ Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women,¹⁰ Convention on the Rights of the Child,¹¹ Convention on the Rights of Persons with Disabilities,¹² at ILO Convention No 169,¹³

Isinasaalang-alang ng United Nations Guiding Principles on Internal Displacement, na nakapaloob sa key international on the rights of internally displaced persons, tulad ng mga laban sa diskriminasyon,¹⁴ ang mga karapatan para sa sapat na pamumuhay,¹⁵ at ang tamang daan para sa mga pangunahing luklukan at pabahay,¹⁶

Pagtibayin ang mga karapatan ng mga taong napilitang lumikas para sa pabahay lupain at ari-arian na binigyang diin ng United Nations Principles on Housing and Property Restitution for Refugees and Displaced Persons (Pinheiro Principles);

Isinasagawa ang Advisory and Supplemental Advisory on Human Rights Standards on Housing, Land and Property Rights of Populations Affected by Tropical Storms and Other Natural Disasters;¹⁷

7 Article 25(1), Universal Declaration of Human Rights.

8 Article 17(2), Universal Declaration of Human Rights.

9 Article 11, International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. Article 14, Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women

10 Article 14, Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women

11 Article 27, Convention on the Rights of the Child.

12 Articles 9 and 28, Convention on the Rights of Persons with Disabilities.

13 Article 7 and 13-19, ILO Convention No. 169.

14 Principle 1, UN Guiding Principles on Internal Displacement.

15 Principle 18, UN Guiding Principles on Internal Displacement.

16 Id.

17 CHR Advisory on Human Rights Standards on Housing, Land and Property Rights of Populations Affected by

Tinutukoy sa utos at mandando ng 1987 Saligang Batas ng Pilipinas bilang isang pambansang institusyon sa karapatang pantao ang itaguyod at protektahan ang mga karapatang pantao sa Pilipinas, ang CHRP ay ipinagbigay alam ang mga sumusunod na talaan:

I. KONTEKSTO

1. Simula ng Enero 29, 2014, may tinatayang 4,095,280 katao na ang naitala bilang mga napilitang lumikas gawa ng Bagyong Yolanda,¹⁸ marami pa rin ang hindi nakabalik sa kanilang orihinal na mga tahanan. May 1,140,332 naman na mga tahanan ang naitala na nawasak o malubhang napinsala ng bagyo.
2. Ang Komisyon ay sumusubaybay sa bawat pagkilos ng ating Pambansang Guberno, mga lokal na pamahalaan sa bawat apektadong lugar, at iba pang mga kaagapay na ahensya sa pagtugon sa mga nakaligtas sa pamamagitan ng mga programa sa madaliang pabahay. Kinikilala din ng Komisyon ang halaga ng pagtulong na galing sa United Nations, lalo na ang Higher Commissioner for Refugees (UNHCR) at ang Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR) sa nakaraan at ang patuloy nitong pagsisikap sa pagtugon sa mga sitwasyon ng mga nawalay na mga pamilya at mga indibidwal ng Bagyong Yolanda.
3. Ang pakikipagtulungan sa UNHCR sa pamamagitan ng CHR - IDP project at OHCHR sa pagsubaybay sa sitwasyon ng mga apektadong populasyon upang isulong ng Komisyon ang konteksto ng pag-bangon muli at pagbabagong-tatag ng bansa. Kinikilala namin ang pambihirang kontribusyon ng OHCHR at UN Special Rapporteur on Adequate Housing sa pag-unlad nitong advisory.
4. Ang bawat tao ay may karapatan sa sapat at disenteng pabahay, kahit pa sa panahon ng mga kalamidad. Ang isang Estado ay may obligasyon na igalang, protektahan at tuparin ang mga karapatan sa pabahay, lupain at ari-arian ng buong populasyon na apektado ng Bagyong Yolanda alinsunod ito sa mga internasyonal na mga kasunduan ukol sa karapatang pantao, ang 1987 Saligang-Batas ng Pilipinas at ng mga lokal na batas.¹⁹
5. Ang Pambansang Awtoridad ay may pangunahing responsibilidad upang maprotektahan ang mga karapatan sa pabahay, lupain at ari-arian sa konteksto ng pagresponde sa mga sakuna.²⁰ Ang lokal na yunit ng guberno (LGUs) sa

Tropical Storms and Other Natural Distasters, CHR (IV) — A2012-002, 21 May 2012 and CHR Supplemental Advisory on Human Rights Standards on Housing, Land and Property

¹⁸ Situation Report No. 104 on the Effects of Typhoon Yolanda, 29 January 2014, National Disaster Risk Reduction and Management Council. Available online at <http://www.ndrrmc.gov.ph/attachrments/article/1125/Update%20SitTep%20No.%20104A6.0Effects%20of%20TY%20YOLANDA.pdf>

¹⁹ CHR Advisory on Adequate Housing and the Humane Treatment of Informal Settlers, 2011. See Principle 3, paragraph 1, UN Guiding Principles on Internal Displacement.

²⁰ Sec. 5, Republic Act No. 10121, Philippine Disaster Risk Reduction and Management Act of 2010. See also Sec. 5, Republic Act No. 9729, Climate Change Act of 2009.

pamamagitan ng mga lokal na tanggapan para sa pagtugon sa mga sakuna ang dapat magbahagi ng obligasyon upang tiyakin na mayroong mahusay mekanismo bago, pangkasalukyan at pagkatapos ng mga kalamidad.²¹ Ang iba pang mga ahensyang kabilang²² at ang mga pribadong sektor²³ at iba pang mga dapat na katulong sa mga aktibidad sa ilalim ng iba't ibang mga mekanismo na pinagkaluoban ng batas at ng Saligang-Batas.

II. MGA KARAPATAN NA DAPAT ISAALANG-ALANG

6. Ang isyu na pangunahing karapatang pantao na napagkilanlan ng Komisyon sa konteksto sa patugon ng Bagyong Yolanda ay ang mga sumusunod:
 - (a) **Walang diskriminasyon at patas na tulong** sa lahat ng pabahay, sa mga namamagitan tungkol sa lupain at ari-arian, lalo na sa panahon ng pagproseso sa seleksyon ng mga umaasang magkaroon ng madaliang matitirahan at malilipatan, upang tiyakin ang proteksyon ng may kahinaang populasyon;
 - (b) Pagtiyak na mga **tunay ang ginawang konsultasyon** sa mga lugar na may mga taong napilitang lumikas at nangangailangan ng paglilipat at may kalakip na isang komprehensibong impormasyon tungkol sa paglilipatan;
 - (c) Pagsasagawa ng anumang **evictions, demolisyon at pagpapataw ng “no-build o no-dwelling zone”** ang huling opsyon at bilang pagsunod sa proseso ng mandato ng batas.

III. PANUNTUNAN

A. Walang diskriminasyon at Pagkaka pantay-pantay na Tulong

7. Ang Komisyon ay may malinaw na kamalayan na may ilan-ilan sa mga indibidwal at grupo ay nakatangap na ng ibang tulong mula sa iba pang mga opisyal ng guberno, lalo na sa pag-tanggap ng benepisyo para sa pansamantalang pabahay at malilipatan.
8. Nalaman rin ng Komisyon na may mga ulat tungkol sa ilang mga opisyal at pribadong kontratista sa hindi tama ang pag-gastos ng mga pondo upang gamitin sa mga itinalagang pagpapayo ng pansamantalang bunkhouses at iba pang kahalintulad na mga pasilidad. Habang ang Komisyon ay hindi pa makayanang magsagawa ng pagsisiyasat tungkol dito, ipinapa-alala nito sa lahat ng mga tao at sa bawat kinatawan na may mga obligasyon sila sa ilalim ng batas ng Pilipinas lalo na sa ganitong panahon ng pagtugon sa mga sakuna.

21 See, for example, Sec. 15 & 12(c)(16), Republic Act No. 10121, Philippine Disaster Risk Reduction and Management Act of 2010.

22 See, generally, Id.

23 Article XIII, Section 9, 1987 Constitution of the Republic of the Philippines.

Internasyonal na Pamantayan para sa Karapatang Pantao

9. Ang pangunahing prinsipyo ng karapatang pantao ay ang pag-tingin ng walang-diskriminasyon. Anuman ang pagkakaiba, pagbubukod, paghihigpit o kagustuhan sa anumang uri nito na may layunin upang mapawalang-bisa o pahinain ang pagkilala, pakikinabang o paggamit, pagkakapantay-pantay, para sa pabahay, ay dapat na iwasan.²⁴
10. Ayon sa mga Internasyonal na Pamantayan para sa Karapatang Pantao, ang mga taong napilitang lumikas, kabilang ang mga lumikas dahilan sa mga natural na sakuna,²⁵ ay may karapatan na magkamit ng kasiyahan para sa tamang pamantayan ng buhay, kasama rito ang pagkakaroon ng pangunahing pagkain, malinis na tubig inumin, pangunahing kanlungan at pabahay, naaangkop na damit, ang mahahalagang serbisyong medikal at sanitasyon.²⁶ Itong mga pamantayan na ito ay dapat makamtan ng lahat ng apektado ng walang diskriminasyon.²⁷
11. Kung totoo ang pag-respond sa mga nasalanta ng Bayong Yolanda dapat isinasaalang-alang ng mga awtoridad ng pamahalaan at bigyan ng espesyal na pansin ang mga nasa mababang estado at mga batayang sektor kabilang dito ang mga babae, menor de edad na walang ng kumakalinga, mga magiging ina, mga ina na may mga anak, mag-anak na nawalan ng ulo ng pamilya dahil nasaktan o namatay, mga taong may mga kapansanan, at mga matatanda upang mabigyan ang mga ito ng tamang kalinga at proteksyon na kinakailangan dahil sa kanilang mahinang kondisyon.²⁸ Kabilang ang mga minorya at katutubong mamamayan na dapat mabigyan ng espesyal na pansin sa panahon ng anumang konsultasyon ukol sa mga alternatibong pabahay at pagbibigay tulong.²⁹
12. Isinasaalang-alang ng Komisyon na ang mga pamantayang ito ay nangangailangan rin ng tulong mula sa Pamahalaan upang makatiyak na ang anumang tulong na ibinigay bilang pagtugon sa Bayong Yolanda ay batay sa pangunahing mga pangangailangan. Ang Komisyon rin ay nagsusulong sa lahat ng lokal na yunit ng pamahalaan at mga ahensya ng pambansang pamahalaan upang unahin ang mga indibidwal at mga pamilya na pinaka-nangangailangan ng tulong sa paghahatid ng mga panukala, kabilang ang pansamantalang kanlungan at pagpapatira.

Batas sa Pilipinas na Walang-Pagtangi lalo na sa Pagtugon sa Kalamidad

13. Ang mga Alituntunin na sumasaklaw tungkol sa Tulong Pabahay (*Omnibus Guidelines on Shelter Assistance*) ay dapat magbigyan ng mataas na prayoridad

²⁴ Principle 4, UN Guiding Principles on Internal Displacement. See also, for example: Article 1.1, International Covenant on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination.

²⁵ Introduction, Section 2, UN Guiding Principles on Internal Displacement.

²⁶ Principle 18, UN Guiding Principles on Internal Displacement.

²⁷ Id, Principles 18 and 22.

²⁸ Id, Principle 4.

²⁹ Principle 14, United Nations Principles on Housing and Property Restitution for Refugee and Displaced Persons (Pinheiro Principles).

pagkatapos ng kalamidad lalo na sa mga pamilyang mas nangangailangan ng tulong. Ang mga pamilya na karapat-dapat tumanggap ng tulong pabahay ay hindi dapat bumaba sa nakatakandang buwanang ganansya, mula sa pamamagitan ng Philippine National Statistical Coordination Board.³⁰

14. Ang mga Alituntunin na sumasaklaw tungkol sa Tulong Pabahay para sa kabuuang pabahay at modified shelter assistance na dapat makatanggap ng benepisyo ay dapat unahin sa mga sumusunod na kategorya:
 - (a) Ang mga pamilya na may mga maliliit na bata;
 - (b) Mga pamilyang may mga buntis na ina at napapasuso;
 - (c) Mga magulang na nag-ampon ng mga naulilang mga bata;
 - (d) Ang mga pamilyang nasira ang buong bahay at kung saan ang ulo ng pamilya ay namatay o hindi na muling makapagtrabaho;
 - (e) Grupo ng lima o mahigit pang mga pamilya na nagmula mula sa parehong Barangay, at;
 - (f) Ang mga pamilya na may miyembro na may labis na karamdaman, mga taong may mga kapansanan o iba pang espesyal na pangangailangan.³¹
15. Ang *Philippine Disaster Risk Reduction and Management Act* ay nagbabawal sa maling paggamit ng mga pondo na itinalaga upang ang aktibidad para sa kalamidad at ang pagka-ligaw ng iba pang mga kagamitan ay mabantayan.³² Ang Komisyon ay nagpapayo na ang paglipat o iba pang kahalintulad nito, at maling paggamit ng mga pondo na itinalaga para sa pagbuo ng pasilidad o operasyon sa pagbigay tulong sa mga nasalanta ay ipinagbabawal sa ilalim ng batas ng Pilipinas, ito ay may kaukulang mabigat na parusa, kabilang ang mahahabang mga panahon ng pagkakabilanggo para sa isang indibidwal.³³
16. Ang *Special Protection of Children Against Abuse, Exploitation and Discrimination Act* ay nagbibigay ng pinakamahusay na interes para sa mga bata, alinsunonod dito ang pagsasaalang-alang sa lahat ng mga aksyon nito, kahit na sa pampubliko o pribadong institusyon, mga korte ng batas, mga administratibong awtoridad, at mga kinatawan nga batas. Ipnaguutos rin nito na gumawa ng isang programa para sa maka-iwas at magbigay-interbensyon sa mga sitwasyon ng may pang-aabuso sa bata, pagsasamantala at diskriminasyon kabilang na rito ang mga gawa ng tao o natural na sakuna o kalamidad.

30 Sec. VII(A)(1)(1.2), Department of Social Welfare and Development, Administrative Order No. 17 series of 2010, Omnibus Guidelines on Shelter Assistance.

31 Sec. VII(A)(1)(1.5)(a)-(f), Department of Social Welfare and Development, Administrative Order No. 17 series of 2010, Omnibus Guidelines on Shelter Assistance.

32 Sec. 19(a) and (g), Republic Act No. 10121, Philippine Disaster Risk Reduction and Management Act of 2010

33 Id., sec. 20.

17. Ang *Magna Carta of Women* naman ay nagbigbigay pag-tugon sa mga aktibidad para tugunan ang partikular na pangangailangan ng kababaihan, upang matiyak na ang kanilang mga proteksyon mula sa sekswal na pananamantala ay ganap na mabigyan ng tamang serbisyo na makakagiginhawa at tiyak na pangangailangan.³⁴
18. Ang Komisyon ay nagpapaalala na ang lahat ng pambansang ahensya ng gubyrno at mga lokal na yunit ng pamahalaan ay may legal na obligasyon alinsunod sa probisyon sa itaas.

B. Konsultasyon at Pagbibigay ng Impormasyon

19. Alam ng Komisyon na marami pang mga apektado ng Bagyong Yolanda, lalo ang mga mga napilitang lumikas at nawasak o nasira ang kabahayan, ang hindi pa nakatatanggap ng sapat na impormasyon o nakokonsulta para sa mga detalye ng lugar na pwedeng malilipatan.
20. Ang dalisay na konsultasyon sa pagitan ng Gubyrno at mga apektadong mga komunidad ay isa lamang sa mga pamantayan ng karapatang pantao. Ang komunidad na may labag sa kalooban na lumisan ang pamahalaan ay may obligasyon para konsultahin ang mga sa lahat ng aspeto ng kanilang paglisan.³⁵
21. Para sa mga taong maililipat ng tirahan, ang anumang programa sa pabahay, lupain o pagbabayad-pinsala ay dapat maging isang kusang-loob at may buong konsultasyon sa mga indibidwal, mga pangkat at mga komunidad na apektado.³⁶ Ang konsultasyon ay dapat na tunay at itala ayon sa mga interes ng batayang sektor at mahihinang grupo.
22. Ang 1987 Saligang-Batas ng Pilipinas ay tumitiyak na walang paglilipat na isasagawa hanggat walang sapat na konsultasyon sa mga apektado at mga komunidad kung saan sila maililipat na lugar.³⁷
23. Sa gayon ang mga apektadong populasyon ay may konstitusyunal na karapatan at dapat sila ay kinonsulta sa lahat ng mga bagay tungkol sa kanilang paglipat, kabilang rito ang ipinanunukalang mga lugar pansamantala o permanente mang malilipatan, ang mga bagay-bagay sa pag-pili ng mga makikinabang, paraan at oras ng relokasyon at lahat ng iba pang may-katuturang bagay kaugnay sa pagbalik, paglilipat at iba pang mga pagpipiliang lugar. Para sa pagkilala ng karapatang ito, ang Gubyrno at ang lahat ng iba pang kinaukulan ay hinihikayat upang ipakalat ang mga kinakailangang impormasyon at nararapat na makipag-ugnayan sa mga apektadong mga komunidad.

³⁴ Sec. 10, Republic Act No. 9710, Magna Carta of Women of 2008.

³⁵ Para. 15, Committee on Economic, Social and Cultural Rights, General Comment 7 on the Right to Adequate Housing (Forced Evictions).

³⁶ Principle 14, United Nations Principles on Housing and Property Restitution for Refugees and Displaced Persons (Pinheiro Principles).

³⁷ Article XIII, Section 10, 1987 Constitution of the Republic of the Philippines.

24. Ang *Urban Development and Housing Act* ay kumikilala rin sa mga apektadong komunidad upang maiwasan ang sapilitang pagpapalayas at pagpapalipat.³⁸ Ang pagpapatupad ng mga panuntunan at regulasyon ng *Urban Development and Housing Act* ay dapat na maging batayan bago ma-proseso ang anumang pagpapalayas o demolisyon.³⁹ Ang Gubyerno ay dapat na mag-tipun tipon para sa serye ng pakonsulta at pulungin ang mga lokal na opisyal, mga kinatawan ng pambansang mga ahensya at ng mga komunidad apektado.
25. Ang *Urban Development and Housing Act* ay naglalayong mag imbita ng mga pribadong sektor para sa pagpapa-unlad at konstruksiyon ng mga bahay at lumahok sa anumang proseso ng konsultasyon.⁴⁰
26. Ang *Implementing Rules and Regulations of the Magna Carta of Women* ay naguutos sa lahat antas ng gubyerno at tiyakin ang partisipasyon ng mga kababaihan sa bawat yugto ng pagbibigay lunas, pag-bangon, rehabilitasyon pagkatapos ng natural na sakuna upang makasiguro ang pagbibigay tugon sa lahat ng kasarian.⁴¹
27. Ang Komisyon ay nagpapayo sa lahat ng mga tao na nawalan ng tirahan dahil sa Bagyong Yolanda na dapat ay komunsulta muna sa ganitong uri ng mga pamantayan bago sila magtayo o hadlangan sa pagtatayong muli ng kanilang orihinal na tahanan. Ito ay inirerekomenda upang mabigyan ng kaalaman tungkol sa komprehensibong impormasyon at konsultasyon bilang bahagi ng plano ng Pamahalaan tungkol sa paglilipat alinsunod sa mga pamantayang ito.

C. “No-build Zone” o “No-Dwelling Zones” vis a vis Evictions, Demolition and Resettlement

28. Ang Komisyon ay mayroong kamalayan tungkol sa “no-build zone” at iba pang mga katulad nito, kabilang ang “no-dwelling zone” sa pabibigay alam ng Kagawaran ng Kapaligiran at Likas na Yaman (DENR), Kagawaran ng Pagawaing Bayan at Lansangan (DPWH) at iba pang mga ahensya at mga LGUs upang ipagbawal ang muling pagtatayo ng kabahayan na nawasak noong Bagyong Yolanda.⁴² Sa bisa ng malawakang kasanayan ng Komisyon, kami ay nagbibigay ng mga sumusunod na payo, para na rin ma-obserbahan ang pagpapatupad para sa “no-build o no-dwelling zone”.

38 Sec. 28(2), Republic Act No. 7279, Urban Development and Housing Act of 1992.

39 Sec. 1(e), Implementing Rules and Regulations of Sec. 28 of Republic Act No. 7279.

40 Sec. 24, Republic Act No. 7279, Urban Development and Housing Act of 1992.

41 Sec. 13(B.), Implementing Rules and Regulations, Republic Act No. 9710, Magna Carta of Women of 2008.

42 Based on numerous reports available online at: [http://www.philstar.com/headlines/2013/11/24/1260147/dpwh-denr-identify-no-build-zones-leyte-d1\)w](http://www.philstar.com/headlines/2013/11/24/1260147/dpwh-denr-identify-no-build-zones-leyte-d1)w), <http://ph.news.yahoo.com/no-build-zone-yolanda-areas-strictly-implemented-180611516.html>, <http://www.sunstar.com.ph/breaking-news/2013/12/13/tacloban-passes-L10-meter-no-build-zone-ordinance-318688>; <http://www.usnews.com/provincial/tacloban-city-sp-yet-to-transmit-4-P-meter-no-dwelling-zone-ordinance-to-office-of-the-mayor/>; <http://cityofbacolod.com/2014/02/0.../no-build-zone-in-yolanda-areas-strictly-implemented/>; <http://news.pia.gov.ph/index.php?article=1141390188677>.

Internasyonal na Pamantayan para sa Karapatang Pantao

29. Ang sapilitang pagpapalayas ay hindi totoo kung walang ebidensya o tinatawag sa batas na *prima facie*, ito ay hindi tugma ayon sa obligasyon ng Estado sa ilalim ng internasyonal na batas upang maprotektahan ang karapatan para sa sapat at disentang pabahay.⁴³
30. Ang Gubyerno ay may tungkulin para muling maitaguyod ang mga kondisyon at magbigay daan upang muling mapahintulutan bumalik ang mga tao ng kusang-loob – na may kaligtasan at may dignidad - sa kanilang mga tahanan o mga lugar na kinagawian nilang paninirahan o ang lumipat ng kusang-loob sa isa pang bahagi ng Pilipinas.⁴⁴ Ang “No-build zones”, ay pumipigil sa tao ng kusang-loob na magbalik sa kanilang orihinal na mga lugar ng residente at ito ay nangangailangan ay sadya o paninikis upang tumira sa ibang mga lugar, ito rin ay maaring isang paglabag sa kanilang mga tungkulin.
31. Ang pagpapataw ng isang “no-build o no-dwelling zone” ay maaring isipin na isang “sapilitang pagpapalayas” kung saan ang mga paghihigpit o ang relokalasyon ng bawat indibidwal ay walang ibang pagpipilian kung hindi ang iwan ang kanilang mga lupain o (dating) mga tahanan. Gaya sa mga nabanggit na mga internasyonal na kaugalian at mga pamantayan para sa karapatang pantao ang lahat na may kaugnayan sa sapilitang pagpapalayas ay hindi makatwiran at dapat gamitin.⁴⁵ Samakatuwid isinasaalang-alang ng Komisyon na ang pagpapataw ng “no-build o no-dwelling zone” ay dapat na alinsunod sa mga internasyonal na pamantayan at sa batas ng Pilipinas. Para na rin sa pagiging makatao ang tulong at ang mga relief projects, ay hindi dapat kasama sa “no-build zone”, hindi dapat maging isang dahilan upang mapabilis ang sapilitang pagpapalayas.
32. Bilang isang patakaran, ang dapat unahin ang pamahalaan ay ang pagbabayad-pinsala ng mga ari-arian upang ang mga pamilyang nawalan ng tirahan ay muling maka-balik sa orihinal na tahanan pagkatapos ng kalamidad.⁴⁶ Ang Komisyon ay nanghihikayat sa mga lokal na pamahalaan at pambansang mga ahensya na tanggapin ang mga patakarang katulad nito para sa pagbabayad-pinsala at pahintulutan ang mga napilitang lumikas na pamilya upang makabalik na muli sa kanilang orihinal na mga lugar at tirahan, bago nito isinasaalang-alang ang “no-build o no-dwelling zones.”
33. Katulad ng sapilitang pagpapalayas, ang “no-build o no-dwelling zone” ay magiging katanggap-tanggap lamang kung ito ay para protektahan ang mga tao mula sa mapanganib sa kapaligiran. Gayunpaman, ang pagpapatupad ng “no-build o no-

⁴³ Para. 18, Committee on Economic, Social and Cultural Rights, General Comment No. 4 on the Right to Adequate Housing.

⁴⁴ Principle 28.1, UN Guiding Principles on Internal Displacement.

⁴⁵ Paras. 44-46, Report of the Special Rapporteur on Adequate Housing as a component of the right to an adequate standard of living, sixty-sixth session of the United Nations General Assembly, A/66/270, 5 August 2011.

⁴⁶ Principle 2.2, United Nations Principles on Housing and Property Restitution for Refugees and Displaced Persons (Pinheiro Principles).

dwelling zone” ay dapat na nakabatay ayon sa tunay na panganib sa kapaligiran. Ang kusang-loob at pag-konsulta sa mga reloasyon ay dapat na munang unahin bago ang pagpapatupad nito. Ang “no-build o no-dwelling zones” ay itinuturing na walang pasubali kung ito ay hindi alinsunod sa mga pamantayan at naaangkop sa karapatang pantao sa panahon ng sapilitang pagpapalayas.

34. Ang “No-build or no-dwelling zones” ay dapat lamang ipatupad kung ang mga sumusunod na kondisyon ay nakamit na, upang magarantiya ang mga karapatan ng mga apektadong mamamayan:
 - (a) **“No-build or no-dwelling zones” ay hindi dapat gamitin kung ang mga tao walang matitirahan.** Para sa mga taong hindi makakayanang makapagsarili, dapat tiyakin ng Gubyerno na may sapat na pabahay o malilipatan sa makatuwirang panahon;
 - (b) **Ang mga taong apektado ng “no-build or no-dwelling zones” ay may dalisay na pagkonsulta** para sa alternatibong mga plano sa kanilang reloasyon ay dapat alinsunod na rin sa mga itinakdang pangangailangan;
 - (c) **Ang kompensasyon ay dapat na ibigay sa mga apektadong tao** para sa mga pagkalugi ng kanilang mga ari-arian at gawin itong karagdagan o bilang isang kompensasyon sa kusang-loob na pag-alis; at
 - (d) **Administratibong apila at pagsusuri ng hukuman** ay bukas sa lahat ng mga apektado.
35. Ang Gubyerno ay dapat magbigay daan sa alternatibong pabahay o paglilipat para sa mga taong napilitang lumikas bunga ng sapilitang pagpapalayas o mapigilan ang mga polisiya, katulad ng “no-build o no-dwelling zone”.⁴⁷ Ang paglilipat ay dapat na tiyaking ligtas at may mga daan para sa:
 - (a) Mahalagang pagkain, malinis na tubig inumin at may sanitasyon;
 - (b) Pangunahing kanlungan at pabahay;
 - (c) Nararapat na pangkasuotan;
 - (d) Mahahalagang serbisyo medikal;
 - (e) Pagkukunan ng pangkabuhayan;
 - (f) Lugar para sa pag-aalaga ng mga hayop at daan sa karaniwang mga mapagkukunan ng kaukulang pangkabuhayan; at
 - (g) Edukasyon para sa mga bata at na may maayos na pasilidad⁴⁸

47 Para. 16, Committee on Economic, Social and Cultural Rights, General Comment No on the Right to Adequate Housing (Forced Evictions).

48 Para. 52, UN-HABITAT and OHCHR Basic Principles and Guidelines on Development-Based Evictions and Displacement.

36. Ang dapat sa mga lumisan ay hindi magtagal ayon sa hinihingi ng mga pangyayari,⁴⁹ ang daan tungo sa permanenteng tirahan ay dapat na maibigay sa mga taong nangangailangan ng reloksyon sa lalong madaling panahon.

pagprotekta laban at sa panahon ng sapilitang pagpapalayas sa ilalim ng Batas ng Pilipinas

37. Ang Batas ng Pilipinas ay hindi nanghihimok sa pagpapalayas at demolisyon.⁵⁰ Ang 1987 Saligang-Batas ng Pilipinas ay nagpapahayag na ang pagpapalayas o demolisyon ay pinahihintulutan lamang kung ito ay makatarungan at makatao.⁵¹
38. Ang *Urban Development and Housing Act* nagtatatag ng isang malawakang listahan ng mga pangyayari kung saan ang pagpapalayas at demolisyon ay pinahihintulutan ng batas, subalit alinsunod sa mga sumusunod:
- (a) Kapag tao ay nag ookupa ng isang mapanganib na lugar,⁵²
 - (b) Kapag ang may ipatutupad na proyektong pang imprastraktura ng pamahalaan,⁵³ at
 - (c) Kapag mayroong isang utos ng hukuman para sa pagpalayas at demolisyon.⁵⁴
39. Natutukoy sa *Implementing Rules and Regulation ng Urban Development Housing Act of 1992*, ang “pagpalayas” ay tumutukoy sa pag-alis ng mga tao at ang kanilang mga ari-arian mula sa isang istraktura o lugar⁵⁵ habang ang “demolition” ay tumutukoy sa aktwal na pagtatanggal-tanggal ng mga istraktura.⁵⁶ Sa mga kaganapan ng isang pagpalayas o demolisyon sa lungsod o urban settlement, ang mga sumusunod na ay ipinag-uutos sa ilalim ng *Urban Development and Housing Act* ay dapat na ipatupad:
- (a) Hindi dapat bumaba sa 30 araw ang pagbibigay impormasyon sa mga apektadong tao bago ang pagpalayas o demolisyon;
 - (b) Ang mga awtoridad na responsable para sa pagpapalayas at demolisyon ay dapat nagdaos ng isang tunay na konsultasyon sa mga itinalagang kinatawan ng mga pamilya upang ma-resettled at apektado mga komunidad sa mga lugar na kung saan pagpapatira mangyayari;

⁴⁹ Principle 6.3, UN Guiding Principles on Internal Displacement.

⁵⁰ Sec. 28, Republic Act No. 7279, Urban Development and Housing Act of 1992

⁵¹ Article XIII, Section 10, 1987 Constitution of the Philippines.

⁵² Sec. 28(a), Republic Act No. 7279, Urban Development and Housing Act of 1992.

⁵³ Sec. 28(b), Republic Act No. 7279, Urban Development and Housing Act of 1992.

⁵⁴ Sec. 28(c), Republic Act No. 7279, Urban Development and Housing Act of 1992.

⁵⁵ Sec. 1(j), *Implementing Rules and Regulations of Sec. 28 of Republic Act No. 7279, Urban Development and Housing Act of 1992.*

⁵⁶ Sec. 1(g), *Implementing Rules and Regulations of Sec. 28 of Republic Act No. 7279, Urban Development and Housing Act of 1992.*

- (c) Dapat mayroong mga opisyal na galing sa lokal na pamahalaan sa panahon ng lahat ng pagpapalayas at demolisyon;
 - (d) Ang lahat ng mga demolition crews ay dapat may pakakakilanlan katulad ng uniporme o iba pang mga marka;
 - (e) Pagpapalayas at demolisyon ay maaari lamang maganap sa regular na oras ng opisina at sa panahon ng magandang panahon, maliban kung apektadong mga pamilya sumasang-ayon dito;
 - (f) Ang heavy equipment ay hindi dapat gamitin, maliban na lamang kung gagamitin sa mga permanenteng mga istraktura o kongkreto materyales; at
 - (g) Ang naka-unipormeng miyembro ng Pambansang Pulisya ay dapat na naroroon sa lahat ng mga oras ng pagpapalayas at demolisyon bilang tagapag- patupad ng batas at obserbahan ang anumang gulo para makontrol ito ⁵⁷
40. Isinasaalang-alang ng Komisyon ang pagpapatupad ng Pamahalaan ng “no-build or no-dwelling zone” ay magbibigay lamang ng isang pagpalayas sa ilalim ng batas ng Pilipinas. Ang mga nasabing pagprotekta ay dapat angkop, at dapat alintana ang mga kabahayan kung ito ay nasa orihinal na tahanan.
41. Ang lahat ng mga ahensya at lokal na pamahalaan ay pinaalalahanan sa kanilang mga obligasyon sa ilalim ng *Urban Development and Housing Act* at nanghihiikayat ito na sundin ang alituntunin sa pagpapatupad ng anumang mga aktibidad sa pagpapa-alis mula sa o maiwasan ang pag-balik sa mga lugar na baibilang sa “no-build, no-dwelling zone”.

Mga Kundisyon sa Paglilipat sa ilalim ng Batas ng Pilipinas

42. Ayon sa 1987 Saligang-Batas ng Pilipinas ang paglipat sa mga lungsod at lalawigan ay hindi maaaring ipinatupad hanggat walang sapat na konsultasyon at hindi dapat na tumatagal ng isang lugar o komunidad na kung saan sila ay mapapalagay. ⁵⁸
43. Nangangailangan ang *Urban Development and Housing Act* ng sapat na reloksyon, pansamantala o permanente man, upang ibigay ito sa sa mga taong sumasailalim sa pagpapalayas. ⁵⁹ Isinasaalang-alang ng Komisyon ang mga tao na kung saan ang kanilang tirahan ay nawasak o nasira sa Bagyong Yolanda at hahadlang sa muling pagtatayo sa “no-build or no-dwelling zones” sa ilalim ng mga kundisyon na ito.

⁵⁷ Sec. 28(1)(47), Republic Act No. 7279, Urban Development and Housing Act of 1992.

⁵⁸ Article XIII, Section 10, 1987 Consitution of the Philippines.

⁵⁹

44. Ang *Urban Development and Housing Act* ay nangangailangan ng mga pang-gubyernong lugar na may mga:
 - (a) Manilis na tubig inumin;
 - (b) Elektrisidad at isang sapat na sistema na may kakayanan mamahagi nito;
 - (c) Alkantarilya at ng mahusay na sistema para sa mga pagtatapon ng mga basura; at
 - (d) May daan sa mga pangunahing kalsada at pasilidad para sa transportasyon.⁶⁰
45. Ang Gubyerno ay kinakailangan magbigay ng mataas na prayoridad para sa pangkalusugan, edukasyon, komunikasyon, seguridad, libangan, pagbibigay-lunas at kagalingan na pasilidad.⁶¹ Kapag nagplano ang gubyerno ng reloksyon dapat isaisip nito ang mga naka-saad sa batas na dapat ang paglilipatan ay may tiyak na oportunidad sa paghahanap ng trabaho.⁶²
46. Para sa implementasyon ng paglilipat sa mga apektado ng Bagyong Yolanda, dapat isaalang-alang ng Pamahalaan ang tulong pabahay na itinatag sa ilalim ng *Comprehensive and Integrated Shelter Financing Act of 1994*, at iba pang mga programa ng Pamahalaan at ng pribadong sektor, kung kinakailangan.⁶³ Kung hindi man, ayon sa inuutos ng batas, may mga pasilidad na nagpapautang sa pabahay na siyang dapat na ibinigay sa mga tao bago ito mailipat.⁶⁴ karagdagang rekomendasyon mula sa Komisyon na dapat ang Pamahalaan ay magbigay ng mga pautang walang-interes, na pinahintulutan naman ng *Disaster Risk Reduction and Management Act*,⁶⁵ lalo na sa mga nawasak o nasira ang buong kabahayan sa Bagyong Yolanda upang tulungan na makabangon ang mga ito.

IV. KONKLUSYON

Ang KOMISYON ay nanghihiikayat sa lahat ng mga kinaukulan, lalo na sa lokal na pamahalaan, mga ahensya ng pabahay, mga pulis at iba pang mga ahensya ng gubyerno na umaayon sa mga pamantayan at mga alituntunin na nakapaloob sa Advisory na ito.

Ang KOMISYON ay maaaring magtipun-tipon sa isang pagdinig upang masubaybayan ang pagsunod sa mga batas at pamantayan na inilahad sa Advisory na ito. Higit pa rito, ang Komisyon, sa pamamagitan ng aming mga tanggapan sa buong rehiyon, lalo na sa Rehiyon IV, VI, VII at VIII⁶⁶ ay siyang pinakamalapit na magsusubaybay sa mga

⁶⁰ Sec. 21, Republic Act No. 7279, Urban Development and Housing Act of 1992.

⁶¹ Id

⁶² Sec. 22, Republic Act No. 7279, Urban Development and Housing Act of 1992.

⁶³ Republic Act No. 7835, Comprehensive and Integrated Shelter Financing Act of 1994.

⁶⁴ Sec. 25, Republic Act No. 7279, Urban Development and Housing Act of 1992.

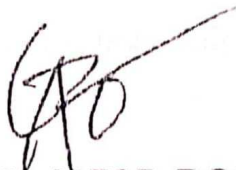
⁶⁵ Sec. 17(d), Republic Act No. 10121, Philippine Disaster Risk Reduction and Management Act of 2010.

⁶⁶

pagsunod sa Advisory na ito.

HAYAAN ANG ABISONG ITO ay magpatibay at ipakalat sa lahat ng mga duty bearers hangga't maaari.

Ginawa sa araw ng ika-27 ng Pebrero 2014 sa Lungsod Quezon, Pilipinas.

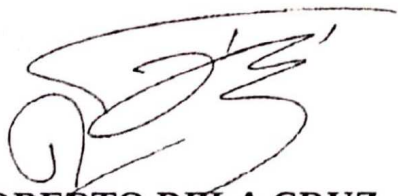

LORETTA ANN P. ROSALES

Chairperson

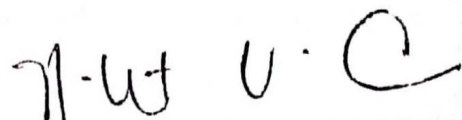
CECILIA RACHEL V. QUISUMBING

Commissioner

NORBERTO DELA CRUZ

Commissioner

MA. VICTORIA V. CARDONA

Commissioner

JOSE MANUEL S. MAMAUAG

Commissioner

ANNEX: Mga Sipi Na May Kaugnayan Sa Lokal Na Batas

1. 1987 Saligang-Batas ng Pilipinas

Artikulo XIII

Seksyon 9: Ang Estado ay dapat, ayon sa batas, at para sa kabutihan ng karamihan, nagsasagawa, sa pakikipagtulungan sa pribadong sektor, ng isang patuloy na programa ng mga reporma sa lupa at pabahay upang gawin ito sa abot-kayang halaga, disentang pabahay at may mga pangunahing serbisyo para sa mahihirap at walang tirahang mga mamamayan na nasa mga lungsod o mga lugar na lilipatan. Dapat rin itong makapagpapalaganap ng sapat trabaho sa mga naturang mga mamamayan. Sa pagpapatupad ng naturang mga programa ang Estado ay dapat ring igalang ang mga karapatan ng mga may-ari ng maliliit na lupain.

Seksyon 10: Ang lalawigan or lungsod na may mahihirap na nakatira ay hindi dapat palayasin at hindi rin dapat buwagin ang kanilang tirahan, maliban lamang kung ito ay alinsunod sa batas at sa isang makatarungan at makataong paraan.

Walang ililipat na mga nasa lungsod o lalawigan nang walang sapat na konsultasyon sa kanila at ang sa komunidad kung saan sila ay maililipat.

2. Presidential Decree No. 1067 December 31, 1976, *Water Code of the Philippines*
(Pagbabawal ng pagtatayo ng gusali sa ilang mga lugar)

Artikulo 51 Ang baybayin ng ilog at sapa at sa baybayin ng mga dagat at ang mga lawa sa buong kahabaan nito at sa loob ng isang sona na may tatlong (3) metro sa isang lungsod, dalawampung (20) metro sa pang-agrikulturang lugar at apatnapung (40) metro sa gubat, kasama ang kanilang buong sakop na kailangan ng publiko na para sa interes ng lamang ng libangan, nabigasyon, palutang, pangngisda. Walang sinuman na tao ang pinapayagang manatili sa sonang na ito kung ito ay hindi kinakailangan para sa paglilibang, nabigasyon, paglutang, pangngisda o ang magtayo ng kahit na ano mang uri ng istraktura.

3. Republic Act No. 10121, *Philippine Disaster Risk Reduction and Management Act of 2010*
(Mga regulasyong ipinag-uutos ayon sa pagtugon sa kalamidad)

Seksyon 12 *Local Disaster Risk Reduction and Management Office (LDRRMO). —*
[...]

(C) Ang probinsiya, lungsod at munisipal ng DRRMOs o BDRRMCs ay dapat magsagawa ang mga sumusunod na tungkulin na walang kinikilingan sa hamon na dala ng kalamidad sa anumang oras:

- (16) Tumugon at pamahalaan ng mabilisan at isakatuparan ang mga gawain upang makabangon ang apektadong lugar, tiyakin na mayroong mahusay na mekanismo para sa agarang paghahatid ng pagkain, masisilungan at medikal para sa mga kababaihan at mga bata, magsikap upang makagawa ng isang espesyal na lugar para sa napilitang lumikas na ina na nagpapasuso, upang mapakain at mapangalagaan ang kaniyang sanggol at ang masuportahan ang isa't isa;

Seksyon 17 *Panukalang Magsasaayos.* - Ang deklarasyon ng isang estado ng sa matinding kalamidad ay dapat agaran na may hakbang na sumusunod katulong ang ibang pang ahensya na natutukoy sa batas na ito:
[...]

- (D). Pagbibigay pautang na walang interes sa pamamagitan ng sangay ng gubyrno sa pananalapi o mga institusyong nagpapautang para sa pinaka-apektadong seksyon ng populasyon sa pamamagitan ng kanilang Kooperatiba o People's Organization.

Seksyon 19 *Gawaing Ipinagbabawal.* - Ang sinumang tao, grupo o korporasyon na gagawa ng anuman sa sumusunod na mga ipinagbabawal ay dapat managot at may kaparusahang depende ayon sa batas Seksyon 20 na ito:

- (A) Kapabayaang sa mga tungkulin na hahantong sa pagkasira, pagkawala ng buhay, kritikal na pagkasira ng mga kagamitan at maling paggamit ng mga pondo;
- (B) Pag-sawata sa pagpasok at pamamahagi ng mga kalakal sa mga lugar na inabot ng lubhang kalamidad, kabilang dito ang karapatdapat na teknolohiya, mga kasangkapan, mga kagamitan, mga aksesorya, mga koponan/eksperto sa kalamidad;
- (C) Ang pagbili o muling pagbibili ng mga kagamitan at iba pang mga kailangang tulong na nagmula sa bigay ng mga ahensyang ukol lamang sa mga apektadong komunidad;
- (D) Ang pagbili o muling pagbibili ng mga kagamitan at iba pang mga kailangang tulong na nagmula sa mga apektadong tao na nakatanggap na ng relief goods;
- (E) Pagbebenta ng relief goods, kagamitan o iba pang mga kailangang tulong kung saan ay inilaan para sa pamamahagi sa mga biktima ng kalamidad;
- (F) Pagpuwersa at pagsamsam ng mg relief goods, kagamitan o iba pang mga kailangan na tulong na bigay para lamang sa biktima o natatanging grupo o sa ahensyang nangangasiwa nito;
- (G) Paglihis o hindi paghatid ng mga relief goods, kagamitan o iba pang mga kailangan na tulong sa nararapat na tao o makatatanggap;

- (H) Pagtanggap, pag-angkin, paggamit o pagtapon ng relief goods, kagamitan o iba pang mga kailangan na tulong na hindi para sa kanya;
1. Pagtanggal, pagpalit, paglagay o sirain ang mga label ng mga lalagyan ng mga kalakal upang lumitaw na ang mga ito ay nanggaling mula sa ibang ahensya o tao;
 2. Repacking ng mga kalakal, kagamitan o iba pang mga kailanganin tulong mula sa orihinal na mga lalagyan at maglagay ng palatandaan upang ito ay lumitaw na ang mga ito ay dumating mula sa isa pang ahensya o mga tao na kinakailangan ilabas lamang mula sa utos ng partikular na ahensya o tao;
 3. Paggawa ng huwad na pahayag upang ang mga kalakal, kagamitan o iba pang mga kailanganin tulong mula sa orihinal na mga upang ito ay lumitaw na nanggaling mula sa isa pang ahensya o mga tao na ilabas lamang mula sa utos ng isang partikular na ahensya o tao;
- (J) Pagpalitin o palitan ang relief goods, kagamitan o iba pang mga kailanganing tulong na may parehong mga bagay na may mababa / mas murang kalidad;
- (K) Ilegal na pagkalap ng solisitasyon sa pamamagitan ng mga tao o mga organisasyon na tinutukoy sa mga pamantayan at mga alituntunin na itinakda ng NDRRMC;
- (L) Sadyang paggamit ng hindi totoong mga datos upang suporta sa kahilingan para sa pagpopondo, relief goods, kagamitan o iba pang mga kailanganing tulong para sa agarang saklolo o proyektong pangkabuhayan; at
- (M) Pakikialam sa o pagnanakaw ng mga kagamitanng pang-monitor ng kalamidad at ang iba pang kauri nito.

4. Republic Act No 7279, *Urban Development and Housing Act of 1992*

(Regulasyon ng mga lungsod o bayan tungkol sa pagpapalayas, demolisyon at paglilipat)

Seksyon 3(d): Ang “Konsultasyon” ay tumutukoy sa pagproseso ng ayon sa utos upang sa gayon ang mga publiko, kinatawan o sa pamamagitan ng mga People’s Organization, ay binibigyan ng pagkakataon na marinig at lumahok sa mga proseso ng pagdedesisyon at usapin na kinabibilangan ng mga pamproteksyon at ang pagtataguyod nito ayon sa lehitimong kolektibong mga interes, na kung saan may angkop na dokumentasyon at mga mekanismo sa mga pagtugon.

Seksyon 21 *Pangunahing Serbisyo.* – Panlipunang pabahay o ang paglilipat ay dapat ibigay sa pamamagitan ng ang yunit ng lokal na pamahalaan o ng National

Housing Authority sa pakikipagtulungan sa mga pribadong manggagawa at mga ahensya na may sumusunod na mga pangunahing serbisyo at pasilidad:

- (A.) Malinis na tubig inumin;
- (B.) Elektrisidad at isang sapat na sistema na may kakayanan mamahagi nito;
- (C.) Alkantarilya at ng mahusay na sistema para sa mga pagtatapon ng mga basura; at
- (D.) May pangunahing mga kalsada at pasilidad para sa transportasyon.

Ang mga probisyon ng iba pang mga pangunahing serbisyo at pasilidad katulad ng pangkalusugan, edukasyon, komunikasyon, seguridad, libangan, pagbibigay-lunas at kagalingan ay kailangang bigyan ng mataas na prayoridad sa pamamagitan ng mga yunit ng lokal na pamahalaan at mga ahensyang pakikipagtulungan sa mga pribadong sektor at ang mga tatanggap ng tulong.

Ang yunit ng lokal na pamahalaan, sa koordinasyon ng pambansang mga ahensya, ay dapat na tiyakin ang mga pangunahing serbisyo ay ibinibigay sa mga pinaka-sulit na singil, at magtakda ng isang mekanismo para makipagkasundo, gumawa ng isang layunin at mga gawain ng iba pang mga ahensya ng gubyrno sa pagbibigay ng mga pangunahing serbisyo at proyekto ng pabahay.

Seksyon 22

Laman ng Pangkabuhayan. – Gumawa ng proyektong posible, panlipunang pabahay at resettlement na matatagpuan sa malapit na mga lugar kung saan may tiyak na oportunidad sa paghahanap ng trabaho. Ang mga ahensya ng gubyrno sa pagharap tungkol sa mga programang pagpapaunlad ng kabuhayan at pagbibigay ng mga pautang sa pangkabuhayan ay dapat bigyan ng prayoridad lalo na ang mga makikinabang sa programang ito.

Seksyon 23

Partisipasyon ng mga Makikinabang. - Ang mga lokal na yunit ng pamahalaan, sa koordinasyon sa Presidential Commission for the Urban Poor at iba pang mga ahensya ng gubyrno, ang mga makikinabang ay dapat mabigyan ng pagkakataon na marinig at makilahok sa mga proseso ng pagdedesiyon na kinabibilangan ng mga proteksyon at pagpapalaganap ng kanilang mga lehitimong kolektibong interes na may naaangkop na dokumentasyon at mga mekanismo ng pagtugon. Ang mga magbebenepisyo ay hinihikayat rin upang ayusin ang kanilang mga sarili at magtatag ng kanilang kooperatiba sa pabahay at iba pang mga aktibidad sa pangkabuhayan. Dapat rin silang tumulong sa gubyrno sa pagpigil ng mga propesyonal na squatters at mga miyembro ng squatting syndicates sa kanilang mga komunidad.

Sa ganitong mga pagkakataon kapag ang mga apektadong makikinabang ay nabigong mag organisa ang kanilang mga sarili o bumuo ng isang alyansa sa lalong madaling panahon bago ang implementasyon ng programa na makakaapekto sa kanila, ang Presidential Commission for the Urban Poor at mga non-government organization ay siyang gagawa ng mg konsultasyon.

Seksyon 24 *Konsultasyon kasama ang Pribadong Sektor.* – Ang mga oprtunidad para sa sapat konsultasyon ay dapat naayon sa pribadong sektor na umaalinsunod sa mga Batas sa pabahay.

Seksyon 28 *Pagpalayas at Demolisyon.* - Pagpalayas o demolition bilang isang pagsasanay ay dapat panghinaan ng loob. Pagpalayas o demolisyon, gayunpaman, maaaring hindi pinapayagan sa ilalim ng mga sumusunod na sitwasyon:

- (A.) Kapag tao o ang mga nilalang na naguukopa sa isang mapanaganib na lugar katulad ng mga esteros, riles ng tren, bundok ng basura, gilid ng ilog, baybaying dagat, daluyan ng tubig, at iba pang mga pampublikong lugar tulad ng mga bangketa, mga kalsada, parke, at palaruan;
- (B.) Kapag ang proyekto or imprastraktura ng pamahalaan na may pondo na ay malapit nang ma-ipinatupad; o
- (C.) Kapag mayroong isang utos ng hukuman para sa pagpalayas at demolisyon.

Sa pagpapatupad ng pagpalayas o demolisyon sa mga taong mahihirap at walang tirahan, ang mga sumusunod ay dapat nauukol sa:

- (1). Pagbiso sa mga maapektuhan na mga tao o mga nilalang sa hindi bababa sa tatlung (30) araw bago ang petsa ng pagpalayas o demolisyon;
- (2). Dapat ay may sapat na konsultasyon at pag-areglo sa mga itinalagang kinatawan ng mga pamilya sa apektadong mga komunidad kung saan ang mga ito ay ililipat;
- (3). Ang pagkakaroon ng mga opisyal ng lokal na pamahalaan o ng kanilang mga kinatawan sa panahon ng pagpalayas o demolisyon;
- (4). May wastong pagkakakilanlan ang lahat ng mga tao na bahagi ng demolisyon;
- (5). Ang pagpapatupad ng pagpalayas o demolisyon ay sa panahon ng regular na oras ng opisina mula Lunes hanggang Biyernes at sa magandang panahon, maliban kung ang mga apektadong mga pamilya ay sumasang-ayon;

- (6). Walang paggamit ng mabibigat na kagamitan para sa demolisyon maliban para sa mga istraktura na permanente at mayroon kongkreto materyales;
- (7). May mga wastong suot na uniporme para sa mga kasapi ng Pambansang Kapulisan ng Pilipinas na silang unang haharap upang sa magpatupad ng batas at obserbahan ang wastong mga pamamaraan upang makontrol ang anumang gulo; at tiyaking may sapat na malilipatan, kung ito man ay pansamantala o permanente: Gayunpaman, kung ang kaso ng pagpalayas at demolisyon ay alinsunod sa isang utos ng hukuman na damay ang mahihirap at walang tirahan na mga mamamayan, ang paglilipat sa kanila ay isasagawa sa pamamagitan ng lokal na pamahalaan at ng National Housing Authority sa tulong ng iba pang mga ahensya ng gubyrerno sa loob ng apatnaput-limang araw (45) abiso at hatol ng hukuman, at kung ito ay hindi natapos ng ayon sa panahon ang nasabing hatol ay kinakailangan magkaroon ng pinansyal na tulong katumbas sa halagang pinaka-mababang pasahod araw-araw at ito ay dapat umiral hanggang sa animnapung (60) araw, ito ay magmumula sa tulong ng lokal na pamahalaan.

Seksyon 29

Resettlement. – Hanggang sa dalawang (2) taon mula sa bisa ng Batas na ito, ang mga yunit ng lokal na pamahalaan, sa koordinasyon sa National Housing Authority, ay ipinatutupad ang paglilipat at pagpigil sa pagpapatira ng mga taong nasa lugar na panganib tulad ng mga esteros, riles ng tren, bundok ng basura, gilid ng ilog, baybaying dagat, dananan ng tubig, at sa iba pang mga pampublikong lugar tulad ng bangketa, mga kalsada, parke, at palaruan. Ang yunit ng lokal na pamahalaan, sa koordinasyon sa National Housing Authority, ay dapat magbigay ng lugar na lilipatan o tirahan na may pangunahing serbisyo at mga pasilidad at may makukuhang trabaho at pangkabuhayan, sapat lamang upang matugunan ang mga pangunahing pangangailangan ng mga apektadong mga pamilya.

5. Republic Act No. 7279, *Urban Development and Housing Act of 1992* (Pagsasakatuparan ng Alituntunin at Regulasyon ayon sa Seksyon 28)

Seksyon 3.1: *Wastong Konsultasyon:*

1.0 Ang LGU o ang ahensya ng pamahalaan na pinahintulutan upang mangasiwa sa demolisyon at mag-pulong para sa konsultasyon na ay dapat daluhan ng Punong Barangay, mga apektadong mga pamilya at ang may-ari ng lupa o ang kanilang itinalagang kinatawan. Mga opisyal o mga kinatawan ng ahensya na may malasakit at NGO ay dapat din iimbitahan. Ang sumusunod ay dapat na tinalakay:

1.1. ang pangangailangan ng demolisyon;

- 1.2. mga pagpipilian bukod sa paglilipat;
- 1.3. posibleng mga lugar ng paglilipatan - upang makalkula kung papano ang pagbabayad, haba ng panahon bago makuha ang isang ari-arian, pasilidad at serbisyo sa lugar na iyon;
- 1.4. kapakinabangan kung kusang-loob ang pagtatanggal-tanggal;
- 1.5. pamamaraan ng patatanggal at pagpapalipat;
- 1.6. ang pagsumite ng mga documentong kailangan (mga larawan ng pamilya, kontrata sa kasal, atbp.)
- 1.7. akomodasyon sa paaralan ng mga bata;
- 1.8. mga tungkulin ng mga ahensya, hindi lamang ang Kagawaran ng Kagalingang Panlipunan at Pagpapaunlad (DSWD), ang Pambansang Pulisya ng Pilipinas (PNP), ang Kagawaran ng Edukasyon, Kultura at Palakasan (DECS), ang Kagawaran ng Pagawaing Bayan at Lansangan (DPWH), ang National Housing Authority (NHA), ang Presidential Commission for Urban Poor (PCUP), ang Commission on Human Rights (CHR), at iba pang mga ahensya; at
- 1.9. iba pang mga problema at mga isyu upang masiguro ang isang mapayapa at maayos na operasyon sa paglilipat.
- 1.10. Sa bawat pagpupulong at konsultasyon, dapat itala ang mga dumalo. Kung ang karamihan ng mga apektadong mga pamilya ay naroroon, ang pulong ay dapat magpatuloy; kung hindi naman, maaaring ipagpaliban ito sa loob ng limang (5) araw. Kung hindi pa rin dumalo ang karamihan sa residente para sa partikular na kasong ito ay itinuturing na tapos na.
- 1.11. Ang LGU o iba pang ahensya ng pamahalaan ay kailangang gumawa ng isang buod ng kasunduan at hindi pagkakaintindihan kung ito ay dumating sa puntong impormal na konsultasyon, at ilakip ang mga kopya sa tamang ahensya/ na may kasamang lagda. Kung ito man ay tinanggihan ng sino mang partido, ito ay kailangang batayan.
- 1.12. Mga iskedyul ng susunod na pulong ay dapat maitakda; kabilang ang dalawang (2) pagtugon sa mga pulong sa loob ng dalawampung (20) araw mula sa pagpapalabas ng mga abiso ng demolisyon at isang (1) huling pulong bago ang aktwal na demolisyon.

6. Republic Act No 7610, Espesyal na Proteksyon ng mga Bata laban sa pang-aabuso, pagsasamantala at diskriminasyon

Seksyon 3

Kahulugan ng mga Termino (a) "Mga Bata" ay tumutukoy sa tao na

hindi bababa sa labing-walong (18) taong gulang o mahigit pa ngunit ay hindi kayang pangalagaan ang kanilang sarili o maprotektahan ang kanilang sarili mula sa pang-aabuso, kapabayaang, kalupitan, pagsasamantala o diskriminasyon dahil ng isang sakit o pisikal na kapansanan o kondisyon;

(C) “Seryosong pangyayari na may pagbabanta o may panganib ang kaligtasan ng normal na paglaki o buhay ng mga bata” kasama ngunit hindi limitado sa mga sumusunod;

[...]

(2) Paggawa sa ilalim ng mga kondisyong mapanganib sa buhay, kaligtasan at normal na sobrang makakagambala sa kanilang normal na pag-unlad

(3) Nabubuhay sa o hindi kayang pangalagaan ang sarili na nakatira sa mga kalye ng lungsod o bayan o labas ng syudad nang walang pangangalaga ng mga magulang o tagapag-alaga na may pangunahing serbisyo para sa isang may kalidad na pamumuhay;

(4) Ang pagiging isang miyembro ng katutubong kultural at/o mga namumuhay sa ilalim ng mga matinding kahirapan sa buhay o sa isang lugar na kung saan ay may kakulangan sa pag-unlad at/o kulang at walang sapat na daan sa mga pangunahing serbisyo para sa isang may kalidad na pamumuhay;

(5) Ang pagiging biktima kagagawan ng isang tao o natural na kalamidad o dahilan ng matinding sakit; o

(6) mga pangyayari kahalintulad sa mga nabanggit na maglalagay sa panganib ng buhay, kaligtasan o normal na pag-unlad ng mga bata.

Seksyon 4

Pagbabalangkas ng Programa. - Dapat may isang komprehensibong programa na mabuo sa pagitan ng Kagawaran ng Katarungan (Department of Justice) at ng Kagawaran ng Kagalingang Panlipunan at Pagpapaunlad, (Department of Social Welfare and Development) sa koordinasyon sa iba pang mga ahensya ng gubyrerno at pribadong sektor, sa loob ng isang (I) taon mula sa pagkabuo ng Batas na ito, upang protektahan ang mga bata laban sa bata prostitusyon at iba pang mga sekswal na pang-aabuso; pangangalakal ng bata, malaswang pagpapahayag at bastos na palabas; iba pang gawaing pang-aabuso; at. maglalagay sa panganib o kaligtasan ng buhay at normal na pag-unlad.

7. Republic Act No 9710, *Magna Carta of Women 2008*

Seksyon 10

Kababaihang Apektado ng Sakuna, Kalamidad, at iba pang Krisis. – Ang babae ay may karapatan sa proteksyon at seguridad sa anumang oras ng sakuna, kalamidad, at iba pang krisis lalo na sa lahat ng uri ng pagsaklolo, pagbangon, rehabilitasyon, at lahat ng pagbabagon-buhay. Ang isang Estado ay dapat magbigay ng agarang tulong, maglaan ng mapagkukunang yaman, at maagap na paglilipat, kung kinakailangan. Dapat rin na maging partikular sa mga pangangailangan ng mga kababaihan, pananaw ukol sa kasarian upang matiyak ang kanilang buong proteksyon mula sa sekswal na pananamantala at iba pang karahasan sekswal at mga karahasan ukol sa kasarian. Ang mga pagtugon sa mga sitwasyon ng kalamidad ay dapat kabilang ang mga serbisyong tulad ng pagsuporta nito sa kanyang kapaligiran, suporta sa pangkabuhayan, edukasyon, sikolohiyang pangangatawan, at komprehensibong serbisyong pangkalusugan, kabilang rito ang proteksyon sa panahon ng pagbubuntis.

7. Republic Act No 9710, *Magna Carta of Women 2008* (Pagsasakatuparan ng Alituntunin at Regulasyon)

Seksyon 13

A. Ang nasyonal, mga rehiyon at mga lokal na konseho na bumubuo laban sa kalamidad ay dapat na tiyakin ang partisipasyon ng mga kababaihan sa pagpapa-unlad para tugunan ang ibat ibang uri pamamalakad ukol sa kasarian, kabilang ang kahandaan, pagpapagaan, risk reduction at pakikiangkop.

B. Sa mga sakuna, kalamidad at iba pang mga kirises, ang LGUs at mga ahensyang kaaagapay sa lahat ng uri ng pagsaklolo, pagbangon, rehabilitasyon at pagbabagong-buhay na dapat bumuo at magpatupad ng mga nauukol sa kasarian at mga makataong pamamaraan na trabaho at pinansiyal na plano kasama ang mga:

1. Aktibong partisipasyon ng mga ahensya at mga sektor na nagsusulong ng makataong mekanismo na makakatulong upang masiguro na ang isang maayos na koordinasyon at pagtugon sa sensitibong kasarian sa lahat ng oras ng kagipitan;
2. Mas pinahusay na pagkolekta at paggamit ng edad at mga datos ukol sa ibat ibang uri ng kasarian at mga indikasyon tungkol sa kalusugan reproduktibo at komprehensibong pagtasa para sa pag-aaral ng kasarian at mga pagtugon sa makataong programa;
3. Napapanahon, sapat at probisyong naaangkop para sa kulturang pang lunas-kalakal at mga serbisyong katulad ng pagkain, tubig, paketeng pang sanidad, psychosocial support, pangkabuhayan,

edukasyon at komprehensibong mga serbisyo sa pangkalusugan kabilang ang implementasyon ng MISIP para sa sekswal at tungkol sa kalusugan reprodutibo at maagang senyales ng krisis;

4. Ang mga namumuno sa kampo ay may dapat na hakbangin sa pagsawata ng mga bagay upang maiwasan ang mga sekswal na karahasan sa evacuation centers at gayun din sa lugar ng reloksasyon (a) sa seguridad at kaligtasan ng mga kababaihan at mga bata bilang pangunahing pamantayan para sa pagpili ng evacuation sites, (b) may tamang ilaw at magagamit na magkahiwalay na palikuran para sa mga kalalakihan at kababaihan na may mga kandado, (c) pasilidad para sa paliguan at pagiging pribado nito, (D) mga regular na rumoronda para sa seguridad mas mainam kung ito ay babaeng pulis; at (e) pagbabawal ng alak, droga at pagsusugal, at iba pa; at
5. Aktibong paglahok ng mga kababaihan sa iba't ibang mga komite upang maisa-ayos ang mga pagkain at pamamahagi ng tubig, nutrisyon, sanitasyon at kalinisan, kanlungan, kalusugan, edukasyon, proteksyon at seguridad lalo na sa mga proseso ng pagdedesisyon.

8. Administratibong Kautusan Bilang 17 Serye ng 2010 ng Department of Social Welfare and Development, *Omnibus Guidelines on Shelter Assistance*

Seksyon VII: *Mga kailangan para sa karapat-dapat na makinabang at sa lugar ng proyekto*

A. Pangunahing Tahanan / Modipikasyon sa Pagtulong sa Pabahay

1. Mga makikinabang

- 1.1. Ang Pamilyang kahinahinala ay hindi dapat makatanggap ng anumang tulong pabahay mula sa iba pang mga indibidwal o gubyrerno o ahensya o non-government.
- 1.2. Ang buwanang kita ng isang pamilya ng may anim (6) na miyembro at may P10,936.00 na nakatira sa urban at may P9,767.00 sa mga lugar na iba pang sulok ng lalawigan batay sa istatistika ng NSCB noong Marso 2, 2007. Ang buwanang kita ng pamilya ay dapat nababagay sa takbo ng oras at depende sa mga ulat ng NCSB.
- 1.3. Ang buong kabhayan ay ganap na nawasak sa kagagawan ng isang tao o natural na kalamidad; may limitadong mapagkukunan ng kayamanan upang ayusin

o makapagtayong muli ng mga permanenteng tahanan, o patuloy na nanunuluyan sa kamag-anak o kaibigan upang mabuhay o sa evacuation centers, at sa iba pang mga pansamantalang tirahan.

- 1.4. Garantisadong nagmamay-ari o permanente o may pangmatagalang pag-okupa ng hindi bababa sa sampung (10) taon sa lote kung saan pwedeng bumuo ng permanenteng tirahan.
- 1.5. Kung kinakailangan, ang mga pamilya na namamalagi may mapanganib na lugar ay maaaring mabigyan ng tulong bilang bahagi ng maayos na hakbangin.

Ang sumusunod ay dapat ituring na prayoridad para mabigyan ng tulong:

- a. Ang mga pamilya na may mga maliliit na bata;
- b. Mga pamilyang may inang napapasuso at buntis;
- c. Mga magulang na nag-ampon ng mga naulilang mga bata na naninirahan rin sa mga evacuation centers halimbawa may nasirang tahanan;
- d. Ang mga pamilyang nasira ang buong bahay at kung saan ang ulo ng pamilya ay namatay o hindi na muling makapagtrabaho dahilang ng kalamidad;
- e. Pagbibigay prayoridad sa mga makikinabang na pumasa sa heograpiya tinukoy na Barangay na hindi bababa sa may limang (5) makikinabang na magkakatabi upang itaguyod ang kolektibong mga pagkilos upang maging ganap ang pagkilos at paghahatid ng mga mateyales;
- f. Ang mga pamilya na may miyembro na may labis na karamdaman, mga taong may mga kapansanan o iba pang espesyal na pangangailangan. (Ang tao ay itinuturing na may espesyal na pangangailangan kung mayroon silang pisikal, paglaki, kaisipang pakiramdam, asal, pangkaisipan o emosyonal o ang mga kondisyon na nangangailangan ng pangangasiwang medikal, pangangalagang pangkalusugan, at/o paggamit ng dalubhasang serbisyo o mga programa.

Republika ng Pilipinas
Komisyon sa Tawhanong Katungod sa Pilipinas
(Commission on Human Rights of the Philippines)

PASIUNA

Nunot sa mga kinaiyanhong katalagman, ang pagka-dili patas ug wala maangay nga pagtagad maoy sagad dayon nga makita diin ang labing kabus ug ubos sa katilingban maoy mahimutang sa labing kakuyaw nga mawagtangan sa ilang pinuy-anan ug mawad-an sa ilang pangi-nabuhian. Namatud-an base sa kasinatian ang kamahinungdanon sa pag-angkon sa mga paningkamot sa pagpahiuli nga nagagikan gayud sa panglantaw nga pinasubay sa tawhanong katungod sa ingon niana ang anaa nang daan nga mga sundanan sa pagkadali nilang mabiktima ug pagka-alaot dili mapadayon ni madugangan. Ang sukaranan diin ang kalibutanong katilingban nagkahiusa sa pagtabang sa Pilipinas nga makabangon gikan sa grabeng kadaut nga nahimo sa bagyong Yolanda dili maisip nga walay labot.

Kami nagtuo nga ang Pilipinas kinahanglan nga mopahimulos niining kahigayonan sa pagtubag ning maong mga butang sa labing dali nga panahon ug sa epektibong paagi kutob sa mahimo, ug aron kalikayan ang subli nga pagkahitabo niini pinaagi sa paggamit sa may kalabutan nga mga tamdanan ug mga sumbanan subay sa kalibutanong mga katungod sa tawo. Ang paghimo sa binug-os nga mga paningkamot sa pagtuman sa katungod alang sa hingpit nga pangbalay pinaagi sa mga paninguha sa pagpabarug ug balik niini, usa ka kahigayonan. Samtang ang pagtubag sa katalagman dili ug dili gayud makahulip sa mga paningkamot sa pagpalambo, naghatag kini ug higayon sa pagtarung sa kahimtang nga dili patas nga mahimong makapasamot pa hinuon sa mga epekto sa katalagman o sa napakita niini, ug sa pagtampo alang sa mga paningkamot nga maangkon gayud ang katungod sa paghatag ug kapuy-an alang sa tanan, labi na gayud sa pagpaugdang nga maseguro ang kadugayon sa ilang pagpuyo niini. Subay niini, kining pahibawo bahin sa mga katungod sa mga tawo sa ilang pinuy-anan, yuta ug

kabtangan hiniusang gi-ugmad aron kagiyahan ang nalambigit nga mga ahensya sa nasudnong kagamhanan, mga lokal nga kagamhanan, ang na-apektohan nga mga katawhan, ug uban pang adunay kalabutan sa panglantaw bahin sa pagpakabana sa pag-angkon ug pangbalay, yuta, ug mga kabtangan nga gibasi sa tawhanong katungod nga namugna subay sa tawhanong pagtagad sa mga kinaiyanhong kalamidad.

Ang halapad nga kadaut sa mga pinuy-anan, ug ang grabeng pagkatibuagsa sa mga tawo nga nahimo sa bagyo nagdapit sa pagtagad sa suliran sa mga katungod sa mga tawo sa ilang kapuy-an, yuta, ug kabtangan. Ang mga paningkamot sa paghatud sa mga panginahanglan ug sa pagpahiuli sa kahimtang sa mga biktima sa katalagman, sa pagka karon makita, gawas lang sa pipila nga dili malakip niini, nga nagkabahin-bahin ang pagsabot sa mga sumbanan sa pagpanalipod niining maong mga katungod. Ang kakuwang sa mga kasayuran bahin sa mga plano sa gobierno sa pagpahiuli sa naandang kahimtang, tukmang panagtambayayong sa mga ahensyang lokal ug nasyonal, ug ang haum nga mga mekanismo sa pagsalmot sa mga proseso sa paghimo'g desisyon, nagbutang sa mga naapektohan nga mga katawhan sa peligro nga mahikawan sa ilang mga katungod pinaagi sa pinugsanay nga pagbalhin ug ilang kapuy-an.

Malisud ang pagsulbad sa maong mga kahimtang aron unta ang naapektohang mga pamilya ug mga tawo makadawat sa makiangayon ug sibo nga bayad sa mga kadaut nga ilang nahiaguman tungod kay napahuyang man ang mga mekanismo sa hustisya sa mga dapit nga naigo sa maong bagyo.

Manghinaot kami nga kining maong pahibalo mamatud-ang mapuslanon sa pagpatigbabaw ug pagpanalipod sa katungod sa pag-angkon ug angayan nga kapuy-an sa mga tawo nga naapektohan sa Bagyong Yolanda ug sa uban pang kahimtang nga nahiagum sa kinaiyanhong katalagman sa Pilipinas.

Loretta Ann P. Rosales
Pangulo
Komisyon sa Tawhanong
Katungod sa Pilipinas

Raquel Rolnik
Tinipong Kanasuran
Special Rapporteur on Adequate Housing
as a component of the Right to an
Adequate Standard of Living

**PAHIBALO SA TAWHANONG MGA KATUNGOD
CHR-A2014-001**

**MGA SUMBANAN SUBAY SA TAWHANONG KATUNGOD
BAHIN SA PANGBALAY, YUTA UG MGA KABTANGAN SA MGA
KATAWHAN NGA NA-APEKTOHAN SA BAGYONG YOLANDA**

Ang pag-ila sa mga isyo sa pagpanalipod nga giatubang sa mga katawhan nga na-apektohan sa Bagyong Yolanda (Haiyan) bahin sa ilang mga katungod sa pangbalay, yuta ug kabtangan, ug ang panginahanglan sa pagpa-ugdang sa katakus ug kamasangputon sa kagamhanan ug ubang may kalabutan sa pagsagop sa pamaagi nga gibase sa mga katungod alang sa kasamtangan ug malungtaron nga kabalhinan sa mga tawo nga nawad-an ug mga pinuy-anan;

Ang subli nga pagdason sa gahum ug gimbuhaton sa Komisyon sa Tawhanong Katungod sa Pilipinas (CHRP) ubos sa Artikulo XIII, Seksyon 18 (7) sa Bata kang Balaod sa Pilipinas nga gipatuman sukad niadtong tuig 1987 sa pagpaniid sa pagtuman sa kagamhanan sa mga katungdanan ubos sa kalibutanong kasabutan labut sa tawhanong mga katungod ug, subay niini, ang pagseguro sa hapsay nga panagtambayayong sa lokal nga mga balaod, mga kasugoan, ug mga kalagdaan uban sa mga surakanan, mga sumbanan ug mga baruganan subay sa kalibutanong mga katungod sa tawo;

Ang pagpasabot nga ang 1987 nga Bata kang Balaod sa Pilipinas nagmando sa mosunod: nga ang Estado mi-ila sa kabililhon sa kahamili sa matag tawo ug nagpasalig sa hingpit nga pagtahud sa tawhanong mga katungod;¹ ang pagpanalipod sa mga kabtangan ug ang pagpatunhay sa kaayohan sa kinabag-an sa katawhan maoy pipila sa mga mahinungdanong sangkap alang sa katagbawan sa tanang mga tawo ubos sa landong sa demokrasya;² walay tawo nga pagahikawan sa kinabuhì, kagawasan o kabtangan nga dili ipasubay sa balaod;³ ang Estado kinahanglan nga molagda sa pag-angkon, pagpanag-iya, paggamit ug pagbaligya sa kabtangan hangtud sa iyang kahingpitan nga ang Kongreso mohatag sa labing unang pagtagad sa pag-umol ug mga balaodnon nga manalipod ug mopatunhay sa katungod sa tanan alang sa tawhanong kahamili, pagpakunhod sa dili patas nga pagtan-aw sa uban ug ang pagtangtang sa dili makiangayong pagtagad sa matag kultura;⁴ ang mga kabus nga molopyo sa mga dakbayan ug kalungsuran kinahanglan nga dili mapapahawa o kaha mabalhin sa laing pinuy-anan gawas lang kon pinasubay sa balaod ug uban ang tukma nga pakigsabot-sabot;⁵ ug ang Estado kinahanglan nga manalipod sa mga katungod sa mga kulturahong katilingban sa mga lumad sa ilang sinunod nga mga yuta aron maseguro ang ilang ekonomikanhon, katilingbanon ug kulturahong kahimtang;⁶

Ang dugang pa nga pagpasabut nga, agi'g pagtuman sa kalibutanong mga kaakohan ug mga kamanduan sa 1987 nga Bata kang Balaod sa Pilipinas, ang kagamhanan mipalabang ug mga balaod, lakip na sa Akta sa Kausaban sa Panahon nga nahimong

- 1 Artikulo II, Seksyon 11, 1987 nga Bata kang Balaod sa Republika sa Pilipinas
- 2 Artikulo II, Seksyon 5, 1987 nga Bata kang Balaod sa Republika sa Pilipinas
- 3 Artikulo III, Seksyon 1, 1987 nga Bata kang Balaod sa Republika sa Pilipinas
- 4 Artikulo XIII, Seksyon 1, 1987 nga Bata kang Balaod sa Republika sa Pilipinas
- 5 Artikulo XIII, Seksyon 10, 1987 nga Bata kang Balaod sa Republika sa Pilipinas
- 6 Artikulo XII, Seksyon 5, 1987 nga Bata kang Balaod sa Republika sa Pilipinas

balaod sa tuig 2009 ug ang Akta sa Pagpakunhod sa Kakuyaw sa Katalagman sa Pilipinas nga nahimong balaod sa tuig 2010 nga nanalipod sa mga katungod sa pangbalay, yuta ug kabtangan sa mga naluwas sa katalagman ug kadtong mga tawo nga nawad-an sa ilang mga pinuy-anan, ug ang Akta sa Espesyal nga Pagpanalipod Alang sa mga Kabataan gikan sa Pagpang-abuso, Pagpahimulos ug Pagpinig nga nahimong balaod sa tuig 1992 nga naglangkob sa mga kahimtang nga labihang nakahulga ug nagbutang sa kakuyaw sa pagpakabuhi ug sa normal nga pagtubo sa mga kabataan nga mga biktima sa katalagmang hinimo sa tawo, kinaiyanhong katalagman ug ang Magna Carta alang sa mga Kababayen-an nga nahimong balaod sa tuig 2008 nga nanalipod sa mga katungod sa mga kababayen-an nga napagan sa mga katalagman ug kalamidad;

Paghinumdom sa Kalibutanong Deklarasyon sa Tawhanong mga Katungod ng naghatag ug katungod sa matag usa alang sa maayong kahimtang sa pagpuyo nga mopaigo sa panginahanglan sa iyang panglawas ug kaayohan alang kaniya ug sa iyang banay, lakip na ang iyang pinuy-anan;⁷ walay usa nga malupigong pagahikawan sa kabtangan ug sa ubang mga butang nga iyang gipanag-iya;⁸

Paghunahuna sa kalibutanong mga kaakohan sa Pilipinas bahin sa Hyogo Framework for Action 2005-2015 ug ang Gikasabutan sa ASEAN Labot sa Pagdumala sa Katalagman ug Pagtubag sa Emerhensya o Kalit nga Panghitabo, nga naghatag sa mga katungod ngadto sa mga naluwas sa katalagman sa ilang panginahanglan sa pangbalay, yuta, ug kabtangan;

Pagpatigbabaw sa katungod alang sa paigo ug desente nga pinuy-anan isip usa ka bataan nga katungod sa tawo nga nahilatid sa kalibutanong mga kasabutan diin ang Pilipinas usa ka Estadong kabahin niini, lakip na sa Kalibutanong Kasabutan bahin sa Ekonomikanhon, Katilingbanon, ug Kulturanhong mga Katungod,⁹ ang Panagtigom Bahin sa Pagwagtang sa Tanang Matang sa Pagpinig batok sa mga Kababayen-an,¹⁰ ang Panagtigom Bahin sa mga Katungod sa mga Kabataan,¹¹ ang Panagtigom Bahin sa mga Katungod sa mga Tawo nga Adunay Kakulian sa Ilang Panglawas,¹² ug ang ILO Convention Numero 169;¹³

Paghatag ug pagtagad sa Mga Sumbanang Gabay sa Tinipong Kanasuran Bahin sa mga Nawad-an sa Ilang mga Pinuy-anan, nga naglangkob sa nag-unang mga kalibutanong kalagdaan sa mga katungod sa mga tawo nga nawad-an ug mga pinuy-anan, sama sa walay pagpinig,¹⁴ ang katungod alang sa maayo nga kahimtang sa pagpuyo,¹⁵ ug sa kahigayonan alang sa batakang kapisilongan ug kapuy-an;¹⁶

Pagdason sa mga katungod sa mga tawo nga napapha gikan sa ilang nahimutangan

7 Artikulo 25(1), Kalibutanong Deklarasyon sa Tawhanong mga Katungod

8 Artikulo 17(2) Kallibutanong Deklarasyon sa Tawhanong mga Katungod

9 Artikulo 11, Kalibutanong Kasabotan Bahin sa Ekonomikanhon, Katilingbanon, ug Kulturanhong mga Katungod

10 Artikulo 14, Panagtigom Bahin sa Pagwagtang sa Tanang Matang sa Pagpinig Batok sa mga Kababayen-an

11 Artikulo 27, Panagtigom Bahin sa mga Katungod sa mga Kabataan

12 Artikulo 9 ug 28, Panagtigom sa mga Tawo nga Adunay mga Kakulian sa Panglawas

13 Artikulo 7 ug 13 ngadto sa 19, ILO Convention Numero 169

14 Principle 1, UN Guiding Principles on Internal Displacement

15 Principle 18, UN Guiding Principles on Internal Displacement

16 Id.

nga kahatagan sila ug kapuy-an, yuta, ug kabtangan subay sa gipasabot sa mga Sumbanan sa Tinipong Kanasuran Bahin sa Pag-uli sa Pangbalay ug Kabtangan Alang sa mga Walay Kapuy-an ug mga Tawong Nangapapha sa Naandan Nilang Nahimutangan (Pinheiro Principles);

Pagtan-aw sa Memorandum sa usa ka Mekanismo sa Pagtubag sa mga biktima nga nawad-an sa ilang mga pinuy-anan tungod sa Bagyong Yolanda,¹⁷ diin ang mga kalihokan sa pagpanalipod sa tawhanong mga katungod sa CHRP sa pagtubag sa Bagyong Yolanda nahilatid;

Pag-ila sa tabang sa Buhatan sa Taas nga Komisyonado alang sa mga Walay Kapuy-an ubos sa Tinipong Kanasuran sa gibuhad sa Komisyon labot sa mga tawo nga napapha gikan sa naandan nilang nahimutangan pinaagi sa proyekto sa CHRP-IDP ug sa Buhatan sa Taas nga Komisyonado alang sa tawhanong mga katungod sa pag-abag sa gibuhad sa CHRP labot sa Bagyong Yolanda;

Pagtukod sa Pahibawo ug Pang-abag nga Pahibawo bahin sa mga Sumbanan sa Tawhanong mga Katungod labot sa Pangbalay, Yuta ug Kabtangan sa mga Katawhan nga Na-apektohan sa mga bagyo ug uban pang mga kinaiyanhong katalagman;¹⁸

Giila isip maoy nasudnong gambalay sa tawhanong mga katungod nga gimando ubos sa 1987 nga Bata kang Balaod sa Pilipinas sa pagpatunhay ug pagpanalipod sa tawhanong mga katungod dinhi sa Pilipinas, ang Komisyon sa Tawhanong mga Katungod sa Pilipinas moluwat ning mosunod nga mga pahibalo:

I. SUKARANAN

1. Sukad niadtong Enero 29, 2014, gibanabana nga moabot sa 4,095,280 ka mga tawo ang giila nga napapha sa naandan nilang nahimutangan tungod sa Bagyong Yolanda,¹⁹ diin daghan kanila ang wala na makabalik sa kanhi nilang gipuy-an. 1,140,332 ka mga balay ang giilang nangaguba ug grabeng nangadaot sa maong bagyo.
2. Ang Komisyon miila sa lihok nga gihimo sa nasudnong kagamhanan, mga lokal nga kagamhanan sa mga dapit nga na-apektohan, ug ubang mga ahensyang may kalambigitan sa pagtabang sa mga naluwas sa katalagman pinaagi sa mga programang magpahiluna ug dinaliang kapisilongan. Ang komisyon miila usab sa bililhon nga tabang sa Tinipong Kanasuran, labi na gayud, sa Taas nga Komisyonado alang sa mga Kagiw o Mga Tawo nga Walay Kapuy-an (UNHCR) ug sa Buhatan sa Taas nga

¹⁷ CHR Memorandum on a Response Mechanism to the IDP Victims of Typhoon Yolanda, CLAPR- M-06A14-2351, 6 January 2014

¹⁸ Pahibalo sa CHR bahin sa mga Sumbanan sa Tawhanong mga Katungod sa Pangbalay, Yuta ug Kabtangan sa mga Katawhan nga Na-apektohan sa mga Bagyo ug ubang mga Kinaiyanhong Katalagman, CHR (IV) – A2012-002, Myo 21, 2012 ug ang Pang-abag nga Pahibalo sa CHR bahin sa mga Sumbanan sa Tawhanong mga Katungod sa Pangbalay, Yuta ug Kabtangan Mga Katungod sa mga Katawhan nga Na-apektuhan sa mga Bagyo ug ubang Kinaiyanhong mga Katalagman, CHR –2013-010, Disyembre 14, 2013.

¹⁹ Taho sa Kahimtang Numero 104 bahin sa mga Epekto sa Bagyong Yolanda, Enero 29, 2014, National Disaster Risk Reduction and Management Council. Mahimong makita ug makuha gikan sa <http://www.ndrrmc.gov.ph/attachments/article/1125?Update%20Sitrep%20No.%2014%20Effects%20of%20YOLANDA.pdf>

Komisyonado alang sa Tawhanong mga Katungod (OHCHR) sa nahimo na ug sa nagpadayon pang mga paningkamot sa pagtagad sa kahimtang sa mga pamilya ug mga tawong nawad-an ug pinuy-anan tungod sa Bagyong Yolanda.

3. Ang pakigtambayayong uban sa UNCHR pinaagi sa proyekto sa CHR-IDP ug uban usab sa OHCHR sa pagsusi ug pagpaniid sa kahimtang sa tawhanong mga katungod sa mga katawhan nga na-apektuhan naghatag ug katakus sa Komisyon samtang nagpadayon sa mga gimbuhaton subay sa basihan sa nasud sa panahon kanus-a humnon ang mga paningkamot sa pagpabangon ug pagtukod ug balik sa mga pinuy-anan. Among giila ang dili malilong nga tampo sa OHCHR ug sa UN Special Rapporteur on Adequate Housing sa paghimo ning maong pahibalo.
4. Matag usa adunay katungod sa tukma ug desente nga pangbalay, bisan pa sa panahon sa kinaiyanhong mga katalagman. Ang Estado adunay katungdanan sa pagtahod, pagpanalipod ug pagtuman sa mga katungod sa pangbalay, yuta ug kabtangan sa mga katawhan nga na-apektuhan sa Bagyong Yolanda subay sa kalibutanong mga kaakohan bahin sa tawhanong mga katungod, sa 1987 nga Bata kang Balaod sa Pilipinas ug sa lokal nga mga balaod.²⁰
5. Ang nasudnong mga kagahuman adunay nag-unang katungdanan sa pagpanalipod sa mga katungod sa tawo bahin sa pangbalay, yuta ug kabtangan pinasikad sa pagtagad sa mga katalagman.²¹ Ang mga lokal nga kagamhanan pinaagi sa mga buhatan og mga komitiba sa lokal nga nagdumala sa pagpakunhod sa kakuyaw sa katalagman nanag-ambit sa katungdanan sa pagseguro nga adunay maayong mekanismo alang sa pasilonganan sa wala pa, atol ug sa paglabay na sa kinaiyanhong mga katalagman.²² Ang ubang may kalambigitan nga mga nasudnong ahensya²³ ug ang pribadong sektor²⁴ nahilambigit usab sa mga kalihokan sa pagtubag ubos sa nagkadaiyang mga mekanismo nga gihatag sa balaod ug sa Konstitusyon.

II. MGA BUTANG NGA MAY KALABUTAN SA TAWHANONG MGA KATUNGOD

6. Ang nag-unang mga isyo sa tawhanong mga katungod nga giila sa Komisyon sa pagtubag sa Bagyong Yolanda mao kining mosunod:
 - (a) Walay pagpinig ug patas nga pag-abag sa pagtagad sa tanang mga katungod sa pangbalay, yuta ug kabtangan, labi na sa panahon sa proseso sa pagpili sa mga makadawat sa dinalian nga kapasilongan ug kabalhinan, aron maseguro nga kapanalipdan ang mga katawhan nga maoy sagad ma-apektuhan;

20 Pahibalo sa CHR Bahin sa Paigong Gidaghanon sa Pangbalay ug ang Tawhanong Pagtagad sa mga Walay Kapuy-an, 2011. Tan-awa sa Principle 3, Parapo 1 sa UN Guiding Principles on Internal Displacement.

21 Seksyon 5, Akta Republika Numero 10121, Philippine Disaster Risk Reduction and Management Act of 2010. Tan-awa usab sa Seksyon 5 sa Akta Republika Numero 9729, Climate Change Act of 2009.

22 Tan-awa pananglitan ang Seksyon 15 ug 12(c) (16), Akta Republika Numero 10121, Philippine Disaster Risk Reduction and Management Act of 2010.

23 Tan-awa, ang kinatibuk-an, Id.

24 Artikulo XIII, Seksyon 9, 1987 nga Bata kang Balaod sa Republika sa Pilipinas.

- (b) Mapaneguro nga mapahigayon ang matinud-anon nga pakigsabot sa mga tawo nga na-apektuhan sa pagkapapha sa ilang nahimutangan ug sa ilang kabalhinan, ug nga kahatagan sila sa sayon sabton nga mga kasayuran bahin sa pagpili sa ilang kabalhinan nga gitanyag ngadto kanila; ug
- (c) Pagpahigayon sa pagpapahawa, pagpangguba, ug sa pagpatuman sa “no-build or no-dwelling zones”- kon “mga dapit nga dili matukoran o dili mapuy-an” nga himuon lamang nga pamaagi kon wala nay laing kapaingnan ug subay sa mga proseso nga gimando sa balaod.

III. PAHIBALO

A. Walay Pagpinig ug Patas nga Pag-abag

- 7. Ang Komisyon nagpahibalo nang daan nga sa pagpatuman sa ubang mga pamaagi sa pag-abag agi ug tubag sa Bagyong Yolanda adunay mga tawo ug grupo sa mga tawo nga nakadawat ug pinalabi nga pagtagad gikan sa mga opisyal sa kagamhanan, labi na sa proseso sa pagpili sa mga makadawat alang sa kasamtangang kapuy-an ug kabalhinan.
- 8. Ang Komisyon nakadawat usab ug mga taho nga adunay pipila ka mga opisyal ug mga kontraktor nga wala magtarung sa paggamit sa salapi nga gitagana alang sa pagtukod ug mga balay-higdaanan ug ubang mga susamang kahimanan. Samtang ang Komisyon wala makahimo sa pagsusi niining maong mga pasangil, gipahinumduman niini ang tanang mga tawo ug mga kahugpungan nga nahingtungdan sa ilang mga katungdanan ubos sa mga balaod sa Pilipinas atol sa pagpahigayon sa mga kalihokan sa pagtubag sa mga katalagman.

Mga Sumbanan sa Kalibutanong mga Katungod sa Katawhan

- 9. Ang walay-pagpinig maoy usa ka batakang sukaranan sa tawhanong mga katungod. Bisan unsa nga paglahi, pagtangtang, pagdili, o pagpalabi sa bisan unsang paagi nga adunay katuyoan o sangputanan sa paghimong walay kapuslanan o sa pagdaot sa pag-ila, pagpahimulos o sa paghimo, nga angay ug patas ang tanan bahin sa mga katungod sa pangbalay, yuta ug kabtangan kinahanglangan nga malikayan.²⁵
- 10. Subay sa mga sumbanan sa kalibutanon nga tawhanong mga katungod, ang mga tawo nga nawad-an sa ilang mga pinuy-anan, lakip na niadtong mga nangapapha gikan sa naandan nilang nahimutangan tungod sa kinaiyanhong mga katalagman,²⁶ makapahimulos sa katungod alang sa maayong kahimtang sa pagpuyo, nga naglakip sa kahigayonan sa pag-angkon sa gikinahanglang pagkaon, tubig nga luwas imnon, batakang pasilonganan, ug pangbalay, ha-om nga sapot, mahinungdanong mga

²⁵ Principle 4, UN Guiding Principles in Internal Displacement. Tan-awa usab ang Artikulo 1.1, Kalibutanong Kasabutan Bahin sa Pagwagtang sa Tanang Matang sa Pagpinig sa Kagikan.

²⁶ Pasiuna, Seksyon 2, UN Guiding Principles on Internal Displacement

serbisyong-medikal ug kasanihan.²⁷ Kining maong mga sumbanan kinahanglan nga mapahimuslan sa tanang mga na-apektuhan nga walay pagpili o pagpinig.²⁸

11. Sa ilang pagtubag sa Bagyong Yolanda, ang mga tinugyanan sa kagamhanan kinahanglang mohatag ug tukmang pagtagad ngadto sa sagad maigo ug sa mga grupong anaa sa ubos nga hut-ong sa katilingban, sama sa mga kababayan-an, nag-inusarang mga menor de edad, nagsabak nga mga inahan, mga inahan nga adunay mga gagmay pang mga kabataan, mga banay kansang amahan sa panimalay naangol o namatay, mga tawo nga adunay kakulian sa panglawas, ug ang mga tiguwang nga mapanalipdan sila ug maabagan nga gikinahanglan sa ilang pagkabutang nga maoy sagad ma-apektuhan.²⁹ Ang mga panginahanglan sa mga sagad ma-apektuhan lakip na sa mga lumad nga mga molopyo kinahanglan nga hatagan sa tukmang pagtagad atol sa bisan unsang panagsabot-sabot bahin sa ilang kabalhinan ug sa laing paagi sa pag-abag nga duna silay kapuy-an.³⁰
12. Ang Komisyon nag-isip nga kining maong mga sumbanan nagkinahanglan sa kagamhanan nga moseguro nga ang bisan unsang hinabang nga gihatag agi ug tubag sa Bagyong Yolanda gihimo subay sa panginahanglan. Ang Komisyon nag-awhag sa tanang mga lokal nga kagamhanan ug mga ahensya sa kagamhanang nasyonal nga unahon sa pagtagad kadtong mga tawo ug mga banay nga maoy labing nanginahanglan sa tabang sa ilang paghatod sa mga hinabang, lakip na sa kasamtangan nilang kapuy-an ug kabalhinan.

Balaod sa Pilipinas Bahin sa Walay-Pagpinig sa Pagtubag sa Katalagman

13. Ang Omnibus Guidelines on Shelter Assistance nagsugo nga kadtong mga banay nga labing nanginahanglan maoy unang matagad ug mahatdan sa mga abag human sa katalagman. Ang mga pamilya kinahanglan nga maabagan sa ilang kapasilongan kon ang ilang binuwan nga kinitaan anaa ubos nga kantidad sa gahin sa pagkaon sa matag buwan sumala sa gitakda sa Philippine National Statistical Coordination Board.³¹
14. Ang Omnibus Guidelines on Shelter Assistance nagsugo usab nga alang sa nag-unang pasilonganan ug sa inusab nga abag alang sa pasilonganan, kining mosunod nga mga kategoriya sa mga benepisyaryo kinahanglan nga maoy unahon:
 - a) Mga banay nga adunay gagmay pang mga bata;
 - b) Mga banay nga adunay nagsabak ug nagpasusong inahan;
 - c) Mga kasamtangang gitugyanan sa na-ilo nga mga kabataan;
 - d) Mga pamilya nga naguba ang mga pinuy-anan ug kansang sinaligan sa

27 Principle 18, UN Guiding Principles on Internal Displacement

28 Id. Principles 18 and 22

29 Id. Principle 4

30 Principle 14, United Nations on Housing and Property Restitution for Refugees and Displaced Persons (Pinheiro Principles).

31 Seksyon VII(A.)(1)(1.2), Department of Social Welfare and Development, Administrative Order No. 17 series of 2010, Omnibus Guidelines on Shelter Assistance.

ilang mga panginahanglan namatay o kaha nabarda;

- e) Mga grupo nga gilangkoban sa lima o mas daghan pang mga pamilya nga nagagikan sa samang barangay;
- f) Mga banay nga adunay mga sakop nga grabeng masakiton, mga tawo nga adunay kakulian sa panglawas o uban pang adunay talagsaong panginahanglan.³²

15. Ang Philippine Disaster Risk Reduction and Management Act nagdili sa mga buhat nga mosangpot sa dili hustong pagkagamit sa salapi nga gitagana alang sa mga kalihokan nga magpahiuli sa mga biktima sa katalagman ug sa pagtipas sa mga hinabang ngadto sa mga tawo nga dili maoy angayang modawat sa mga hinabang.³³ Ang Komisyon nagpahibawo nga ang pagtipas o uban pang susama nga pag-usik-usik sa kwarta nga giandam alang sa pagtukod sa mga pagpahiuling kagamitan sarang nilang kapuy-an gidili ubos sa balaod sa Pilipinas, nga nagdala sa bug-at nga mga silot gumikan sa maong binuhatan, lakip na ang hataas nga panahon sa pagpabilanggo sa mga tawo nga mapalgang sad-an.³⁴
16. Ang Special Protection of Children Against Abuse, Exploitation and Discrimination Act nagsugo nga ang labing mahinungdanong panginahanglan sa mga kabataan maoy hatagan sa unang pagtagad sa tanang mga kalihokan alang kanila, pinaagi man sa kagamhanan o sa pribadong mga institusyon alang sa mga katilingbanong pagpangalagad, sa mga hukmanan, sa mga tinugyanan sa kagamhanan, ug mga kahugpungan sa mga magbabalaod. Nagmando usab kini sa papatuman sa programa alang sa paglikay ug pagpakgang ug sa pagpanginlabot sa krisis sa mga kahimtang sa pag-abuso sa mga kabataan, pagpahimulos ug pagpihig nga naglakip sa binuhat sa tawo o kinaiyanhong mga katalagman.
17. Ang Magna Carta of Women nagmando nga panahon sa mga kalihokan sa pagtubag sa mga katalagman, ang kagamhanan motagad sa unsay mga panginahanglan sa mga kababayan-an aron maseguro nga kapanalipdan sila gikan sa pagpahimulos sa pakighilawas ug sa paghatag kanila sa hingpit nga pagpang-alagad nga gikinahanglan sa pagtagbaw sa unsay ilang mga panginahanglan.³⁵
18. Ang Komisyon nagpahinumdom sa tanang ahensya sa kagamhanang nasyonal ug mga kagamhanang lokal sa ilang mga katungdanan ubos sa balaod subay usab sa nahisgutang mga kasugoan.

B. Ang Pagpakigsabot ug ang Paghatag sa Kasayuran

19. Ang Komisyon nasayud nga daghan sa mga na-apektuhan sa Bagyong Yolanda, labi na niadtong napapaha gikan sa naandan nilang nahimutangan kansang mga

³² Seksyon VII (A.) (1.5) (a) - (f), Department of Social Welfare and Development, Administrative Order No. 17 series of 2010, Omnibus Guidelines on Shelter Assistance.

³³ Seksyon 19(a) and (g), Akta Republika Numero 10121, Philippine Disaster Risk Reduction and Management Act of 2010

³⁴ Id, seksyon 20.

³⁵ Seksyon 10, Akta Republika 9710, Magna Carta of Women of 2008.

pinuy-anan nangaguba o nahanaw, wala makadawat sa tukmang kasayuran o wala konsultaha bahin sa mga detalye sa kapilian nilang kabalhinan nga gitanyag ngadto kanila.

Ang mga lokal nga kagamhanan ug mga ahensya sa nasudnong kagamhanan nga nahilambigit sa mga kalihokan sa pagpahiuli ug sa pagbalhin sa mga biktima sa ilang kapuy-an gipahibawo sa mosunod nga mga sumbanan sa kalibutanon nga mga katungod sa tawo ug gipahinumduman sa ilang mga katungdanang legal ubos sa balaod sa Pilipinas nga mokonsulta ug makigsabot sa na-apektuhang mga katilingban.

Mga Sumbanan sa Kalibutanong mga Katungod sa Tawo

20. Ang matinud-anong konsultasyon o pakigsabot tali sa kagamhanan ug sa mga na-apektuhang katilingban maoy kinauyokan nga bahin sa daghang mga sumbanan sa tawhanong mga katungod. Alang sa mga katilingban nga napugos sa pagbalhin ug kapuy-an, ang Kagamhanan adunay katungdanan sa pagpakigsabot sa mga katilingban sa tanang bahin sa ilang pagbalhin.³⁶
21. Alang sa mga tawo nga mapapahawa sa ilang pinuy-anan, ang bisan unsang mga programa sa pangbalay, yuta ug pagpahiuli kinahanglan usab nga himuon nga subay sa ilang kagustohan uban ang hingpit nga pakiglambigit sa mga tawo, mga grupo ug mga katilingbang na-apektuhan.³⁷ Ang konsultasyon o pagpakigsabot kinahanglan nga matinud-anon ug nga alang gayud sa pagtagad sa mga panginahanglan sa mga kabus ug na-apektuhang mga grupo.

Balaod sa Pilipinas Bahin sa Pamaagi sa Konsultasyon

22. Ang Bata kang Balaod sa Pilipinas nagpasalig nga walay pagbalhin nga himuon nga walay konsultasyon niadtong mga na-apektuhan ug sa mga dapit diin sila ipamalhin.³⁸
23. Ang na-apektuhang mga molopyo adunay katungod ubos sa Bata kang Balaod nga makahuloganon ug matinud-anong konsultahon sa tanang mga butang labot sa ilang pagbalhin ug pinuy-anan, lakip na sa gisugyot nga mga dapit nga kabalhinan alang sa ilang kasamtangan o kaha hingpit na nilang kapasilongan, ang mga pamaagi sa pagpili sa mga dapit kabalhinan, ang paagi ug panahon sa mga pagbalhin nga himuon, ug sa tanang mga botang bahin sa ilang pagbalik, pagbalhin ug sa mapilian nilang pasilongan. Subay niining maong katungod, ang Kagamhanan ug ang tanan pang mga adunay kalabutan giawhag sa pagsabwag sa gikinahanglang mga kasayuran ug makiglambigit sa na-apektuhang mga katilingban.
24. Ang Urban Development and Housing Act nag-ila usab sa konsultasyon uban sa

36 Parapo 15, Komitiba Bahin sa Ekonomikanhon, Katilingbanon ug Kulturanhong mga Katungod, General Comment 7 sa Katungod Alang sa Paigo ug Tukma nga Pangbalay (Pinugos nga Pagpapahawa).

37 Principle 14, Mga Sumbanan sa Tinipong Kanasuran Bahin sa Pagpahiuli sa Pangbalay ug Kabtangan sa mga Walay Kapuy-an ug sa mga Tawo nga Napapha sa Naandan Nilang Nahimutangan (Pinheiro Principles).

38 Artikulo XIII, Seksyon 10, 1987 Bata kang Balaod sa Republika sa Pilipinas.

mga na-apektuhang mga katilingban nga usa ka pasiunang panginahanglan sa bisan unsang pinugsanay nga pagpapahawa ug pagpabalhin.³⁹ Ang mga kalagdaan sa pagpatuman sa Urban Development and Housing Act naglatid sa detalye niining maong proseso sa pagpakigsabot, nga kinahanglang tumanon sa dili pa himuon ang pagpapahawa o pagpang-guba sa balay.⁴⁰ Ang Kagamhanan kinahanglang mopatawag ug kutay sa mga panagtigom sa konsultasyon tali sa mga opisyal sa mga kagamhanang lokal, mga representante sa mga ahensya sa kagamhanang nasyonal ug sa mga katilingbang na-apektuhan.

25. Ang Urban Development and Housing Act nagsugo usab nga ang mga gitahasan sa pribadong sector sa pag-ugmad sa kabalhinan ug pagtukod sa mga balay gidapit sa pagsalmot sa bisan unsang proseso sa konsultasyon.⁴¹
 26. Ang mga Kalagdaan sa pagpatuman sa Magna Carta of Women nagmando nga ang tanang hut-ong sa kagamhanan moseguro nga ang mga kababayan-an makasalmot sa matag hugna sa pagpahiuli, pagpabangon, pagpang-ayo ug pagtukod ug balik human sa mga katalagman aron sa pagseguro nga natagad ug natubag ang sensitibong panginahanglan sa mga kababayan-an.⁴²
 27. Ang Komisyon nagtambag nga ang tanang mga tawo nga napapaha gikan sa naandan nilang nahimutangan tungod sa Bagyong Yolanda kinahanglang konsultahon subay ning mga tamdanan ug sumbanan sa dili pa sila ipamalhin o did-an sa pagtukod ug balik sa naandan nilang mga pinuy-anan. Gisugyot nga usa ka sayon sabton nga pagpakatip sa mga kasayuran ug halapad nga mga konsultasyon nga manukad sa katilingban pagahimuon isip kabahin sa mga kalihokan sa pagbalhin nga gihimo sa Kagamhanan aron maseguro ang katumanan niining maong mga sumbanan.
- C. **“Mga Dapit Dili Patukoran o “Mga Dapit Dili Papuy-an” Lakip na sa mga Pinugsanay nga Pagpapahawa, Pagpangguba ug Pagbalhin sa mga Balay**
28. Ang Komisyon nahibawo sa halapad nga kinutoban sa “mga dapit nga dili patukoran” ug sa himuong mga kausaban, lakip na sa “mga dapit nga dili papuy-an” pinaagi sa Department of Environment and Natural Resources (DENR), Department of Public Works and Highways (DPWH) ug ubang mga ahensya sa kagamhanan ug mga lokal nga kagamhanan sa pagdili sa pagtukod ug balik sa daghang mga pinuy-anan nga giguba sa Bagyong Yolanda.⁴³ Atubangan niining halapad nga naandang binuhatan ang Komisyon miluwat ning mosunod nga pahibawo, nga kinahanglang sundon atol

³⁹ Seksyon 28(2), Akta Republika Numero 7279, Urban Development and Housing Act of 1992.

⁴⁰ Seksyon 1 (e), Mga Kalagdaan sa Pagpatuman sa Seksyon 28 sa Akta Republika Numero 7279, Urban Development and Housing Act of 1992

⁴¹ Seksyon 24, Akta Republika Numero 7279, Urban Development and Housing Act of 1992.

⁴² Seksyon 13(B), Mga Kalagdaan sa Papatuman sa Akta Republika Numero 9710, Magna Carta of Women of 2008.

⁴³ Subay kini sa daghang mga taho nga anaa makita sa:

<http://www.philstar.com/headlines/2013/11/24/1260147/dpwh-denr-identify-no-build-zones-leyte-dpw>; <http://ph.news.yahoo.com/no-build-zones-yolanda-areas=strictly-implemented-180611516.html>
<http://www.sunstar.com.ph/breaking-news/2013/12/13/tacloban-passes-40-meter-no-build-zone-ordinance-318688>, <http://www.usnews.com/provincial/tacloban-city-sp-yet-to-transmit-40-meter-no-dwelling-zone-ordinance-to-office-of-the-mayor/>, <http://cityofbacolod.com/2014/02/02/no-build-zone-in-yolanda-areas-strictly-implemented>; <http://news.pia.gov.ph/index.php?article=1141390188677>

sa pagpatuman sa bisan unsang pagdili sa pagtukod ug pagpuyo sa piniling mga dapit.

Mga Sumbanan sa Kalibutanon nga mga Katungod sa Tawo

29. Ang pinugsanay nga pagpapahawa maoy mga kamatuoran nga wala mohaum sa mga katungdanan sa Estado ubos sa kalibutanong balaod nga kapanalipdan ang katungod alang sa tukma ug ligdong nga pinuy-anan.⁴⁴
30. Ang Kagamhanan adunay katungdanan sa pagpahiluna ug mga basihan ug maghatag ug mga pamaagi nga magtugot sa mga tawo nga napapha sa naandan nilang nahimutangan nga makabalik sumala sa ilang kagustohan – nga luwas uban ang kaligdong – ngadto sa ilang mga pinuy-anan o sa mga dapit nga maoy ilang naandang puloy-anan o sa boluntaryong pagbalhin ngadto sa laing dapit dinhi sa Pilipinas.⁴⁵ Ang “mga dapit nga dili patukoran”, nga nagdili sa mga tawo sa boluntaryong pagbalik sa naandan nilang mga dapit puloy-anan ug nagmando kanila sa pagbalhin sa ilang kagustohan ngadto sa ubang mga dapit, mahimong maglapas niining maong katungdanan.
31. Ang pagpatuman sa usa ka “dapit nga dili patukoran ug dili papuy-an” mahimong mosangpot sa makaayo apan pinugos nga pagpapahawa diin ang pagpig-ot o ang uban nga pagbalhin magbutang sa mga tawo nga wala nay kapilian kondili ang pagbiya nalang sa ilang mga yuta ug kanhi mga pinuy-anan. Niini nga kahimtang, ang mga sukaranan ug sumbanan sa kalibutanong mga katungod sa tawo labut sa pinugos nga pagpapahawa ug sa dili makiangayon nga pagkapapha kinahanglan nga maoy gamitong basihan.⁴⁶ Tungod niini, ang Komisyon nag-isip nga ang pagpatuman sa “mga dapit nga dili patukoran ug dili papuy-an” nagkinahanglan sa pagpahiluna ug kabalhinan sa mga tawo nga na-apektuhan subay sa kalibutanong mga sumbanan ug sa balaod sa Pilipinas. Mga tawhanong pag-abag ug mga proyektong pagpahiuli gikan sa katalagman, labi na niadtong naglambigit sa “mga dapit dili patukoran”, kinahanglang dili maoy himuong hinungdan nga mapahigayon ang pinugsanay nga pagpapahawa.
32. Isip usa ka kalagdaan, ang mga Kagamhanan kinahanglan nga unang motagad sa pagpang-uli sa kabtangan nga maoy piniling sulbad alang sa mga tawo nga nangapapha sa naandan nilang nahimutangan tungod sa mga kinaiyanhong katalagman.⁴⁷ Subay niini, ang Komisyon nag-awhag sa mga kagamhanang lokal ug nasudnong mga ahensya sa pagsagop ug kalagdaan sa pag-uli ug sa pagtugot sa mga pamilyang napapahawa sa naandan nilang nahimutangan nga makabalik ngadto sa mga dapit nga kanhi ilang gipuy-an, nga kon mahimo, sa dili pa ipatuman ang “mga

44 Parapo18, Committee on Economic, Social and Cultural Rights, General Comment No.4 on the Rights to Adequate Housing.

45 Principle 28.1, UN Guiding Principles on Internal Displacement.

46 Mga parapo 44 ngadto sa 46, Report of the Special Rapporteur sa tukma nga pangbalay isip tipik nga bahin sa katungod sa maayong kahimtang sa pagpuyo, ika kan-uman ug unom nga sesyon sa Kinatibuk-ang Panagtigom sa Tinipong Kanasuran, A/66/270. Agosto 5, 2011.

47 Principle 2.2, United Nations Principles on Housing and Property Restitution for Refugees and Displaced Persons (Pinheiro Principles).

dapit dili patukoran o mga dapit dili papuy-an”.

33. Sama sa pinugsanay nga pagpapahawa, ang “mga dapit dili patukoran ug dili papuy-an” mahimong tugotan kon gipatuman kini aron mapanalipdan ang mga tawong na-apektuhan gikan sa mga kakuyaw nga mosangpot tungod sa lihok sa kalikopan. Hinuon, ang pagpatuman sa “mga dapit dili patukoran o dili papuy-an” kinahanglan nga mahatukma sa kakuyaw nga ikadulot sa risiko gikan sa kalikopan. Ang boluntaryo ug sinabotan nga pagbalhin kinahanglang ipadayon sa dili pa kini ipatuman. Sa mga lugar diin ang “mga dapit dili patukoran o dili papuy-an” nakita nga labihang gikinahanglan ila gayud kining ipatuman subay sa higpit nga pagsunod sa mga sumbanan sa tawhanong katungod atol sa mga pinugos nga pagpapahawa.
34. Ang “mga dapit dili patukoran o dili papuy-an” kinahanglan nga ipatuman lamang kon kining mga kondisyon masunod, aron mapaneguro nga kapanalipdan ang mga katungod niadtong mga na-apektuhan:
 - a) Ang “mga dapit dili patukoran o dili papuy-an” kinahanglan nga dili mosangpot sa pagka wala nay kapuy-an sa mga tawo. Alang niadtong dili makahimo niini para sa ilang kaugalingon, ang Kagamhanan angayan lang nga moseguro nga tukmang pinuy-anan o kabalhinan ang maandam alang kanila sa hustong panahon;
 - b) Ang mga tawo nga na-apektuhan sa “mga dapit dili patukoran o dili papuy-an” kinahanglan nga matinud-anong konsultahon sa mga plano alang sa laing kabalhinan subay sa mga gikinahanglan nga natakda na sa unahan;
 - c) Kinahanglan nga mabayran ang mga tawong na-apektuhan sa mga kadaut sa ilang mga kabtangan ug nga kini mahatag agi ug dugang o isip boluntaryo nga kadangpan sa kabalhinan; ug
 - d) Ang mga hangyo nga administrativo ug subling pagsusi sa hudikatura kinahanglan nga mahatag ngadto sa mga na-apektuhan.”
35. Ang Kagamhanan kinahanglan nga mohatag ug kabalhinan o kahigayonan sa laing madangpan nga pangbalay sa mga tawo nga nawad-an sa ilang pinuy-anan sangpotanan sa pinugos nga pagpapahawa o sa dili malikayang mga kalagdaan, sama sa “mga dapit dili patukoran o dili papuy-an”.⁴⁸ Ang pagbalhin kinahanglan nga magpatuman sa luwas ug seguro nga kahigayonan alang sa:
 - a) Kinahanglanong pagkaon, tubig nga luwas imnon ug kasanihan;
 - b) Batakan nga pasilonganan ug pinuy-anan;
 - c) Tukma nga sapot;
 - d) Mahinungdanong mga serbisyong medical;
 - e) Mga tinubdan sa kahinguhaan;
 - f) Lawog alang sa mga hayopan ug kahigayonan sa pag-angkon sa mga

⁴⁸ Parapo 16, Committee on Economic, Social and Cultural Rights, General Comment No. 7 on the Right to Adequate Housing (Forced Evictions).

- kabtangan nga maoy naandang gisaligan; ug
- g) Edukasyon alang sa mga kabataan ug sa gikinahanglang mga kahimanan.⁴⁹

36. Tungod kay ang pagkapahawa sa naandan nilang nahimutangan kinahanglan man nga dili molungtad ug dugay sibo sa mga kahimtang,⁵⁰ ang kahigayonan alang sa hingpit na nga kapuy-an ihatag gayud ngadto sa mga tawo nga mahimo usab nga ibalhin sa labing madali nga panahon.

Ang mga Tamdanan sa Pagpanalipod Batok ug Panahon sa mga Pagpapahawa Subay sa Balaod sa Pilipinas

37. Ang balaod sa Pilipinas nagdili sa pagpapahawa ug pagpangguba sa mga balay.⁵¹ Ang 1987 nga Batakang Balaod sa Pilipinas nagmando nga ang pagpapahawa o pagpangguba sa balay gitugot lamang subay sa balaod ug sa maki-angayon ug tawhanong pamaagi.⁵²
38. Ang Urban Development and Housing Act nagtukod sa usa ka inandam nga talaan sa mga kahimtang diin ang pagpapahawa ug ang pagpangguba sa mga balay gitugotan sa balaod, ug mao kining mosunod:
- (a) Kon ang mga tawo anaa magpuyo sa makuyaw nga mga dapit;⁵³
 - (b) Kon ang mga proyektong pang-inprastruktura sa kagamhanan pagasugdan na;⁵⁴ ug
 - (c) Kon adunay usa ka mando gikan sa hukmanan alang sa pagpapahawa o sa pagbungkag sa balay.⁵⁵
39. Sumala sa gipasabot sa mga kalagdaan sa pagpatuman sa Urban Development and Housing Act of 1992, ang pulong nga “eviction” mao ang pagpapahawa sa mga tawo ug pagkuha sa ilang mga kabtangan gikan sa usa ka estruktura o sa usa ka dapit⁵⁶ samtang ang “demolition” mao ang aktwal nga pagbungkag sa mga estruktura o balay.⁵⁷ Sa higayon nga himuon ang pagpapahawa o ang pagpangguba sa mga pinuy-anan, kining mosunod maoy gimando nga tamdanan sa pagpanalipod ubos sa Urban Development and Housing Act of 1992 ug nga kini ipatuman gayud:
- a) Labing ubos katloan (30) ka adlaw ang kinahanglang ihatag ngadto sa na-apektuhang mga tawo sa dili pa himuon ang pagpapahawa ug ang

49 Parapo 52, UN-HABITAT and OHCHR Basic Principles and Guidelines on Development-Based Evictions and Displacement.

50 Principle 6.3, UN Guiding Principles on Internal Displacement.

51 Seksyon 28, Akta Republika Numero 7279, Urban Development and Housing Act of 1992

52 Artikulo XIII, Seksyon 10, 1987 nga Batakang Balaod sa Pilipinas.

53 Seksyon 28(a), Akta Republika Numero 7279, Urban Development and Housing Act of 1992.

54 Seksyon 28(b), Akta Republika Numero 7279, Urban Development and Housing Act of 1992.

55 Seksyon 28 (c), Akta Republika Numero 7279, Urban Development and Housing Act of 1992.

56 Seksyon 1(j), Mga Kalagdaan sa Pagpatuman sa Seksyon 28 sa Akta Republika Numero 7279, Urban Development and Housing Act of 1992.

57 Seksyon 1(g), Mga Kalagdaan sa Pagpatuman sa Seksyon 28 sa Akta Republika Numero 7279, Urban Development and Housing Act of 1992.

pagpangguba;

- b) Ang mga tinugyanan nga maoy gitahasan sa pagpapahawa ug sa pagpangguba kinahanglang mopahigayon sa usa ka matinud-anong konsultasyon sa gipiling mga representante sa mga pamilyang ipangbalhin ug mga na-apektuhang mga katilingban sa mga dapit diin nahitabo ang maong pagpabalhin;
 - c) Ang mga opisyal sa kagamhanang lokal kinahanglan nga motambong atol sa pagpapahawa ug pagbungkag;
 - d) Ang tanang mga tawo nga mohimo sa pagbungkag kinahanglan nga magsul-ob sa ilang uniporme o magpakita sa ilang mga ilhanan asa sila mahisakop nga buhatan sa kagamhanan;
 - e) Ang pagpapahawa ug pagpangguba sa balay mahimo lamang tugotang mapahigayon atol sa mga takna nga ting-trabaho ug atol sa maayong kahimtang sa panahon, gawas lang kon ang mga pamilyang nahingtungdan mitugot niini;
 - f) Ang mga dagkong ekipo wala itugot nga gamiton, gawas lang sa mga permanenteng estruktura ug mga kongkretong mga materyales; ug
 - g) Ang mga unipormadong sakop sa kapolisan sa nasud kinahanglang motambong sa tanang pagpapahawa ug mga pagpangguba nga himuon isip maoy mag-unang tigpatuman sa balaod ug nga ilang tumanon ang mga kalagdaan sa sama niining kalihokan nga nagbalda sa normal nga kahimtang.⁵⁸
40. Ang Komisyon nagtan-aw nga ang pagpatuman sa Kagamhanan sa “mga dapit dili patukoran o dili papuy-an” tataw nga mosangpot sa pagpapahawa ubos ug subay sa balaod sa Pilipinas. Ang nahisgutan sa unahan nga mga tamdanan sa pagpanalipod mahimong magamit, bisan pa ug ang na-apektuhang mga pamilya aduna pay balay sa ila kanhing mga pinuy-anan.
41. Ang tanang mga nahingtungdang mga ahensya ug mga kagamhanang lokal gipahinumduman sa ilang nakalatid nang mga obligasyon ubos sa Urban Development and Housing Act ug nag-awhag sa ilang pagsunod sa mga gihan-ay nga mga sukaranan atol sa pagpatuman sa bisan unsang mga kalihokan nga maghimong malampuson sa pagpapahawa gikan o sa pagdili kanila sa pagbalik ngadto sa giilang “mga dapit dili patukoran ug dili papuy-an”.

Mga Kondisyon sa Pagbalhin Ubos sa Balaod sa Pilipinas

42. Ang 1987 nga Batakang Balaod sa Pilipinas nagmando nga ang pagbalhin sa mga molopyo sa mga dagkong siyudad ug sa mga gagmay'ng kalungsoran dili mahimong

⁵⁸ Seksyon 28(l)-(7), Akta Republika Numero 7279, Urban Development and Housing Act of 1992

ipatuman hangtod nga adunay tukma nga konsultasyon sa mga tawo nga ipamalhin ug sa dapit diin sila ibalhin.⁵⁹

43. Ang Urban Development and Housing Act nagsugo nga ang tukmang dapit kabalhinan, kasamtangan o permanente man, kinahanglan nga ihatag ngadto sa mga tawo nga papahawaon sa ilang gipuy-an.⁶⁰ Ang Komisyon miila nga ang mga tawo kansang mga pinuy-anan nanga-guba sa Bagyong Yolanda ug nga gidid-an sila sa pagpabarug ug balik sa ilang mga balay tungod sa “mga dapit nga dili patukoran o dili papuy-an” kinahanglan nga mapahiluna ubos niining maong mga kondisyon.
44. Ang Urban Development and Housing Act dugang mimando nga ang mga dapit nga balhinan nga giandam sa kagamhanan kinahanglan nga sangkap sa mosunod nga mga nag-unang mga serbisyo:
 - a) Tubig nga luwas imnon;
 - b) Elektrisidad ug tukma nga sistema sa pag-apod-apod sa kuryente;
 - c) Mga kahimanan sa pagpadagayday sa tubig sama sa kanal ug maayong sistema sa paglabay sa mga basura ug mga hugaw; ug
 - d) Agi-anan paingon sa mga nag-unang kadalanan ug mga kahimanang pang-transportasyon.⁶¹
45. Gimandoan usab ang Kagamhanan nga unahon ang pagtagad sa pagpatuman sa mga kahimanan alang sa panglawas, edukasyon, mga komunikasyon, seguridad, kalingawan, pahulayanan ug katilingbanong kaayohan.⁶² Sa paglaraw sa mga dapit nga kabalhinan, ang Kagamhanan gimandoan usab sa balaod sa pagseguro nga ang mga dapit nga balhinan anaa ra mahimutang duol sa ilang mga gitrabahoan.⁶³
46. Sa pagpatuman sa mga kalihokan sa pagbalhin niadtong mga na-apektuhan sa Bagyong Yolanda, ang Kagamhanan kinahanglan nga motan-aw sa mga pamaagi sa pag-abag nga pinansyal sa pangbalay nga naumol ubos sa Comprehensive and Integrated Shelter Financing Act of 1994, ug ubang mga programa sa Kagamhanan ug sa pribadong sektor kutob sa mosibo niini.⁶⁴ Kon mahimo ibase sa labing ubos, subay sa gimando sa balaod, mas gaan ug maabot nga termino sa mga paagi sa pagpautang ug pagpahuwam alang sa pangbalay maoy ihatag sa mga tawo nga ipamalhin.⁶⁵ Ang Komisyon midugang sa pagsugyot nga ang Kagamhanan mohatag ug walay tubo o tanto nga pahuwam, sumala sa gitugot sa Disaster Risk Reduction and Management Act,⁶⁶ ngadto sa mga banay kansang mga pinuy-anan nangaguba ug nangadaot sa Bagyong Yolanda aron sila kaabagan sa pagpatukod ug balik sa ilang mga balay.

59 Artikulo XIII, Seksyon 10, sa 1987 nga Batakgan Balaod sa Pilipinas

60 Seksyon 28(8), Akta Republika Numero 7279, Urban Development and Housing Act of 1992.

61 Seksyon 21, Akta Republika Numero 7279, Urban Development and Housing Act of 1992.

62 id.

63 Seksyon 22, Akta Republika Numero 7279, Urban Development and Housing Act of 1992.

64 Akta Republika 7835, Comprehensive and Integrated Shelter Financing Act of 1994.

65 Seksyon 25, Akta Republika Numero 7279, Urban Development and Housing Act of 1992.

66 Seksyon 17(d), Akta Republika Numero 10121, Philippine Disaster Risk Reduction and Management Act of 2010.

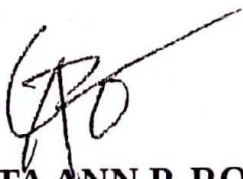
IV. PANAPOS

Ang KOMISYON nag-awhag sa tanang may kalabotan, labi na sa mga lokal nga kagamhanan, mga nahingtungdang ahensya sa pangbalay, ang kapolisan ug ubang mga ahensya sa kagamhanan nga mosagop sa mga sumbanan ug tamdanan nga nahasukip niining maong pahibalo.

Ang KOMISYON mahimong mopatawag ug tigom aron sa pagsusi ug pagpakisayud kon natuman ba ang mga balaod ug mga sumbanan nga gihulagway niining maong Pahibalo. Dugang niini, ang KOMISYON, pinaagi sa among mga buhatang rehiyonal, labi na sa mga Rehiyon IV, VI, VII ug VIII⁶⁷ kinahanglan nga sob-sob ug higpit nga mosusi nga napatuman gayud kining maong Pahibalo.

HINAOT NGA KINING PAHIBALO sagopon ug ipakatap sa tanang mga adunay kabilinggan sa labing halapad nga paagi kutob sa mahimo.

Gihimo kini ning ika-27 sa Pebrero 2014 sa Dakbayan sa Quezon, Pilipinas.

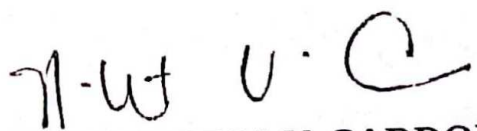

LORETTA ANN P. ROSALES

Pangulo

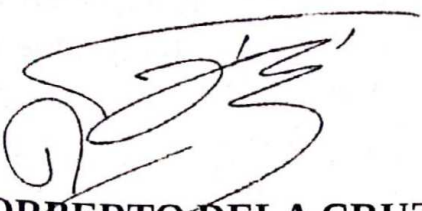
CECILIA RACHEL V. QUISUMBING

Komisyonado

MA. VICTORIA V. CARDONA

Komisyonado

NORBERTO DELA CRUZ

Komisyonado

JOSE MANUEL S. MAMAUAG

Komisyonado

⁶⁷ Subay sa Situation Report No. 14 sa NDRRMC nga gi-isyo niadtong Enero 29, 2014, ang mga rehiyon nga naapektuhan naglakip sa IV, V, VI, VII, VIII, X, XI ug CARAGA. Makita kini online sa: <http://www.ndrrmc.gov.ph/attachments/article/1125/Update%20Sitrep%20No.%20104%20Effects20of%20TY%20YOLANDA.pdf>

SUMPAY: Mga Kinutlo sa May Kalabotang Balaudnong Lokal**1. Batakang Balaod sa Pilipinas sa 1987****Artikulo XIII****Seksyon 9:**

Ang Estado kinahanglan nga, subay sa balaod, ug alang sa kaayohan sa tanan, mopahigayon; nga tinambayayongan sa pribadong sector, sa usa ka walay hunong nga programa sa reporma sa yuta ug sa pangbalay kansang bili maabot ra, desenteng pinuy-anan ug ang nag-unang mga serbisyo mahatag ngadto sa mga kabus ug sa walay kapuy-ang mga tawo sa mga dapit sa dagkong mga dakbayan ug mga lugar nga ilang balhinan. Kinahanglan usab nga mopatunhay kini sa tukma nga mga kahigayonan sa panrabaho sa maong mga molopyo. Sa pagpatuman sa maong programa, ang Estado kinahanglan nga motahud sa mga katungod sa mga tag-iya sa mga gagmay'ng mga kabtangan.

Seksyon 10:

Ang mga kabus nga mga molopyo sa mga dagkong siyudad o sa gagmay'ng kalungsuran kinahanglan nga dili papahawa-on o ang ilang pinuy-anan pagagub-on, gawas lang kon ipasubay sa balaod ug sa maki-angayon ug sa tawhanong pamaagi.

Walay pagbalhin sa mga molopyo sa mga dakbayan ug mga kalungsuran ang pagahimuon nga dili mo-agi ug konsultasyon sa mga nahingtungdang molopyo ug sa mga nanimuyo sa dapit diin sila ibalhin.

2. Dekrito Presidensyal Numero 1067 Disyembre 31, 1976, Kodigo sa Panubig sa Pilipinas

(Ang pagdili sa pagtukod ug mga pinuy-anan sa piniling mga dapit)

Artikulo 51:

Ang mga lumbay sa mga kasubaan ug kasapaan ug mga kabaybayonan ug mga lanaw hangtod sa kinatibuk-ang sangko-anan ug sulod sa tulo ka metros nga gitag-on sa mga dapit sa dagkong dakbayan, kawhaan (20) ka metros sa agrikulturanghong mga dapit ug kap-atan (40) ka metros sa mga lasangon nga mga lugar, subay sa ilang mga utlanan mag-agad sa luna nga magamit alang sa katawhan sa katuyoan alang sa paglingaw-lingaw, paglawig, pagpalotaw, pagpangisda, ug pagpahawas. Walay tawo nga pagatugotan nga magpabilin niining maong dapit nga mas dugay pa kaysa panahon nga gikinahanglan sa paglingaw-lingaw, paglawig, pagpalotaw, pagpangisda, o pagpahawas o ba kaha sa pagtukod sa bisan unsang mga estruktura.

3. Akta Republika Numero 10121, Philippine Disaster Risk Reduction and Management Act of 2010

(Pagpasubay sa mga kalihokan sa pagtubag sa mga katalagman)

Seksyon 12: *Local Disaster Risk Reduction and Management office (LDRRMO)*

[...]

(c) Ang mga DRRMOs o BDRRMCs sa mga lalawigan, dakbayan ug kalungsoran kinahanglan nga mohimo ning mosunod nga mga gimbuhaton nga walay pagpinig subay sa mitumaw nga mga hagit nga dulot sa mga katalagman sa ato karong panahon:

[...]

(16) Motagad ug modumala sa mga dili maayong mga sangputanan sa mga emerhensya ug sa pagpahigayon sa mga kalihokan sa pagpahiuli sa mga na-apektuhang mga dapit, ipaneguro nga adunay haum nga mga mekanismo alang sa dinalian nga paghatod sa mga pagkaon, kapisilongan ug mga tambal ug kagamitang medical alang sa mga kababayan-an ug mga kabataan, sa pag-panlimbasog nga makatukod ug usa ka espesyal nga dapit diin ang labing na-apektuhang mga inahan makakaplag ug panabang sa ilang pagpasuso, pagpakaon ug pag-atiman sa ilang mga bata ug nga magka-tinabangay sa usa'g-usa;

Seksyon 17:

Mga Pamaagi nga Magtabang – Ang deklarasyon sa usa ka kahimtang sa katalagman kinahanglang maghimong katungdanan alang sa dinalian nga pagpahigayon sa mosunod nga mga pamaagi sa pagtabang sa nahingtungdang mga sakop nga ahensya sumala sa kahulogan niining maong balaod:

[...]

(d) Ang paghatag ug pahulam nga walay tubo o tanto sa nagpa-utang nga mga institusyon sa kagamhanan ngadto sa labing na-apektuhang hut-ong sa katawhan pinaagi sa ilang mga kooperativa o sa mga kahugpungan sa katawhan.

Seksyon 19:

Gidili nga mga Buhat. - Bisan kinsang tawo, pundok o korporasyon nga makahimo sa bisan hain niining mosunod nga mga gidiling buhat kinahanglang isipong may tulobagon ug pagasilotan subay sa Seksyon 20 niining maong Akta:

(a) Pagpabaya sa mga katungdanan nga mosangpot sa pagkaguba, sa pagkahanaw sa mga kinabuhi, grabeng kadaot sa mga kahimanan ug sa dili hustong pagkagamit sa pundo;

(b) Pagbabag sa pagsulod ug pag-apod-apod sa hinabang nga mga butang alang sa mga dapit nga naigo sa mga katalagman, lakip na sa tukmang teknolohiya, mga kasangkapan, ekipo, mga kagamitan, mga grupo ug mga batid sa katalagman;

- (c) Pagpalit, alang sa konsumo o sa pagbaligya, nga gikan sa mga ahensya nga gitahasan sa paghatud sa mga hinabang alang sa mga biktima sa katalagman sa bisan unsang mga butang-hinabang, ekipo o uban pang mga butang nga gitumong alang sa pagpanghatag ngadto sa mga na-apektuhang mga katawhan;
- (d) Pagpalit, alang sa konsumo o pagbaligya, gikan sa mga nakadawat ug hinabang nga mga tawong na-apektuhan sa katalagman sa bisan unsang mga butang-hinabang, ekipo o uban pang mga hinabang nga ilang nadawat;
- (e) Pagbaligya sa mga butang-hinabang, ekipo o uban pang mga butang nga alang sa pagpang-apod-apod ngadto sa mga biktima sa katalagman;
- (f) Pagpangilog sa mga butang-hinabang, ekipo o uban pang mga butang nga gitumong alang o pagtugyan ngadto sa usa ka pundok sa mga biktima o kaha sa usa ka ahensya nga gisangonan sa pagtabang sa mga biktima sa katalagman;
- (g) Pagtipas o sayop nga paghatod sa mga butang-hinabang, ekipo o uban pang mga butang ngadto sa mga tawo nga dili maoy angayang modawat o tugyanan;
- (h) Pagdawat, paghupot, paggamit o pagbaligya sa mga butang-hinabang, ekipo o uban pang mga butang nga dili alang kaniya o dili angay nga itugyan ngadto kaniya;
- (i) Pagtago sa tinuod nga tinubdan sa mga butang-hinabang, ekipo o uban pang mga butang nga hinabang pinaagi sa:
 - (1) Pagtabon, pag-ilis o sa pagguba sa mga marka o mga timaan sa mga sudlanan aron ipaguwa nga ang mga butang, ekipo o uban pang mga butang nga nagagikan sa ubang ahensya o mga tawo;
 - (2) Pag-usab sa sudlanan sa mga butang-hinabang, ekipo o uban pang mga hinabang ngadto sa mga sudlanan nga lahi ug mga marka o ilhanan aron lang ipakita nga kini nagagikan sa laing ahensya o mga tawo o ba kaha gihatag kini sa ngalan sa usa ka partikular nga ahensya o mga tawo;
 - (3) Pagpangangkon pinaagi sa pagbakak nga ang mga butang-hinabang, ekipo o uban pang mga butang nga nagpakita nga gisud kini sa wala usba ug orihinal nga mga sudlanan nga nagagikan gayud sa laing ahensya o mga tawo o gihatag tungod sa pangangkon sa usa ka partikular nga ahensya o

mga tawo;

- (j) Paghulip o pag-ilis sa mga butang-hinabang, ekipo o ubang mga hinabang sa samang mga butang o dili tukma ug mas barato nga kalidad;
- (k) Iligal nga pagpangayo'g mga hinabang binuhatan sa mga tawo o mga kahugpongan nga nag-representar sa uban sumala sa gilatid sa mga sumbanan ug mga kalagdaan nga gitakda sa NDRRMC;
- (l) Tinuyo nga paggamit sa sayop ug gipaburot nga kasayuran aron imatuod ang gipangayo nga salapi, mga butang-hinabang, ekipo o uban pang mga hinabang alang sa dinaliang pag-abag o mga proyektong panginabuhian; ug
- (m) Pagguba o pagkawat sa mga ekipo ug mga kahimanan nga gamiton sa pagsuhid sa kakuyaw ug sa pagpangandam sa katalagman.

4. Akta Republika Numero 7279, Urban Development and Housing Act of 1992

(Pagpasubay sa pagpapahawa, pagpamungkag ug pagpamalhin ngadto sa mga dagkong siyudad)

Seksyon 3(d):

“Konsultasyon” nagpasabot sa proseso nga gimando sa Bata kang Balaod diin ang publiko, sa ilang kaugalingon o pinaagi sa mga kahugpongan sa katawhan, gihatagan ug kahigayonan nga madungog ug makasalmot sa proseso sa paghukom sa mga butang nga naglambigit sa pagpanalipod ug pagpatunhay sa lehitimo ug hinugpong nilang mga intereses, nga maglakip sa tukma nga mga dokumento ug mga mekanismo sa pagkuha'g mga kasayuran;

Seksyon 21:

Nag-unang mga Serbisyo. – Katilingbanong pangbalay o kabalhinang mga dapit kinahanglan nga ihatag sa kagamhanang lokal o sa National Housing Authority tinambayayongan sa mga pribadong tig-ugmad ug mga nahingtungdang ahensya uban ang mosunod nga nag-unang mga serbisyo ug mga kahimanan:

- a) Luwas imnon nga tubig;
- b) Elektrisidad ug paigo nga sistema sa pag-apod-apod sa kuryente;
- c) Mga kahimanan sa pagpadagayday sa tubig-hugaw ug usa ka epektibo ug haum nga sistema sa paglabay sa mga hugaw ug mga basura; ug
- d) Kahigayonan sa paggamit sa nag-unang mga kadalanan ug sa mga kahimanan sa transportasyon.

Ang paghatag sa ubang mga nag-unang serbisyo ug mga kahimanan

sama sa panglawas, edukasyon, komunikasyon, seguridad, kalingawan, pagpahiuli ug kaayohan kinahanglang planohon ug hatagan sa unang pagtagad sa pagpatuman pinaagi sa kagamhanang lokal ug mga nahingtungdan nga mga ahensya uban ang pagtambayayong sa pribadong sektor ug sa mismong mga benepisyaryo.

Ang lokal nga kagamhanan, uban sa pag-abag sa mga nahingtungdan nga mga ahensya sa nasudnong kagamhanan, kinahanglan nga moseguro nga kining mga nag-unang serbisyo mahatag sa labing madaginoton nga presyo, ug nga kinahanglang motakda ug mekanismo nga magkahiusa gayud sa mga lihok bahin sa mga katuyoan, tinguha ug mga kalihokan sa ubang mga ahensya sa kagamhanan nga nahingtungdan sa paghatag sa mga batakang serbisyo alang sa mga proyektong pangbalay.

Seksyon 22:

Tipik nga Kabahin sa Panginabuhian. – Paghatag sa labing haum nga mga proyekto alang sa katilingbanong pangbalay ug mga dapit kabalhinan kinahanglan adto ipahiluna sa mga dapit diin haduol ra sila sa mga kahigayonan sa ilang kapanginabuhian. Ang mga ahensya sa kagamhanan nga maoy nag-atiman sa pag-ugmad sa mga programa sa kahinguhaan ug sa mga pahuwam alang sa panginabuhian sa katawhan kinahanglang mohatag sa unang pagtagad sa mga benepisyaryo sa maong Programa.

Seksyon 23:

Pagsalmot sa mga Benepisyaryo. – Ang mga kagamhanang lokal uban sa Presidential Commission for the Urban Poor ug uban pang mga nahing-tungdan nga mga ahensya sa kagamhanan, kinahanglang mohatag sa mga benepisyaryo sa programa o sa ilang gitugyanang mga representante sa kahigayonan nga mapaminaw ug makasalmot sa proseso sa paghukom sa mga butang nga naglambigit sa pagpanalipod ug pagpatunhay sa ilang lehitimo ug tiningob nga mga tinguha nga maglakip sa tukmang mga dokumento ug mga mekanismo sa pagkuha'g mga impormasyon. Kinahanglan usab silang dasigon sa paghugpong sa ilang mga kaugalingon ug mopahigayon ug mga kinaugalingong kalihokan pinaagi sa kooperativa alang sa ilang panginahanglan sa pangbalay ug kahinguhaan. Kinahanglan silang moabag sa Kagamhanan sa pagpakgang sa buot mosulod ug mosamok-samok nga mga haniting mga eskwater ug mga miembro sa sindikato sa mga eskwater didto sa ilang mga dapit puloy-anan.

Sa mga panahon nga ang mga na-apektuhang mga benepisyaryo napakyas sa pag-organisar sa ilang kaugalingon o sa pagmugna ug hiniusang pundok sulod sa makatarunganong panahon sa dili pa mapatuman ang programa sa mga proyekto nga naglambigit kanila, usa ka konsultasyon tali sa nagpatuman nga ahensya ug sa naapektuhang mga benepisyaryo kinahanglan nga ipahigayon uban ang pag-abag sa Presidential Commission for the Urban Poor ug sa nahingtungdanong non-government organization.

Seksyon 24: *Konsultasyon Uban sa Pribadong Sektor.* – Mga kahigayonan alang sa tukma nga konsultasyon kinahanglang ihatag ngadto sa pribadong sector nga nalambigit sa proyekto alang sa katilingbanong pangbalay subay niining maong Akta.

Seksyon 28: *Pagpapahawa ug Pagpangguba.* – Ang pagpapahawa ug pagpangguba o pagpangbungkag sa mga balay nga maoy naandan kinahanglan nga mapakgang. Ang pagpapahawa ug pagpangguba, hinuon, mahimong tugotan ubos sa mosunod nga mga kahimtang:

- a) Kon ang mga tawo nag-okupar sa kuyaw nga mga dapit sama sa esteros, relis sa tren, labayanan sa mga basura, kasapaan, kabaybayonan, agianan sa tubig, ug ubang mga pangpublikong dapit sama sa aseras, mga dalan, mga parke, ug mga dapit dulaanan;
- b) Kon ang mga pang-imprastrakturang proyekto sa kagamhanan nga may andam nang pundo hapit na masugdan; o
- c) Kon aduna nay mando sa hukmanan alang sa pagpapahawa ug pagpangguba.

Sa pagpatuman sa mga mando sa pagpapahawa o pagpangguba nga maglambigit sa mga wala gayoy kahimoang mga tawo ug sa walay kapuy-ang mga molopyo, ang mosunod kinahanglan nga maoy tumanon ug sundon:

- (1) Pagpahibalo sa nahingtungdang mga tawo ug ubang hingtungdan labing ubos katloan (30) ka adlaw sa dili pa moabot ang petsa sa pagpapahawa ug pagpangguba;
- (2) Tukma nga mga konsultasyon labot sa pag-areglo ug pagsabot-sabot uban sa mga representante sa mga pamilyang ipamalhin ug sa mga na-apektuhang mga katawhan sa mga dapit diin sila ipamalhin;
- (3) Presensya sa mga opisyal sa lokal nga kagamhanan o ang ilang mga representante atol sa pagpapahawa ug pagpangguba;
- (4) Matinud-anon nga pagpaila sa tanang mga tawo nga moapil sa pagpangguba;
- (5) Ang pagpatuman sa pagpapahawa o pagpangguba kinahanglan nga i-atol lamang sa regular nga oras nga ting-trabaho gikan sa Lunes ngadto sa Biyernes ug sa maayong panahon, gawas lang kon adunay pagtugot sa nahingtungdang mga pamilya;
- (6) Walay dagkong mga ekipo nga gamiton sa pagpangguba gawas

lang kon ang mga estrakturang gub-on permanente ug gigamitan ug kongkretong mga materyales;

- (7) Husto ug tukma nga mga uniporme alang sa mga sakop sa Philippine National Police kinsa maoy mo-okupar sa unang laray sa mga tigpatuman sa balaod ug magsubay sa Disturbance Control Procedures; ug
- (8) Tukmang kabalhinan, kasamtangan man o permanente: Kinahanglan, hinuon, nga bahin sa pagpapahawa ug pagpang-guba nga adunay kamanduan gikan sa hukmanan nga naglambigit sa mga kabus ug sa wala nay mga pinuy-anan, ang pagbalhin kinahanglang himuon sa lokal nga kagamhanan nga nahingtungdan ug sa National Housing Authority inabagan sa uban pang mga ahensya sa kagamhanan sulod sa kap-atan ug lima (45) ka mga adlaw gikan sa pagkadawat sa notisya sa pinal nga hukom sa korte, kanus-a ang maong mando ipatuman: Dugang pa niini, Nga kon ang pagbalhin dili mahimong mapatuman sulod sa maong panahon, hinabang pinansyal sa kantidad nga sibo sa karon nga labing ubos nga inadlaw'ng suholan pilo-pilo-on sa kan-uman (60) ka mga adlaw kinahanglang ihatag ngadto sa mga pamilyang na-apektuhan pinaagi sa nahingtungdan nga lokal nga kagamhanan.

Seksyon 29:

Pagbalhin. – Sulod sa duha (2) ka tuig gikan sa pagpatuman niining maong Akta, ang mga kagamhanang lokal, tinambayayongan sa National Housing Authority, kinahanglan nga mopatuman sa pagbalhin sa mga tawo nga anaa magpuyo sa kuyaw nga mga dapit sama sa esteros, mga relis sa tren, labayanan sa mga basura, kasapaan, kabaybayonan, mga agianan sa tubig, ug sa uban pang mga dapit pang-publiko sama sa aseras, mga dalan, mga parke, ug mga dapit dulaanan. Ang kagamhanang lokal, uban sa National Housing Authority, kinahanglan nga mangita ug mga dapit kabalhinan nga adunay nag-unang mga serbisyo, ug mga kahimanan ug kahigayonan sa panrabaho ug kahinguhaan nga paigo nga motubag sa nag-unang mga panginahanglan sa mga pamilyang na-apektuhan.

5. Akta Republika Numero 7279, Urban Development and Housing Act of 1992 (Implementing Rules and Regulations to Section 28)

Seksyon 3.1:

Panahon sa Konsultasyon:

1. Ang lokal nga kagamhanan o ahensya sa kagamhanan nga gitugyanan sa pagdumala sa mga tigum alang sa konsultasyon nga pagatambungan sa Barangay Kapitan, sa mga na-apektuhang pamilya ug sa mga tag-iya sa yuta o ang ilang mga gitugyanang representante sa mga nahingtungdang ahensya ug mga NGOs

kinahanglan usab nga imbitahon. Ang mosunod maoy angayan nga pagahisgutan:

- 1.1 Ang panginahanglan sa pagpangguba;
 - 1.2 Ubang kapili-an gawas sa pagbalhin;
 - 1.3 Posibleng mga dapit nga kabalhinan – nga maglakip sa paagi sa pagbayad, kadugayon sa paghupot, mga kahimanan ug mga serbisyo nga anaa niini;
 - 1.4 Mga bentaha sa boluntaryong pagpaguba;
 - 1.5 Mga pamaagi sa pagpangguba ug pagpangbalhin;
 - 1.6 Pagsumitir sa mga gikinahanglan (sama sa mga hulagway sa pamilya, kontrata sa kaminyuon, ug uban pa);
 - 1.7 Ang pagpatungha sa ilang mga anak;
 - 1.8 Ang mga gimbuhaton sa mga ahensya nga nahilambigit, sama, apan dili lamang kutob sa Department of Social Welfare and Development (DSWD), Philippine National Police (PNP), ang Department of Education (DEP-ED), ang Department of Public Works and Highways (DPWH), National Housing Authority (NHA), Presidential Commission for the Urban Poor (PGUP), Commission for Human Rights (CHR), ug ubang nahing-tungdang mga ahensya; ug
 - 1.9 Ubang mga problema ug mga isyo aron sa pagseguro nga malinawon ug hapsay ang pagpahigayon sa pagpamalhin;
2. Sa matag tigum alang sa konsultasyon, ang mga nanambong kinahanglang ilista. Kon nanambong ang labing daghan sa mga pamilyang na-apektuhan, ang tigum kinahanglang ipadayon; kay kondili, lain na usab nga tigum ang ipatawag ug itakda kini pag-usab sulod sa lima (5) ka adlaw gikan niadtong adlawa. Kon ang labing daghan sa mga molopyo mapakyas gihapon sa pagtambong, ang gimando nga konsultasyon labot niining maong kahimtang paga-isipon nga natuman.
 3. Ang lokal nga kagamhanan o nahingtungdang ahensya mosubay ug balik sa mga punto sa unsay mga nasabotan ug wala masaboti pinaagi sa pormal nga mga konsultasyon, ug mo-apod-apod sa mga kopya ngadto sa misalmot nga mga ahensya alang sa ilang pagpirma. Kon adunay usa ka parte nga magdumili sa pagpirma sa maong kasabutan, ipapilit kini sa mga dapit nga sayon makita

ug mabasa sa mga tawo sa maong lugar.

4. Ang mga petsa sa mosunod nga mga tigom kinahanglan nga itakda; lakip sa duha (2) ka tigom nga magkuha sa reaksyon sa mga tawo sulod sa kawhaan (20) ka mga adlaw gikan sa pagluwat sa pahibalo alang sa pagpangguba ug usa (1) ka katapusang tigom sa dili pa himuon ang aktwal nga pangpangguba.

6. Akta Republika Numero 7610, Special Protection of Children against Abuse, Exploitation and Discrimination

Seksyon 3: *Kahulogan sa mga Termino:* (a) “Children” nagpasabot nga usa kini ka tawo nga ang pangidaron anaa ubos sa napulo’g-walo (18) ka tuig o kadtong labaw pa niining panuigon apan dili hingpit nga maka-atiman sa ilang kaugalingon o dili makapanalipod sa ilang kaugalingon gikan sa abuso, pagpabaya, pagpanamastamas, pagpahimulos, o pagpihig tungod sa usa ka dili maayong kahimtang sa panglawas o sa pangisip;

[...]

(c) “Mga kahimtang nga grabeng naghulga o nagbutang sa kakuyaw sa pagpakabuhi ug sa normal nga pagtubo sa mga kabataan” naglakip, apan dili kutob lamang ning mosunod:

[...]

- (2) Nagtrabaho ubos sa kahimtang nga mameligro ang kinabuhi, ang kaluwasan ug ang normal nga pagtubo nga nagsamok ug naghasol sa normal nilang paglambo;
- (3) Nagpuyo o nagpahiluna sa ilang kaugalingon sa mga kadalanan sa mga dapit sa kalungsoran o dakbayan nga walay nagtagad nga mga ginikanan o magbalantay o wala kahatagi sa mga nag-unang serbisyo nga gikinahanglan sa ilang pag-angkon ug maayong kahimtang sa kinabuhi;
- (4) Isip sakop sa usa ka lumad nga kulturanhong katilingban nga nagpuyo ubos sa kahimtang sa nanghinobrang kakabus o sa usa ka dapit nga wala kaayo maugmad o ba kaha kulang sa kahigayonan sa pag-angkon sa mga nag-unang mga panginahanglan alang sa maayong kahimtang sa kinabuhi;
- (5) Isip biktima sa usa ka binuhat sa tawo o kinaiyanhong katalagman; o
- (6) Mga kahimtang nga sama ra usab sa nahisgutan sa unahan nga magbutang sa kakuyaw sa kinabuhi, sa kaluwasan o sa normal nga pagtubo sa mga kabataan.

Seksyon 4:

Pag-umol sa Programa. - Kinahanglan nga adunay komprehensibong programa nga paga-umolon, sa Departamento sa Hustisya ug sa Department of Social Welfare and Development tinambayayongan sa ubang mga ahensya sa kagamhanan ug pribadong sector nga nahingtungdan, sulod sa usa (1) ka tuig gikan sa pag-epekto ning maong Akta, aron mapanalipdan ang mga kabataan batok sa prostitusyon sa mga bata ug sa uban pang mga pagpang-abuso sa pakighilawas; pagpayuhot sa mga bata, law-ay nga mga pagmantala ug hilas nga mga pasundayag,; ubang mga buhat sa abuso; ug mga kahimtang nga magbutang sa peligro sa pagpakabuhi ug sa normal nga pagtubo sa mga kabataan.

7. Akta Republika 9710, Magna Carta of Women of 2008**Seksyon 10:**

Mga kababayan-an nga na-apektuhan sa mga Katalagman, mga Kalamidad ug ubang mga Krisis nga Kahimtang. – Ang mga kababayan-an adunay katungod sa papanalipod ug seguridad sa mga panahon sa mga katalagman, mga kalamidad ug ubang malisud nga mga kahimtang labi na sa tanang mga hugna sa pagpahiuli, pagpabangon, rehabilitasyon ug mga paningkamot sa pagpangtukod. Ang Estado kinahanglan nga mohimo dayon sa dinalian nga mga tawhanong pag-abag, paggahin ug mga hinabang, ug dali nga kabalhinan, kon gikinahanglan. Ila usab nga tubagon ang particular nga mga panginahanglan sa mga kababayan-an subay sa ilang pagkababaye aron maseguro nga hingpit silang kapanalipdan gikan sa pagpahimulos sa pakighilawas, ug uban pang lawasnon ug mga panghasi subay sa ilang pagkababaye nga buhaton ngadto kanila. Mga pagtubag sa mga kahimtang sa panahon sa katalagman kinahanglan nga maglakip sa paghatag sa mga serbisyo, sama sa pag-abag nga matagad ang kahimtang sa pangisip ug katilingbanong panginahanglan sa mga biktima, suporta sa panginabuhian, edukasyon, kahimtang sa pangisip, ug malangkobon nga mga serbisyo sa panglawas, lakip na ang pagpanalipod atol sa pagsabak.

7. Akta Republika 9710, Magna Carta of Women of 2008 (Mga Kalagdaan ug mga Sumbanan sa Pagpatuman)**Seksyon 13:**

A. Ang mga nasyonal, rehiyonal, ug lokal nga disaster coordinating councils kinahanglan nga moseguro sa pag-apil sa mga kababayan-an sa pagpalambo sa usa ka mabinati-on sa pagkatawo nga pagdumala sa katalagman, lakip na ang pagka ma-inandamon, pagpagaan sa epekto, pagpakunhod sa risgo ug sa pagpahi-angay.

B. Sa mga katalagman, mga kalamidad ug ubang mga krisis, ang mga lokal nga kagamhanan ug mga ahensyang nahingtungdan sa tanang hugna sa mga pangingkamot sa pagpahiuli, pagpabangon, rehabilitasyon ug pagpabarug ug balik sa mga balay kinahananglan

nga moumol ug mopatuman sa pag-atiman pinaagi sa usa ka kinaiyang mabinati-on sa pagkatawo ug sa buhat nga pinasubay sa katungod ug sa planong pinansyal nga naglakip sa:

1. Aktibong pagsalmot sa mga establisadong nagkalain-lain ahensya ug mga mekanismo sa nagkahugpong nga nagkadaiyang mga tawhanong sektor nga motabang sa pagseguro sa mas tinambayayongan ug mabinati-on nga pagtagad sa pagkatawo sa mga biktima sa tanang mga hugna sa emerhensya;
2. Gipaugdangan nga paagi sa pagkolekta ug sa paggamit sa pangidaron ug mga kasayuran diin gilain-lain ang mga babaye ug lalake ug ang mga tilimad-on sa pagkamasanayong panglawas sa paspas ug hinugpong nga pagsubay alang sa epektibo nga pagduki-duki sa pagkatawo ug sa han-ay nga pagplano sa tawhanong pagtagad;
3. Tukma sa panahon, paigo ug nahasibo sa kultura nga paghatag sa mga butang-hinabang ug mga serbisyo sama sa pagkaon, tubig, mga putos para sa pag-atiman sa panginahanglan sa lawas, abag sa pag-atiman sa pangisip ug katilingbanong kahimtang, panginabuhian, edukasyon ug malangkubon nga mga serbisyo sa panglawas lakip na ang pagpatuman sa MISP alang sa sekswal ug sa pagka-masanayong panglawas sa sayong bahin sa krisis;
4. Mapangandamon nga pagsagop sa mga pamaagi sa mga tagdumala sa kampo aron malikayan ang pagpanghasing sekswal sa mga dapit bakwitanan ug mga dapit balhinanan nga naglakip sa: (a) kasegurohan ug kaluwasan sa mga kababayan-an ug mga kabataan nga maoy nag-unang tamdanan sa pagpili sa mga dapit bakwitanan, (b) linain nga mga pansayan nga magamit pa ug may igong suga alang sa mga lalake ug babaye nga adunay mga kandado, (c) mga kaliguanan nga dili makita ug masudlan sa uban, (d) regular nga pagpatrolya alang sa seguridad nga mas maayong himuon lang sa mga babayeng pulis; (e) pagdili sa ilimnong makahubog, drugas ug sugal, ug uban pa; ug
5. Aktibo nga pag-apil sa mga babaye sa nagkalain-lain mga komitiba sa kampo nga gi-organisar alang sa pagkaon ug pag-apod-apod sa tubig, nutrisyon, kasanihan ug pag-atiman sa lawas, pasilonganan, panglawas, edukasyon, pagpanalipod ug kasegurohan ug kaluwasan hilabi na sa mga proseso sa paghimo'g mga hukom.

8. Administrative Order No. 17 series of 2010 sa Department of Social Welfare and Development, *Omnibus Guidelines on Shelter Assistance*

Seksyon VII: *Mga Gikinahanglan sa Pagpili sa Angayan nga mga Benepisyaryo ug mga Dapit sa Proyekto*

A. Kinauyokan nga Pasilonganan/ Inusab nga Abag sa Pasilonganan

1. Mga Benepisyaryo

- 1.1 Ang pamilya dili mahimong makadawat sa bisan unsang uban pang hinabang nga pangbalay gikan ni bisan kinsang mga grupo sa mga tawo o ahensya sa gobierno o non-government organization alang sa nahisgutang katalagman.
- 1.2 Ang binuwan nga kinitaan sa usa ka pamilya nga gilangkuban sa unom kinahanglan nga anaa ubos sa gisukod na ug gitaganang pagkaon nga P10,936.00 alang sa mga dapit sa mga dagkong dakbayan ug P9767.00 alang sa mga dapit sa mga gagmay'ng kalungsoran subay sa NSCB Poverty Statistic Report nga pinetsahan ug Marso 2, 2007. Ang kantidad sa binuwan nga kinitaan sa usa ka pamilya kinahanglan nga usab-usabon agad sa Food Threshold Rate Report sa NCSB.
- 1.3 Ang balay kinahanglan nga hingpit nga naguba sa usa ka binuhat sa tawo o kinaiyanhong katalagman; ug ang kakuwang sa salapi ug ubang kagamitan maoy makapugong sa pamilya sa pag-ayo o sa pagtukod ug balik sa ilang permanenteng kapuy-an nga maoy hinungdan nga magpadayon lang sila sa pagtipon ug puyo sa ilang mga kaparyentihan ug kahigalaan sa mga dapit bakwitanan, o sa ubang mga hinimo-himong mga pasilonganan.
- 1.4 Ang paghupot ug garantiya sa pagpanag-iya o permanente o hataas nga termino sa pag-okupar sa labing menus napulo (10) ka tuig sa luna sa yuta diin tukoron ang permanente nga balay-pasilonganan.
- 1.5 Kon aduna lamay kakuhaan, ang mga pamilyang sagad ma-apektuhan nga anaa magpuyo sa mga peligro kaayong mga dapit mahimong mahatagan o makapahimulos sa abag alang sa kapasilongan isip kabahin sa mga pamaagi sa pagpagaan sa mga epekto sa katalagman.

Ang mosunod kinahanglan nga maoy unahon sa pagagtagad alang sa nahisgutang pag-abag:

- a. Mga pamilya nga adunay gagmay pang mga bata;

- b. Mga pamilya nga adunay nagsabak ug nagpasusong mga inahan;
- c. Mga ginikanan nga misagop sa nailo nga mga kabataan nga nagpuyo sa mga sentrong bakwitanan kinsa sama ra usab nga nahimutang sa mga hingpit pagkaguba nga mga pasilonganan;
- d. Mga pamilya nga nangaguba ang mga balay kansang mga gisaligan sa kahinguhaan namatay o nabaldao tungod sa katalagman;
- e. Unang pagtagad ang ihatag ngadto sa mga benepisyaryo nga nakatuman sa mga gikinahanglan sa pagtingob ug pagpundok kanila sa dapit sa usa ka barangay nga adunay labing menus lima (5) ka mga benepisyaryo nga nagpuyo duol sa matag usa kanila aron mapatunhay ang linangkob nga mga lihok sa pagtuman sa mga katuyoan sa proyekto ug sa sayon nga paghatud sa mga materyales alang sa pangbalay;
- f. Mga pamilya nga adunay mga sakop nga grabeng nagmasakiton o mga tawo nga adunay kakulian sa ilang panglawas o mga tawo nga adunay espesyal nga mga panginahanglan. (Ang mga tawo giisip nga may espesyal nga mga panginahanglan kun sila adunay depekto sa pisikal, pagtubo, pangisip, pagbatyag, kinaiya, pagkaila ug emosyonal nga problema o lisud nga kahimtang sa panglawas nga nanginahanglan ug pagtagad-medikal, mga kalihokan sa pag-atiman sa panglawas, o dili ba kaha ang paggamit sa espesyal nga mga serbisyo o mga programa.

PUBLISHED BY
COMMISSION ON HUMAN RIGHTS OF THE PHILIPPINES
U.P. Complex, Commonwealth Avenue
Diliman, Quezon City 1101 Philippines

**OFFICE OF THE UNITED NATIONS
HIGH COMMISSIONER FOR HUMAN RIGHTS (OHCHR)**
Palais Wilson
52 rue des Pâquis
CH-1201 Geneva, Switzerland